Sinä olet kanssani

Kirkollisten toimitusten opas

Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja
2006: 4

Sinä olet kanssani

Kirkollisten toimitusten opas

2. painos

Kirkkohallitus
Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta
2009

Kirkollisten toimitusten opas
Hyväksytty piispainkokouksessa 13.—14. syyskuuta 2005

Ulkoasu ja taitto: Ateljee Kuvitella
Valokuvat: Matti Karppinen / Kuvakotimaa (s. 30), Tapani Romppainen (s. 52, 83, 101, 111), Veikko Savijoki (s. 6, 65, 116), Anne Tervahauta (s. 97)

© Kirkkohallitus

Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta 2006
2. painos 2009

ISBN 951-789-205-5 (nid.) ISBN 978-951-789-323-7 (PDF)
ISSN 1237-279X

Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 2009

Sisällys

Esipuhe 4

1. Pyhät toimitukset kirkon ja ihmisen elämässä

1.1. Toimitusten teologiasta 7
1.2. Toimituskeskustelut 14
1.3. Kirkollisten toimitusten uudistus 17
1.4. Toimitusten musiikista 19
1.5. Kirkollisten toimitusten rakenne 22

2. Kasuaalitoimitukset

2.1. Kaste 31
2.2. Konfirmaatio 52
2.3. Kirkon yhteyteen ottaminen 62
2.4. Avioliiton solmiminen 65
2.5. Hautaus 83
2.6. Yksityinen rippi 97
2.7. Sairaiden sielunhoito 101
2.8. Kodin siunaaminen 111

3. Virkaan vihkimiset, tehtävään siunaamiset, virkaan asettamiset ja muut vihkimiset

3.1. Virkaan vihkimiset 117
3.2. Virkaan asettamiset ja tehtävään siunaamiset 123
3.3. Kirkon vihkiminen 127

4. Rukoushetkiä

4.1. Rukoushetket kirkon elämässä 133
4.2. Perheen juhlia 137
4.3. Seurakunnan juhlia 142
4.4. Työ 145
4.5. Yleisiä ohjeita ja erityistilanteita 150

Kirjallisuutta 159

ESIPUHE

Kirkolliskokouksen hyväksymä Kirkollisten toimitusten kirja otettiin käyttöön adventtina 2004. Uudistus liittyi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa pitkään käynnissä olleeseen kehitystyöhön. Kirkolliskokous oli aiemmin ottanut käyttöön muun muassa uuden virsikirjan, raamatunkäännöksen, Jumalanpalvelusten kirjan ja Evankeliumikirjan. Tämä perustyö on otettu huomioon kirkollisia toimituksia uudistettaessa.

Tässä oppaassa annetaan Kirkollisten toimitusten kirjan käyttöä koskevia ohjeita ja suosituksia. Oppaan tarkoituksena on tukea kirkon hengellistä elämää ja ihmisten kohtaamista.

Toimitusten kirjan ensimmäinen osa sisältää kirkkolain ja -järjestyksen säätämiä kasuaalitoimituksia, joiden johtaminen kuuluu papin tehtäviin. Mukana on myös tavallisimpia rukoushetkiä, jotka voi johtaa muukin kuin pappi. Toinen osa sisältää pääasiassa piispan tehtäviin kuuluvien vihkimisten ja tehtävään siunaamisten kaavat. Kolmas osa sisältää rukoushetkiä, jotka voi johtaa pappi, muu kirkon työntekijä tai seurakuntalainen. Kuhunkin osaan liittyy siihen kuuluva musiikkiaineisto. Opas on siten tarkoitettu soveltuvin osin kaikille kirkon työntekijöille ja seurakuntalaisille.

Kirkollisissa toimituksissa eli kasuaaleissa ihmisen elämän merkittävät vaiheet liittyvät kirkon jumalanpalveluselämään. Papin tai muun toimituksesta vastaavan

tulee ottaa huomioon sekä kirkon yhteinen perinne että ihmisten elämäntilanne.

Yhtenäiset tavat ilmaisevat yhteistä uskoa, luovat turvallisuutta ja vahvistavat yhteenkuuluvuutta. Toisaalta kasuaalitoimitukset liittyvät jo määritelmän perusteella erilaisiin elämäntilanteisiin (*casus, tapaus, tilanne*). Kasuaalien luonteeseen kuuluu, että ihmisten elämäntilanne otetaan huomioon kaavoja käytettäessä.

Kaikkea elämän kirjoa ei oppaan sivuilla voida ottaa huomioon. Joissain erityistapauksissa kirkollista toimitusta suorittava voi perustelluista syistä poiketa tämän oppaan ohjeista ja suosituksista. Papin tulee kirkkojärjestyksen puitteissa käyttää omaa harkintaansa. Tarvittaessa paikallisseurakunnissa sovitaan yhteisistä toimintatavoista. Käytännön ohjeita hallinnollisiin ja juridisiin kysymyksiin on Kirkkohallituksen julkaisemissa kirkkoherranviraston hoidon ohjeissa, joita pidetään ajan tasalla kirkon intranetissä. Soveltamista tukevaa teologista ja historiallista tietoa löytyy alan tutkimus- ja oppikirjoista.

Oppaan pohjatekstin on laatinut Kirkkohallituksen jumalanpalveluselämän ja musiikkitoiminnan yksikkö. Piispainkokous on istunnossaan 13.–14.9.2005 hyväksynyt muokatun oppaan.

1. Pyhät toimitukset kirkon ja ihmisten elämässä

1.1. Toimitusten teologiasta

Kirkon pyhien toimitusten perimmäisenä tarkoituksena on välittää ihmisille yhteys Jumalaan ja osallisuus pelastukseen. Tämä tapahtuu ihmiselämän keskellä ja sen asettamien edellytysten mukaisesti. Kirkollisiin toimituksiin kuuluu kirkon uskon ja ihmisten elämäntilanteiden välinen vuorovaikutus.

Kristillisen uskon mukaan ihminen on kokonaisuus, jossa ruumiillinen, henkinen, sosiaalinen ja hengellinen ulottuvuus kuuluvat erottamattomasti yhteen. Ihminen on luotu Jumalan kuvaksi ja kaltaiseksi. Jumalan luomana hän elää alusta loppuun, tietoisesti tai tiedostamatta, persoonallisessa suhteessa Luojansa kanssa: ”*Minne voisin mennä sinun henkesi ulottuvilta, minne voisin paeta sinun edestäsi*” (Ps. 139: 7). Jumala on luonut ihmisen

elämään toisten ihmisten yhteydessä. Luomiskertomuksen mukaan ihmisen tehtävänä on viljellä ja varjella luomakuntaa ja palvella Jumalaa ja lähimmäisiään (1. Moos. 1–2).

Elämän ajalliset lahjat, kuten ruoka ja juoma, koti ja suku, rakkaus ja ystävyys, kutsumus ja maine, työ ja lepo ovat Jumalan hyviä lahjoja. Uudessa testamentissa kehotetaan ottamaan ne kiittäen vastaan: ”*Kaikki, minkä Jumala on luonut, on hyvää, eikä siitä tarvitse hylätä mitään, kun se otetaan kiittäen vastaan. Jumalan sana ja rukous pyhittävät sen*” (1. Tim. 4: 4–5).

Samalla ihminen elää myös lankeemuksen ja katoavaisuuden todellisuudessa. Hän kaipaa Jumalaa, mutta pyrkii myös eroon Luojastaan (1. Moos. 3). Ihmissuhteiden hauraus, yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus, luomakunnan lahjojen väärinkäyttö ja tuhoutumisen pelko varjostavat jokaisen elämää. Lankeemuksesta huolimatta jokainen ihminen pysyy Jumalan luomana ja hänen kuvanaan.

Ihminen kohtaa olemassaolon perimmäiset kysymykset, ilot ja ahdistukset, erityisesti elämän käännekohdissa. Tällaisia vaiheita ovat esimerkiksi syntymä, aikuistuminen, avioituminen, erilaiset työelämän haasteet, sairaus, kärsimys ja kuolema. Kirkollisissa toimituksissa ihmisen elämän merkittävät vaiheet liittyvät kirkon jumalanpalveluselämän yhteyteen.

Kirkon pyhät toimitukset alkavat ja päättyvät kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Tämä ilmaisee, että ihmisen ja koko luomakunnan elämää kannattelee kolmiyhteinen Jumala. Hän on luonut elämän ja pitää sitä jatku-

vasti yllä. Kristuksessa hän on voittanut pahan vallan, sovittanut synnin ja osoittanut rakkautensa ihmisiä kohtaan. Pyhän Hengen kautta hän synnyttää uskoa, jakaa lahjojaan ja tekee yhä uudet sukupolvet osallisiksi pelastuksesta.

•Kristuksen todellinen läsnäolo

Kirkollisissa toimituksissa on kysymys Kristuksen läsnäolosta meidän keskellämme. Hänessä Jumala itse asettui ihmisen osaan ja syntyi kaikkien inhimillisten olojen alaisuuteen. Jeesus syntyi ja kuoli, iloitsi ja itki, kuten kuka tahansa ihminen. Vaikka hänellä oli Jumalan valta ja voima, hän ei ole jäänyt etäiseksi kunniassaan, vaan jatkaa läsnäoloaan maailmassa: ”*Hän, joka laskeutui alas, nousi myös kaikkia taivaita ylemmäs täyttääkseen kaikkeuden läsnäolollaan*” (Ef. 3: 10).

Kristus on läsnä ja vaikuttaa kirkon pyhissä toimituksissa: ”*Missä kaksi tai kolme on koolla minun nimessäni, siellä minä olen heidän keskellään*” (Matt. 18: 20). Kristuksen läsnäolo toteutuu hoidettaessa armonvälineitä, Jumalan sanan julistuksessa ja pyhien sakramenttien viettämisessä. Jumalan sana sisältää ja lahjoittaa sen, mitä se lupaa: Kristuksen, armon ja iankaikkisen elämän. Pyhä Henki synnyttää uskon niissä, jotka kuulevat sanan ja vastaanottavat läsnä olevan Kristuksen (CA V). Vaikka luterilaisessa perinteessä vain kastetta ja ehtoollista on pidetty sakramentteina, kaikissa kirkollisissa toimituksissa on kysymys Kristuksen todellisesta läsnäolosta seurakunnan keskellä (reaalipreesenssi).

•Jumalan hyvien lahjojen välittäminen

Jokaisella toimituksella on oma erityinen luonteensa. Yhteistä niille on, että ne kaikki välittävät Jumalan hyviä lahjoja. Kristuksen läsnäolosta seuraa, että toimi-

tukset eivät ole pelkästään tunteiden ilmausta tai eettistä kehotusta. Luetun, julistetun ja lauletun sanansa välityksellä Jumala synnyttää uskoa, toivoa, rakkautta, yhteyttä, iloa ja rauhaa. Sanansa kautta hän puhuttelee ja armahtaa, sitoo ja päästää, lohduttaa ja vapauttaa. Kun ihmiset siunataan toimituksissa, heille välittyy elävän Jumalan siunaus.

Vaikka jotkut kirkolliset toimitukset, kuten avioliittoon vihkiminen, ovat myös oikeudellisia toimia, kaikki toimitukset ovat Jumalan käskyyn ja lupaukseen perustuvia jumalanpalveluksia. Jumala itse on käskenyt kunnioittaa hänen nimeään, muistaa hänen hyviä tekojaan ja turvautua hädässä häneen. Jumala on itse luvannut kuulla rukoukset ja avunpyynnöt: ”*Huuda minua avuksi hädän päivänä! Minä pelastan sinut, ja sinä kunnioitat minua*” (Ps. 50: 15). Jumalan käskyyn ja lupaukseen turvautuen ihminen voi rukoilla myös epäilysten ja vaikeuksien keskellä.

Jumalanpalveluksina toimitukset ovat Jumalan ja ihmisen välistä vuoropuhelua. Niissä julistetaan Jumalan tekoja ja turvaudutaan häneen. Jumalanpalveluksen dialoginen perusluonne on tiivistetty uskonpuhdistaja Martti Lutherin usein lainatussa lauseessa: ”*Rakas Herramme itse puhuu meille pyhässä sanassaan ja me puolestaan puhumme hänelle rukouksin ja kiitosvirsin*” (WA 49, 588, 15–18). Ilman Jumalan sanaa ja ihmisen rukousta usko kaventuu helposti vain järkeä ja moraalia koskevaksi toiminnaksi. Jumalanpalveluksina toimitukset ovat seurakunnan yhteistä uskonharjoitusta.

Seurakunnan jumalanpalveluksina kasuaalit ovat yhteisöllisiä tapahtumia. Vaikka ihminen tahtoo olla itsenäinen ja riippumaton, hänet on myös luotu elämään toisten ihmisten yhteydessä. Varsinkin sairauden ja kuoleman kohdatessa yksin jäämisen pelko synnyttää turvattomuutta. Suomalaisessa kulttuurissa seurakunnan ja sen jäsenten yhteyden vahvistaminen on erityinen haaste. Kirkollisten toimitusten yhtenä tehtävänä on kutsua ihmisiä yhteyteen ja vahvistaa heitä siinä. Jumalan kansan juhlana toimitukset ovat vastakohta eristäytymiselle ja yksilökeskeisyydelle.

•yhteisöllisyyden vahvistaminen

Kirkollisiin toimituksiin osallistuvat ovat seurakunta, joka toteuttaa yhteistä pappeuttaan (1. Piet. 2: 5, 9). He eivät siis ole vain ulkopuolisia tarkkailijoita. Seurakuntalaiset osallistuvat toimituksiin rukoilemalla, veisaamalla virsiä, lausumalla yhteisiä osia, elein ja kuulemalla evankeliumia. Suomalaisessa perinteessä seurakunta osallistuu toimituksiin erityisesti laulamalla virsiä. Tästä perinteestä on syytä pitää kiinni. Seurakuntalaiset osallistuvat toimituksiin myös erilaisissa palvelutehtävissä, kuten Raamatun lukukappaleiden ja rukousten lukijoina.

Kasuaalit eroavat kirkkovuoden mukaan jäsentyvistä jumalanpalveluksista siinä, että ne liittyvät johonkin elämäntilanteeseen. Kirkollisissa toimituksissa on kyse Jumalan sanan julistamisesta ja yhteisestä rukouksesta elämän käännekohdissa.

•yhteys ihmisen elämäntilanteeseen

Kaste on kristittynä olemisen perusta. Sen kautta ihminen otetaan Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen. Konfirmaatiossa rukoillaan kastetun ja uskon-

sa tunnustaneen nuoren puolesta, hänet siunataan ja hänelle annetaan erityisiä oikeuksia (osallistuminen itsenäisesti ehtoolliselle, kummius). Avioliittoon vihkimisessä vahvistetaan avioliitto, julistetaan evankeliumia, rukoillaan vihkiparin puolesta ja siunataan heidän liittonsa. Ripissä Jumala lahjoittaa katuvalle armon ja syntien anteeksiantamuksen. Sairasvuoteen äärellä vahvistetaan evankeliumin, rukouksen ja haluttaessa öljyllä voitelun kautta sairastavan tai kuolevan uskoa ja luottamusta Jumalan läsnäoloon. Hautaan siunaamisessa vainaja annetaan armollisen Jumalan haltuun ja surevia lohdutetaan ylösnousemuksen toivolla.

Virkaan vihkimisissä ja asettamisissa rukoillaan kirkon virkaan kutsuttujen puolesta ja heidät valtuutetaan hoitamaan heille uskottuja tehtäviä.

Erilaisissa elämän juhlissa ja käännekohdissa vietetyssä rukoushetkessä kiitetään yhdessä Jumalaa, rukoillaan hänen apuaan ja pyydetään hänen siunaustaan. Niissä noudatetaan Raamatun kehotusta: ”*Iloitkaa aina Herrassa! Älkää olko mistään huolissanne, vaan saattakaa aina se, mitä tarvitsette, rukoillen, anoen ja kiittäen Jumalan tietoon*” (Fil. 4: 4–6).

•*siirtymäriitti*

Kasuaalit ovat elämän käännekohtiin liittyvinä toimituksina myös siirtymäriittejä. Kaikissa kulttuureissa ja kaikkina aikoina ihminen on pyrkinyt viettämään elämänkaaren käännekohdissa erilaisia juhlahetkiä. Ulkoisina tapoina riitit tekevät näkymättömän näkyväksi ja abstraktin konkreettiseksi. Ne auttavat ihmistä irrottautumaan vanhasta ja siirtymään uuteen. Riiteillä on sosiaalisesti, psykologisesti ja terapeuttisesti tärkeä

merkitys niin yksilölle kuin yhteisöllekin. Kirkon pyhissä toimituksissa ihmisen tärkeisiin elämänvaiheisiin tuodaan Jumalan sana ja yhteinen rukous.

Kirkollisten toimitusten kirjan käyttö edellyttää aina tilanteen mukaista soveltamista ja ihmisten huomioon ottamista. Tilannekohtaisuuden ohella kirkon pyhät toimitukset heijastavat universaalisuutta, jatkuvuutta ja yhtenäisyyttä. Tämä kaksoisnäköala muistuttaa, että kirkko julistaa Kristusta, joka on sama eilen, tänään ja ikuisesti (Hepr. 13: 8) ja joka kuitenkin kohtaa yhä uusia sukupolvia uusissa tilanteissa. *Stat crux dum volvitur orbis*, risti seisoo, maailma pyörii.

• *tilannekohtaisuus*

Pyhien toimitustensa kautta kirkko palvelee jäseniään. Toimitukset liittyvät luonnollisella tavalla ihmisen elämänkaareen ja auttavat häntä kohtaamaan oman elämänsä muutoksia. Ne ovat monille keskeinen syy olla kirkon jäsen. Samalla kirkolliset toimitukset palvelevat myös kirkon opetustehtävän hoitamista. Sanoin ja teoin niissä vahvistetaan kirkon jäsenten uskoa ja Jumalan kansan yhteyttä.

• *jäsenyyden vahvistaminen*

Toimituksissa kohdataan myös ihmisiä, jotka eivät tunne kirkon uskoa ja elämää tai eivät koe sitä omakseen. Siten toimituksilla on myös missionaarinen ulottuvuus. Jokainen pyhä toimitus todistaa Jumalan rakkaudesta ja kutsuu Kristuksen yhteyteen. Kirkollisten toimitusten yhtenä tarkoituksena on rohkaista ja vahvistaa niitä seurakuntalaisia, jotka syystä tai toisesta kokevat etääntyneensä kirkon uskosta ja elämästä. Samalla toimitusten tehtävänä on kutsua uusia ihmisiä Hyvän Paimenen luo evankeliumin iloon: ”*Iloitkaa kanssani! Minä*

• *kutsu ja todistus*

löysin lampaani, joka oli kadoksissa" (vrt. Luuk. 15: 1–10). Parhaiten tämä toteutuu siellä, missä luotetaan Pyhän Hengen voimaan ja Jumalan sanan vaikutukseen.

1.2. Toimituskeskustelut

Keskeisimpiin toimituksiin liittyy aina edeltävä keskustelu papin ja asianomaisten kesken. Tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan tapaamisia voi olla useita. Keskustelut auttavat sekä seurakuntalaisia että pappia valmistautumaan pyhään toimitukseen. Niiden tarkoituksena on muun muassa:

- keskinäinen tutustuminen ja luottamuksellisen ilmapiirin vahvistaminen
- ihmisten elämäntilanteen kokonaisvaltainen kohtaaminen
- toimituksen käytännön järjestelyjen sopiminen
- toimituksen hengellisen sisällön selvittäminen
- toimituksen kulun läpikäynti ja tarvittaessa sen harjoitteleminen.

Jos pappi ja asianomaiset eivät tunne toisiaan, toimituskeskustelu on olennainen jo keskinäisen tutustumisen kannalta. Tapaamisessa luodaan luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri. Seurakuntalainen odottaa, että kirkon työntekijä on aito ja luotettava, jaksaa kuunnella, kohtelee kunnioittavasti, ymmärtää vaikeuksia, osaa

käsitellä ongelmatilanteita – ja on uskollinen edustamalleen asialle.

Toimitukset liittyvät usein elämän siirtymävaiheeseen, johon voi kuulua sekä ilon ja kiitoksen että kärsimyksen ja ahdistuksen aiheita, usein molempia. Synnytykseen voi liittyä ilon rinnalla myös masennusta. Vihkipari voi tuntea ilon keskellä jännitystä ja pelkoa. Paljon kärsineen vainajan omaiset voivat kokea sekä kaipausta että kiitollisuutta.

Toimituskeskustelun keskeisenä tarkoituksena on kohdata ihmisen elämäntilanne avoimesti ja rehellisesti. Seurakuntalaisia on rohkaistava ilmaisemaan kysymyksiä, ajatuksia ja tunteita, ja heitä on myös aktiivisesti kuunneltava. Pappi tukee heitä käytettävissä olevin keinoin. Samalla hänen tulee pitää salassapitovelvollisuutensa, joka liittyy sielunhoidollisiin keskusteluihin (KL 5: 2).

•*kohtaaminen*

Toimituskeskustelulla on myös opetuksellinen ulottuvuus. Papin tehtävänä on kertoa asianomaisille, mikä on toimituksen hengellinen sisältö ja miten se ilmenee kaavan eri osissa. Keskustelut tukevat parhaimmillaan kotien kristillistä kasvatusta ja vahvistavat seurakuntalaisten identiteettiä kristittyinä.

•*opetus*

Toimituskeskusteluissa sovitaan toimituksen kulkuun liittyvistä valinnoista, kuten virsistä, Raamatun lukukappaleista ja avustajista. Vaikka uusi toimitusten kirja tarjoaa monia eri vaihtoehtoja, tarkoituksena ei ole sälyttää kaikkia valintoja seurakuntalaisten vastuulle. Pappi vastaa kokonaisuudesta. Seurakuntalaisilla on halutessaan oikeus tulla ”valmiiseen pöytään”. Toimi-

tuksen musiikkiin liittyvissä kysymyksissä on syytä olla yhteydessä kanttoriin.

Papin on yhtäältä kuunneltava seurakuntalaisten toimitukseen kohdistamia toiveita ja odotuksia. Toisaalta hänen tulee ottaa huomioon toimituksen jumalanpalvelusluonne ja kirkon yhteinen perinne. Mahdollisissa ristiriitatilanteissa tulee yhdessä keskustellen etsiä ratkaisua, joka sopii toimituksen hengelliseen luonteeseen ja vastaa seurakuntalaisten toiveita.

Toimituskeskustelu sovitaan ajankohtaan, jolloin asianomaiset ja mahdolliset avustajat voivat olla paikalla. Seurakuntalaisilla on oikeus odottaa, että papilla on heille aikaa. Pappi sopii, käydäänkö toimituskeskustelu seurakunnan tiloissa, kotona vai jossain muualla.

Toimituskeskustelussa esille tulleita asioita voi sopivalla tavalla hyödyntää puheessa ja toimituksen muissa osissa. Kaikkea keskustelussa esiin tullutta ei kuitenkaan voi kertoa itse toimituksessa. Papin tulee toimia hienotunteisesti ja käyttää harkintaa. Tarvittaessa hän voi kysyä asianosaisilta, onko heillä jotakin, mitä he toivovat nostettavan esille tai mistä he toivovat vaiettavan.

Toimituskeskustelun lopussa, erityisesti keskusteltaessa hautauksesta, voidaan rukoilla, mikäli se tuntuu luontevalta. Kirkollisten toimitusten kirjassa on myös valmiita malleja rukoushetkistä, jotka soveltuvat käytettäväksi toimituskeskustelujen yhteydessä (esim. rukoushetki surukodissa). Niistä valitaan tavallisesti yksi vaihtoehto.

Kuhunkin toimituskeskusteluun on pyrittävä löytämään kyseiseen toimitukseen luontevasti liittyviä kes-

kustelunaiheita. Pelkkään tekniseen toteutukseen liittyvä tapaaminen ei anna seurakuntalaiselle riittävästi mahdollisuuksia kertoa omista toiveistaan ja odotuksistaan. Toisaalta hengellisten kysymysten täydellinen sivuuttaminen merkitsee usein pettymystä seurakuntalaiselle ja on muutenkin merkki heikosta ammatti-identiteetistä. Kysymykset elämästä ja Jumalasta kuuluvat erottamattomasti niin toimituksiin kuin niihin valmistaviin keskusteluihinkin.

1.3. Kirkollisten toimitusten uudistus

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon liturginen elämä rakentuu Raamatun, luterilaisen tunnustuksen ja kirkon ekumeenisen perinteen varaan. Jumalanpalveluselämän uudistamisessa on kysymys tämän perinteen ajankohtaisesta tulkinnasta tässä ajassa. Kirkollisten toimitusten kirjan uudistamisen periaatteet vastaavat vuonna 2000 käyttöön otettujen Jumalanpalvelusten kirjan ja Evankeliumikirjan uudistamisen tavoitteita.

Kasuaalien uudistamisessa keskeisiä tavoitteita ovat olleet muun muassa:

– toimitusten jumalanpalvelusluonteen korostaminen
– Raamatun käytön vahvistaminen
– virren aseman vahvistaminen
– liturgisen kielen uudistaminen
– vaihtoehtoisuuden ja monimuotoisuuden lisääminen sekä
– seurakunnan osallistumisen vahvistaminen.

Kirkollisten toimitusten jumalanpalvelusluonnetta on korostettu lähentämällä niitä rakenteellisesti ehtoollis- ja sanajumalanpalvelukseen kaavaan. Toimituksissa on nyt selkeästi neljä osaa (johdanto, sana, siunaaminen/vihkiminen/rukous, päätös) ja ne alkavat ja päättyvät messun tavoin. Raamatun lukukappaleita, myös Psalmien ja Vanhan testamentin tekstejä, on lisätty. Virren ja musiikin asemaa on vahvistettu niin rakenteellisilla ratkaisuilla kuin uusilla virsilläkin.

Liturgisen kielen uudistaminen on ollut tarpeellista paitsi suomen kielen yleisen kehityksen myös uuden raamatunkäännöksen takia: toimitusten rukousten ja tekstien kieli ei voi eriytyä Raamatun ja Jumalanpalvelusten kirjan kielestä. Vaihtoehtoisia toteutustapoja on lisätty sekä kaavojen kiinteisiin että vapaaehtoisiin osiin, jotta erilaisten tilanteiden vaatimukset voidaan ottaa huomioon. Toimituksissa läsnä oleva seurakunta ei ole passiivinen yleisö, vaan liturgian subjekti, joka harjoittaa kasteeseen perustuvaa yhteistä pappeuttaan. Siksi seurakunnan osallistumista toimituksiin on eri tavoin pyritty vahvistamaan.

Käsikirjan kaavojen uudistaminen ei yksin riitä. Pyhien toimitusten merkitys kirkon ja yksityisten ihmisten hengellisessä elämässä ratkaistaan viime kädessä seurakunnissa.

1.4. Toimitusten musiikista

Jumalanpalvelusten kirjan ja Evankeliumikirjan uudistamisen yhteydessä määriteltiin jumalanpalvelusmusiikin luonne. Samat korostukset soveltuvat myös kirkollisten toimitusten musiikkiin. Jumalan luomistyön lahjana musiikki kantaa sanomaa, ilmaisee rukousta ja tulkitsee yhteisiä kokemuksia.

Kirkollisten toimitusten musiikin tulee soveltua tilaisuuden hengelliseen sisältöön. Sisältölähtöisyys tarkoittaa, että musiikki tukee ja vahvistaa toimituksen sanomaa ja liittyy ehjästi toimituksen kulkuun. Samalla musiikilla on tärkeä asema toimitusten kontekstuaalisuuden toteutumisessa. Käsikirjakomitean loppumietinnön mukaan ”kontekstuaalisuus merkitsee kasuaalioiden tarkastelua ei vain kirkon vaan myös sen jäsenten kannalta” (Perustelut-osa, s.8).

•sisältölähtöisyys

Musiikki pyritään valitsemaan siten, että se vastaa sekä toimituksen hengellistä sisältöä että seurakuntalaisten toiveita. Joskus pastoraaliset tavoitteet ja jumalanpalvelusmusiikin periaatteet voivat joutua ristiriitaan. Jännitteitä voi syntyä esimerkiksi häämusiikin valinnassa, mutta myös muussa toimitusmusiikissa.

Ihmiset toivovat tärkeissä elämäntilanteissa heille merkityksellistä musiikkia. Tuttu ja toivottu musiikki puhuttelee ihmistä usein parhaiten. Sen avulla toimituksesta saattaa tulla voimakas elämys. Toisaalta kirkon elämässä musiikin valintaa säätelevät yhteisön perinne ja toimitusten jumalanpalvelusluonne. Pyhät toimitukset ovat jumalanpalvelusta, jossa musiikki on osa seu-

rakunnan yhteisen uskon ilmausta. Seurakuntalaisen huomioon ottaminen ei merkitse minkä tahansa musiikin valitsemista toimitukseen.

•*jumalanpalvelusluonne*

Kirkon työntekijä pitää huolta toimituksen jumalanpalvelusluonteen toteutumisesta. Samalla hän kohtaa seurakuntalaiset niin, että erilaisista vaihtoehdoista voidaan keskustella. Ihanteellista olisi, että seurakuntalaiset voisivat tehdä itse valintoja yhteisön ja toimitusten jumalanpalvelusluonteen asettamissa puitteissa. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun seurakuntalaisille esitellään etukäteen hää- tai hautajaismusiikkia äänittein tai esittelyä varten erikseen järjestetyissä tapaamisissa tai tilaisuuksissa. Jumalanpalvelusmusiikin erilaisuus ja omaleimaisuus voi olla myös vahva ja myönteinen kokemus. Musiikillisia erityistoiveita voi toteuttaa myös jumalanpalvelustilanteen jälkeisessä juhlassa.

Silloin, kun kanttori osallistuu toimitukseen, musiikin valinta tehdään yhteistyössä hänen kanssaan. Avioliittoon vihkimisen ja hautaan siunaamisen osalta käsikirjan ohjeissa säädetään erikseen, että ”musiikista vastaa kanttori, jonka kanssa tulee keskustella asiasta”. Toivomusten tyylillisen kirjon laajentuessa kanttorilta vaaditaan yhä monipuolisempia taitoja. Toisaalta keneltäkään ei voi edellyttää kaiken sävelletyn musiikin hallintaa. Seurakunnassa tulee sopia musiikin valintoja koskevasta linjasta, johon papit, kanttorit ja muut työntekijät yhdessä sitoutuvat.

Käsikirjakomitean välimietinnön määrittely soitinmusiikin asemasta seurakunnan jumalanpalveluksissa soveltuu myös toimituksiin: ”Lännen kirkon jumalan-

palvelusmusiikin perinteessä on soittimilla, erityisesti uruilla, laulun rinnalla merkittävä asema. Jumalan salaisuuksien äärellä on soittimin koettu voitavan tulkita jotain sellaista, johon sanat eivät ole riittäneet." Jumalan luomislahjana soitinmusiikki voi viedä Jumalan salaisuuksien äärelle ja tukea seurakuntalaista tilanteessa, jossa uskon ja kokemuksen pukeminen sanoiksi on syystä tai toisesta vaikeaa.

•*virsi*

Virsi täyttää parhaiten jumalanpalvelusmusiikille asetetut tehtävät. Se on seurakunnan rukousta ja Jumalan sanan julistusta lauletussa muodossa. Virsien laulaminen pohjautuu Psalmien kirjaan. Se on alusta lähtien kuulunut kristittyjen uskon harjoitukseen: "*Opettakaa ja neuvokaa toinen toistanne kaikessa viisaudessa, psalmeilla, kiitosvirsillä ja hengellisillä lauluilla, veisaten kiitollisesti Jumalalle sydämissänne*" (Kol. 3: 16).

Yhteisenä uskon ilmauksena virsi yhdistää erilaisia ja eri–ikäisiä ihmisiä. Virsien valinnan yhteydessä voidaan puhua asianomaisten omasta elämänhistoriasta ja heidän uskonkokemuksestaan. Virsi vahvistaa vuorovaikutusta ja ilmaisee, että seurakunta on toimituksen liturginen subjekti. Laulaminen koskettaa ihmistä eri tasolla kuin puhuttu sana. Se on yhteisöllinen tapa ilmaista uskoa, kaipausta, surua ja kiitosta.

•*psalmilaulu*

Psalmilaulu on keskeinen osa kristillistä jumalanpalvelusperinnettä. Toimitusta voi musiikillisesti rikastuttaa käyttämällä kertosäkeistä psalmia. Tämä vahvistaa myös seurakuntalaisten osallistumismahdollisuuksia.

1.5. Kirkollisten toimitusten rakenne

Keskeisimmät toimitukset rakentuvat ehtoollis- ja sanajumalanpalveluksen mukaan, siunaustoimitukset puolestaan rukoushetkien mukaan. Toimitusta ei silti tule ymmärtää sarjana irrallisia osia, vaan yhtenäisenä kokonaisuutena. Yhtenäinen rakenne auttaa kokonaisuuden jäsentämistä, luo turvallisuutta ja helpottaa osallistumista. Toimitusten rakenne on pääsääntöisesti seuraava:

– Johdanto
– Sana
– Vihkiminen/Siunaaminen/Rukous
– Päätös

Alkusiunauksessa seurakunta siunataan kolmiyhteisen Jumalan nimeen ja suojaan. Usein siunaus lausutaan, mutta se voidaan myös laulaa käyttäen jumalanpalveluksen sävelmävaihtoehtoja. Siunauksen yhteydessä käytetään ristinmerkkiä. Alkusiunauksen jälkeen voidaan lausua tai laulaa vuorotervehdys, jossa pappi ja seurakunta siunaavat toisensa Herran läsnäolon toivotuksella.

Johdantosanojen tehtävänä on kuvata lyhyesti toimituksen keskeinen sisältö ja vahvistaa keskinäistä yhteenkuuluvuutta. Sanoissa voidaan käyttää käsikirjan vaihtoehtoja, mutta ne voidaan myös valmistaa vapaasti. Johdantosanoissa saa olla persoonallista ilmettä. On kuitenkin varottava pitämästä liian pitkää johdantopuhetta.

Psalmi ilmaisee tiiviisti kunkin toimituksen keskeisiä aiheita rukouksen muodossa. Kaavan psalmivaihtoehtojen lisäksi voidaan käyttää kirkkovuoden ajankohdan mukaisia tai muita psalmeja. Kaavan psalmivaihtoehtoja voidaan myös lyhentää. Psalmi voidaan lukea tai laulaa. Se voidaan toteuttaa esimerkiksi

1) papin tai esilukijan yksinlukuna,

2) esilukijan ja seurakunnan välisenä tai kahden ryhmän välisenä vuorolukuna – jolloin teksti on luonnollisesti jaettava seurakuntalaisille – tai

3) kertosäkeisesti niin, että seurakunta toistaa samaa kertosäettä tai antifonia sopivin väliajoin. Laulettuja psalmien kertosäkeitä on osastossa Lauluja kasuaalitoimituksiin sekä Jumalanpalvelusten kirjassa.

Virsi on sekä Jumalan sanan julistusta että rukousta ja ylistystä. Sen avulla ilmaistaan kiitosta, avunpyyntöä tai valitusta. Virsi on julistusta, opetusta, sielunhoitoa, rukousta ja yhteyden ilmausta. Se on seurakuntalaisten osallistumisen tärkeimpiä muotoja.

Tavallisesti toimitus alkaa ja päättyy virrellä. Alkuvirsi johdattaa toimituksen keskeiseen aiheeseen. Päätösvirsi on kiitosluonteinen ja rohkaisee elämään Jumalan siunauksen varassa. Virret eivät ole vain toimitusten ”kehys”, vaan niillä on paikkansa myös toimituksen keskellä. Tällöin niissä julistetaan Jumalan tekoja, rohkaistaan luottamaan hänen lupauksiinsa, rukoillaan Jumalan lahjoja ja pyydetään voimaa elää hänen tahtonsa mukaan. Erilaisissa rukoushetkissä on annettu esimerkkejä sopivista virsistä tai lauluista.

Virren käytöstä ja sopivista virsivaihtoehdoista on luontevaa keskustella toimituskeskustelun yhteydessä sekä silloin, kun kanttorin kanssa sovitaan toimituksen musiikista. Mikäli virsikirjaa ei ole tarjolla, virret ja laulut voidaan liittää käsiohjelmaan. Virren aloittaminen voidaan antaa jollekin toimitukseen osallistuvalle tehtäväksi. Kaikkiin toimituksiin tulee sisällyttää virsi tai kirkollisten toimitusten kirjan laulu. Virsi voidaan jättää pois vain poikkeustapauksissa.

Raamatun lukeminen kuuluu kaikkien toimitusten sanaosaan. Raamatun lukukappaleet ovat elävän Jumalan puhetta seurakunnalle. Ne kertovat, mitä Jumala lupaa ja mihin hän kehottaa. Jumalan sanan julistaminen ja kuunteleminen synnyttää uskoa, vahvistaa rakkautta ja rakentaa seurakuntaa.

Raamatun lukukappaleiksi on annettu useita vaihtoehtoja. Niiden lisäksi voidaan käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan mukaisia tai muita Raamatun kohtia. Tällöin on kuitenkin huolellisesti harkittava, välittyykö toimituksen sanoma riittävästi kirkkovuodesta tai muilla perusteilla valitusta tekstistä. Mikäli luetaan useita Raamatun jaksoja, niihin on luontevaa liittää vastaus (psalmi, virsi, laulu, soitinmusiikkia tai hiljainen mietiskely). Seurakunta voi nousta seisomaan evankeliumin lukemisen ajaksi.

Puhe pidetään Raamatun lukukappaleiden lukemisen jälkeen. Saarnan tehtävänä on julistaa Jumalan sanaa ajankohtaisesti ja tuoreesti. Luterilaisessa perinteessä Jumalan sanan julistusta on pidetty armonvälineenä, ja siksi se sisältyy myös toimituksiin.

Kasuaalipuheella on monia tavoitteita, kuten opetuksellinen eli katekeettinen, sielunhoidollinen, yhteisöllinen sekä hengelliseen ohjaukseen liittyvä tavoite. Puheen tarkoituksena on lyhyesti selvittää toimituksen hengellinen sisältö (katekeettinen tavoite). Se liittyy aina evankeliumiin. Siksi puhe ei ole luento tai oppitunti, vaan Jumalan hyvien tekojen julistamista. Puheen tarkoituksena on ilmaista ihmisten kokemuksia ja tunteita heitä eheyttävällä tavalla (sielunhoidollinen tavoite). Nämä kaksi tavoitetta eivät ole ristiriidassa, vaan kuuluvat yhteen. Esimerkiksi hautajaispuheen tehtävänä on lohduttaa evankeliumilla ja ylösnousemuksen toivolla.

Puheen tehtävänä on myös vahvistaa keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja käsitellä yhteisölle tärkeitä asioita (yhteisöllinen tavoite). Tällöin voidaan käsitellä perhe– ja seurakuntayhteyttä sekä eri sukupolvien, sukujen ja ihmisryhmien välistä vuorovaikutusta. Kasuaalipuheessa rohkaistaan, tuetaan ja ohjataan ihmisiä elämään uskossa ja rakkaudessa, ja siten siihen kuuluu myös hengellisen ohjauksen piirteitä.

Puhe on evankeliumia, Jumalan hyvien tekojen julistusta. Tiedon lisääminen tai tunteiden sanoittaminen eivät ole itsetarkoitus, vaan ne palvelevat puheen perimmäistä tavoitetta, ihmisten vapautumista uskoon ja rakkauteen Jumalan tahdon mukaisesti.

Vaikka evankeliumi määrittää kasuaalipuheen sisältöä, puheen esitystapaa koskevat pitkälti samat lainalaisuudet kuin muutakin viestintää. Puheessa tulee olla johdonmukainen rakenne, ymmärrettävä kieli, sopiva

pituus ja luonteva esitystapa, jotta sisältö voisi välittyä kuulijoille. Avoimesti ja luontevasti pidetyn puheen sanoma välittyy paremmin kuin ulkokohtaisesti paperista luetun.

Sekä ammattitaidon että työssä jaksamisen kannalta on tärkeää, että kirkon työntekijä pyrkii kehittämään viestinnällisiä taitojaan. Papin yhtenä ihanteena on, että hän kykenee pitämään etukäteen valmistamansa puheen pääsääntöisesti ilman paperia. Toisaalta kirjoitetun puheen voi antaa toimituksen jälkeen keskeisille henkilöille. Olennaista on, että puheen sisältö on evankeliumin julistusta tässä ja nyt, ja että esitystapa tukee tätä viestinnällistä tavoitetta.

Rukous on seurakunnan vastaus kuultuun Jumalan sanaan. Jumalan tekojen ja ihmisen rukouksen yhteys tulee ilmi klassisessa, muistamiselle ja pyytämiselle perustuvassa rakenteessa. Rukous alkaa Jumalan tekojen muistamisesta (anamneesi) ja johtaa hänen lahjojensa pyytämiseen (epikleesi). Tämä järjestys ilmaisee, että rukous – kuten kaikki hengellinen elämä – perustuu siihen, mitä Jumala on tehnyt ja luvannut. Ihminen voi turvautua rukouksessa omien ansioidensa sijasta Jumalan tekoihin ja vedota niihin. Esimerkiksi hautaan siunaamisen rukouksessa ei vedota vainajan pyhyyteen, vaan Kristuksen sovitustyöhön: ”Uskollinen Herra ja Vapahtaja, sinä olet lunastanut hänet pyhällä ja kalliilla verelläsi. Vie hänet sisälle Jumalan kirkkauteen ja pyhiesi joukkoon nimesi tähden” (Hautaan siunaamisen kaava, s. 223).

Kirkollisissa toimituksissa rukous toteutuu jumalanpalveluksista tutuilla tavoilla. Kasuaaleihin kuuluu messun päivän rukousta vastaava kollehta. Siinä toimituksen keskeinen sisältö ilmaistaan pyyntörukouksen muodossa, rukoillaan sitä, mitä toimituksen uskotaan lahjoittavan. Eri vaihtoehdot sisältävät erilaisia painotuksia. Koska näissä rukouksissa ilmaistaan kirkon yhteinen usko, niiden sanamuotoja ei ole syytä muuttaa ilman painavaa syytä.

Yhteinen esirukous liittyy ihmisten elämäntilanteeseen ja heidän tulevaisuuteensa. Siten esirukous tuo toimituksiin kontekstuaalisen, diakonisen ja sielunhoidollisen ulottuvuuden. Tästä syystä esirukouksia voidaan muokata. Käsikirjan esirukoukset voivat tällöin toimia mallina.

Isä meidän -rukous Jumalan lasten yhteisenä rukouksena kuuluu lähes kaikkiin toimituksiin. Varsinkin rukoushetkityyppisissä toimituksissa Herran rukous voidaan myös laulaa.

Ehtoollista voidaan viettää esimerkiksi avioliittoon vihkimisen ja hautaan siunaamisen yhteydessä. Jotkut kaavat sisältävät kiinteästi yhteisen ehtoollisen vieton (konfirmaatio, virkaan vihkimiset ja asettamiset, tehtävään siunaamiset sekä kirkon vihkiminen). Joidenkin rukoushetkien aineistoa voidaan liittää ehtoollisjumalanpalvelukseen (esimerkiksi ehtoollinen sairaan luona). Ehtoollinen on Kristuksen läsnäolon, armon, kiitoksen ja yhteyden ateria. Kirkollisten toimitusten yhteydessä korostuu ehtoollinen keskinäisen yhteyden ateriana. Kirkkovierailla tulee olla mahdollisuus osallistua eh-

toolliseen kirkon järjestyksen ja piispainkokousten ohjeiden edellyttämällä tavalla.

Ehtoollisaineiden pyhittämisessä ja jakamisessa noudatetaan Kirkkojärjestyksen, Jumalanpalveluksen oppaan ja piispainkokouksen antamia ohjeita. Kirkkojärjestyksen mukaan ehtoollista vietetään kirkossa yhteisessä jumalanpalveluksessa. Ehtoollisen sisältävä jumalanpalvelus voidaan viettää ”tilapäisesti” ja ”kirkkoherran valvonnassa” muualla kuin kirkossa (KJ 2: 9). Alttarin ja muun symboliikan tulee tällöinkin soveltua ehtoollisen viettoon. Ehtoollisen merkitystä voidaan pitää esillä puheessa ja rukouksissa. Kysymystä sairaan ehtoollisesta käsitellään tässä oppaassa asianomaisen toimituksen kohdalla.

Siunaus on toimituksen ensimmäinen ja viimeinen sana. Kaikki toimitukset alkavat siunauksella kolmiyhteisen Jumalan nimeen ja päättyvät Herran siunaukseen tai apostoliseen siunaukseen. Jumala kutsuu yhteen ja lähettää takaisin arjen keskelle siunauksen varassa. Siksi päätössiunaukseen on luontevaa liittää myös lähettäminen. Toimitusten alku- ja päätössiunaukset kohdistuvat kaikkiin läsnä oleviin, ja tämä on otettava huomioon eleissä. Lisäksi joihinkin toimituksiin (esimerkiksi kaste, konfirmaatio, vihkimiset) kuuluu erityinen siunaaminen, jolla on rajatumpi kohde ja merkitys ja joka otetaan huomioon myös vertauskuvallisessa toiminnassa (esimerkiksi polvistuminen ja kättenpäällepaneminen).

Edellä on käsitelty yleisesti kaikkia kirkollisia toimituksia erityisesti teologisesta ja pastoraalisesta näkökulmasta. Niiden pohjalta annetaan seuraavaksi kutakin

toimitusta koskevia käytännöllisiä ohjeita ja suosituksia. Toimitusten kirjan käytössä teologinen, pastoraalinen ja käytännöllinen näkökulma kuuluvat erottamattomasti yhteen.

2. Kasuaalitoimitukset

2.1. KASTE

Kasteen merkitys

Pyhä kaste on Kristuksen asettama sakramentti ja kaikkien muiden kirkollisten toimitusten perusta. Ylösnoussut Vapahtaja antoi kirkolleen tehtäväksi johdattaa kaikki kansat hänen opetuslapsikseen kastamalla ja opettamalla (Matt. 28: 18–20).

Uuden testamentin mukaan kaste merkitsee uudestisyntymistä (Joh. 3: 5; Tit. 3: 5), Kristukseen pukeutumista (Gal. 3: 27), syntien anteeksiantamista ja Pyhän Hengen saamista (Ap. t. 2: 38; vrt. Ap. t. 10: 47), puhtaaksi pesemistä (Tit. 3: 5), syntien pois pesemistä (Ap. t. 22: 16), osallisuutta Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen (Room. 6: 3–5) sekä Jumalan liittoa, joka perustuu Jeesuksen Kristuksen ylösnousemukseen (1. Piet. 3: 20–21). Kaikki kastetut yhdessä muodostavat Kristuksen ruumiin (1. Kor. 12: 12–13). Kristillisessä kirkossa on

”*yksi Herra, yksi usko ja yksi kaste*”. Kasteeseen perustuvien erilaisten palvelutehtävien avulla Kristus rakentaa kirkkoaan totuudessa ja rakkaudessa (Ef. 4: 4–16). Usko ja kaste pelastavat (Mark. 16: 16; vrt. Ap. t. 16: 15, 30–34; 18: 8). Uusi testamentti korostaa kastetta Jeesuksen nimeen (Room. 6: 3; Gal. 3: 27; Ap. t. 2: 38; 8: 16; 10: 48; 19: 5; vrt. 1. Kor. 1: 10–17), osallisuutta hänen kuolemaansa ja ylösnousemukseensa (Room. 6: 3–4; Kol. 2: 12; vrt. 1. Piet. 3: 18–22).

Kasteessa ihminen otetaan Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen. Vaikka jokainen syntyy ihmiskunnan yhteisen syyllisyyden alaiseksi, kasteessa ihmiselle annetaan kaikki anteeksi ja hänet puetaan Kristuksen puhtauteen. Pyhä Henki synnyttää kastetun uudesti ja lahjoittaa hänelle uskon, jolla hän voi tarttua kasteen lupauksiin. Kasteessa Jumala liittää meidät Kristukseen ja tekee meidät osallisiksi hänen kuolemastaan ja ylösnousemuksestaan.

Kaste kutsuu myös kilvoitukseen. Se velvoittaa luottamaan yksin Kristukseen ja elämään hänen esimerkkinsä mukaisesti. Kristitty noudattaa kasteessa saamaansa tehtävää mm. osallistumalla yhteiseen jumalanpalvelukseen ja palvelemalla lähimmäisiään hänelle uskotuissa kutsumustehtävissä. Elämällä seurakunnan yhteydessä ihminen tulee tietoiseksi kasteen lahjasta.

Kasteen kaavat

Kirkollisten toimitusten kirjaan sisältyvät Lapsen kaste, Hätäkaste, Hätäkasteen vahvistaminen, Nuoren ja aikuisen kaste sekä Kaste seurakunnan jumalanpalve-

luksessa. Viimeksi mainittu kaava ei sisällä toimituksen kaikkia osia, vaan se liitetään kulloinkin käytettävään jumalanpalveluskaavaan.

•ohjeisto

Lapsen kasteen kaavan alussa olevaan ohjeistoon on koottu kasteeseen liittyviä tärkeimpiä säännöksiä lapsen uskonnollisesta asemasta (Uskonnonvapauslaki) ja lapsen nimestä (Nimilaki). Lapsi tulee kastaa ilman tarpeetonta viivytystä (KJ 2: 15). Vanhastaan on suositeltu lapsen kastamista kahden kuukauden kuluessa syntymästä. Käytännössä viivytystä tai kastamatta jättämistä on vaikea estää. Voimassa olevien määräysten mukaiset kasteeseen liittyvät ohjeet on koottu Kirkkoherranviraston hoidon ohjeisiin (ks. kirkon intranet).

•kastepaikka

Kaste toimitetaan kirkossa, kodissa tai muussa asianmukaisessa paikassa sen mukaan kuin pappi ja kastettavan vanhemmat siitä sopivat. Kirkossa tapahtuva kaste korostaa uskon yhteisöllisyyttä ja kastetta seurakunnan yhteyteen pääsemisenä. Teologisesti kirkko tai kappeli on kasteen ensisijainen paikka. Kotikaste taas korostaa perhettä lapsen ensimmäisenä hengellisenä kotina.

•kaste jumalanpalveluksen yhteydessä

Kasteperheelle voi tarjota perinteistä kirkollista mahdollisuutta toimittaa kaste jumalanpalveluksen yhteydessä. Kastejumalanpalvelus sopii erityisen hyvin kirkkovuoden juhla-aikoihin (erit. pääsiäisaika ja helluntai) ja tiettyihin pyhäpäiviin (esim. 1. s. loppiaisesta ja perheen sunnuntai). Se muistuttaa jokaista seurakuntalaista omasta kasteen lahjasta. Vaikka kaste olisikin toimitettu seurakunnan jumalanpalveluksessa, pappi osallistuu mahdollisuuksien mukaan myös kasteen jälkeen pidettävään ristiäisjuhlaan.

•*kaavan käyttö*

Lapsen kasteen kaavaa voidaan käyttää alle 15-vuotiaiden kohdalla. Papin harkittavaksi jää, miten hän soveltaa kaavaa, kun kastettava ei enää ole pieni vauva. Kaavan rakenne ei kaipaa muutoksia, mutta esimerkiksi puhe, virret, rukoukset ja käytännön toteutustapa on muotoiltava tilanteeseen sopiviksi.

Kummit

Kummien tehtävänä on olla kasteen todistajana, tukea yhdessä seurakunnan kanssa vanhempia lapsen kristillisessä kasvatuksessa (KJ 3: 1) ja rukoilla kummilapsen puolesta. Kummilla voi olla kastetoimituksessa tiettyjä tehtäviä, kuten Raamatun tai rukousten lukemista.

Kastettavalla lapsella ja aikuisella tulee olla vähintään kaksi kummia, jotka ovat joko luterilaisen kirkon tai ns. Porvoon yhteisön jäsenkirkon konfirmoituja jäseniä. Tämän lisäksi kummina voi toimia evankelisluterilaisen kirkon toimittaman kasteen hyväksyvään kristilliseen kirkkoon tai uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva henkilö (KJ 1: 4; 2: 17). Näiden ryhmien ulkopuolelle jäävä voi olla kasteen todistaja, mutta hän ei voi toimia kummina eikä pappi voi antaa hänelle kummikirjaa. Kummien kelpoisuusehtojen selvittämisessä on syytä olla huolellinen.

•*kummin tehtävät*

Vähintään kahden kummin tai muun todistajan tulee olla läsnä kastetoimituksessa (KJ 2: 17). Kummit ovat sekä kastetapahtuman todistajia että avustajia. Kastekaavassa tarjotaankin kummeille useita tehtäviä, kuten Raamatun lukeminen, lapsen siunaaminen tai yhteiseen esirukoukseen osallistuminen. Todistajien käyttäminen

kummien sijasta on poikkeustilanne, joka ei vastaa tavanomaista luterilaista kastekäytäntöä. Myös todistajille voidaan antaa toimituksen kulussa palvelutehtäviä.

Papin tulee ottaa kummit huomioon toimituksessa. Kummiuden lahjaa ja tehtävää on pohdittu laajemmin piispainkokouksen työryhmän mietinnössä *Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme* (Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2004:1).

Näkökohtia kastekeskusteluun

Kastekaavan ingressissä todetaan papin velvollisuus sopia kastetta edeltävästä toimituskeskustelusta: ”*Papin tulee ottaa yhteyttä kastettavan kotiin hyvissä ajoin ennen kastetta*.” Keskustelu voidaan käydä kastettavan kotona, seurakunnan tiloissa tai muussa sopivassa paikassa. Mieluiten pappi tapaa toimituskeskustelun yhteydessä koko perheen ja, jos mahdollista, myös kummit.

Kastekeskusteluun pätee se, mitä tämän oppaan yleisessä johdannossa on sanottu toimituskeskusteluista (ks. luku 1.2.). Kastekeskustelussa voidaan käsitellä esimerkiksi seuraavia asioita:

- lapsen syntymä
- vanhemmuus ja perheen uusi elämäntilanne
- kasteen paikka, aika ja muut järjestelyt
- kasteen hengellinen merkitys ja sen ilmeneminen kaavassa
- virsien ja muiden vaihtoehtoisten osien valinta,
- lapsen etu- ja sukunimeä sekä rekisteröintiä koskevat asiat

– kristillisen kasvatuksen merkitys ja muodot
– kummit ja heidän tehtävänsä.

Ennen kasteeseen liittyviä yksityiskohtia on luontevaa keskustella syntymän ja vanhemmuuden tuomasta uudesta elämäntilanteesta. Kotikasteen yhteydessä voidaan toimittaa kodin siunaaminen.

Nuoren tai aikuisen kasteen kohdalla toimituskeskustelu on osa hengellistä valmistautumista kasteeseen ja elämään kastettuna kristittynä. Siksi on tärkeää, että itse kastettava on toimituskeskustelun täysivaltainen osapuoli ja että hän tulee kuulluksi.

Yleisiä näkökohtia kastetoimituksesta

•seisominen

Seurakunta voi seistä koko kastetoimituksen ajan. Mikäli seurakunta istuu, se nousee seisomaan ainakin kohdissa 12 (Uskontunnustus) ja 13 (Kaste). Käytännön syistä on hyvä tarjota ainakin osalle seurakuntalaisista mahdollisuutta istua toimituksen aikana.

•virsivalintoja

Virsiksi sopivat erityisesti virsikirjan kastevirret (VK 214–219), lasten virret sekä soveltuvin osin kirkkovuoden ajankohtaan liittyvät virret. Toimitusten kirjan liiteosassa on lisäksi kasteeseen tarkoitettuja lauluja. Kasteen alkuun sopii jokin kasteen merkityksestä kertova virsi, loppuun sopii esimerkiksi kiitosvirsi.

•useita kastettavia

Jos kastettavia on useita (esim. sisarukset), tarvittavat kaavan sanamuodot muutetaan monikollisiksi. Kaavasta toistetaan kaikkien kastettavien kohdalla kysymykset (kohta 5), ristinmerkki toivotuksineen (kohta 6), kaste ja siihen liittyvä siunaus (kohta 13) sekä kasteen yhtey-

teen mahdollisesti valitut muut symboliset toiminnot (esimerkiksi kastekynttilä). Kunkin lapsen omat kummit palvelevat asianmukaisissa kohdissa.

Lapsen rekisteröinti-ilmoitus sekä kastetodistus ja kummikirjat täytetään mieluiten toimituskeskustelun yhteydessä, mutta viimeistään ennen kastetoimituksen alkua. Kastetodistus ja kummikirjat annetaan vasta toimituksen jälkeen. Vanhemmat voivat myös allekirjoittaa kummikirjat ja antaa ne kummeille. Hehän ovat omalta osaltaan kutsuneet kummit luottamustehtäväänsä. Tämä kertoo vanhempien ja seurakunnan yhdessä kummeille uskomasta luottamustehtävästä. Kastava pappi toimittaa lapsen rekisteröinti-ilmoituksen seurakunnan virastoon.

•kastetodistus ja kummikirjat

Lapsen kaste

Johdanto

Kaste toimitetaan kastemaljan äärellä. Pappi, vanhemmat ja kummit asettuvat maljan ympärille. Lasta sylissä pitävälle (tavallisimmin kummi tai toinen lapsen vanhemmista) voidaan varata tuoli. Kastemaljan ääressä voivat olla myös kastettavan sisarukset tai kummien omat lapset. Ennen toimituksen alkua pappi voi tervehtiä seurakuntaa ja antaa lyhyesti tarvittavat ohjeet. Oman harkintansa pohjalta hän voi myös ilmaista, että kastettavan mahdollinen itku ei pilaa toimitusta, vaan pikemminkin kuuluu asiaan.

Alkuvirren jälkeen seuraa alkusiunaus (ja vuorotervehdys) jumalanpalveluksen tapaan. Lyhyet johdantosanat voidaan lausua vapaasti tai käsikirjan sanamuotoja käyttäen. Kastepsalmi on rukousta ja kiitosta. Esimerkiksi kummi voi lukea psalmin. Erilaisia toteutusvaihtoehtoja on esitelty tämän oppaan johdantoluvussa (luku 1.5.). Psalmi voidaan myös jättää pois.

Johdannon osaan Kysymykset tai kehotus (kohta 5) kuuluu kolme kysymysvaihtoehtoa. Ensimmäisessä vaihtoehdossa pappi kysyy kolme kysymystä.

– Vanhemmat, minkä nimen olette antaneet lapsellenne?
– Vastaus: NN.
– Vanhemmat, tahdotteko, että hänet kastetaan kristilliseen uskoon?
– Vastaus: Tahdon.
– Vanhemmat ja kummit, tahdotteko yhdessä seurakunnan kanssa huolehtia siitä, että NN saa kristillisen kasvatuksen?
– Vastaus: Tahdon.

Nimen kysyminen ja lausuminen on vanhastaan ollut keskeinen osa kastetoimitusta. Jumala kutsuu ihmisen nimeltä omakseen (Jes. 43: 1). Kysymyksen perfektimuoto ilmaisee, että vanhemmat ovat jo antaneet nimen ja että kaste on siten enemmän kuin nimenantotilaisuus. Toisella kysymyksellä ilmaistaan

vanhempien tahto ja suostumus (vrt. vihkikaava). Jumalan asetuksen lisäksi seurakunta on kokoontunut kastemaljan äärelle vanhempien suostumuksesta ja heidän omasta pyynnöstään. Kolmannella kysymyksellä ilmaistaan vanhempien ja kummien velvollisuus huolehtia lapsen kristillisestä kasvatuksesta yhdessä seurakunnan kanssa. Jeesuksen lähetyskäskyssä kastaminen ja opettaminen kuuluvat yhteen. Vanhempien ja huoltajien tulee antaa lapsille kristillistä kasvatusta ja opetusta (KJ 3: 1). Siten ihminen voi tulla tietoiseksi kasteen lahjasta omassa elämässään.

Käsikirjan toisessa toteutusvaihtoehdossa pappi toteaa lapsen nimen ja tekee vain kaksi jälkimmäistä kysymystä (suostumus- ja kasvatuskysymykset). Kolmannessa vaihtoehdossa kysymysten sijasta pappi lausuu kehotuksen.

Eri toteutusvaihtoehdoista voidaan sopia vanhempien ja kummien kanssa. Kaikki vaihtoehdot ovat sisällöltään samoja. Toteutustavaltaan ensimmäinen on rikkain.

Ristinmerkki ja siihen liittyvä vapauttamisrukous tai vastaava toivotus kuuluvat kastetta valmistelevina toimina johdanto-osaan (kohta 6). Kristus on kuolemallaan ja ylösnousemuksellaan voittanut kaikki elämää tuhoavat vallat. Kaste on kristityn pääsiäinen, jossa hän tulee osalliseksi Kristuksen voitosta ja vapautuksesta.

Ristinmerkki ja siihen liittyvä rukous tai toivotus kuuluvat kastekaavan kiinteisiin osiin eikä niitä tule jättää pois. Ensimmäisessä vaihtoehdossa ristinmerkkiä seuraa armon vakuutusta vastaava toivotus, jossa puhutellaan kastettavaa. Toisessa vaihtoehdossa pappi lausuu aluksi rukouksen, johon ristinmerkki liittyy. Koska toivotuksessa puhutellaan kastettavaa ja koska myös rukous kohdistuu kastettavaan, niiden yhteydessä pappi voi asettaa käden lapsen päälle tai pitää häntä kädestä.

Ristimistä seuraava rukous (kohta 7) on niin sanottu kastekollehta, ja vastaa messun päivän rukousta. Rukouksessa pyydetään, että lapsi tulisi osalliseksi kasteen lahjoista. Pappi voi asettaa käden lapsen pään päälle. Eri vaihtoehdot painottavat kasteen eri puolia. Viimeistä vaihtoehtoa voidaan käyttää erityisesti sairaan lapsen kasteen yhteydessä. Jumalanpalveluskäytännön mukaisesti seurakunta lausuu aamenen. Pappi voi lausua aamenen seurakunnan kanssa.

Sana

Sanaosassa luetaan kasteeseen liittyviä Raamatun kohtia (kohta 8). Lasten evankeliumi (Mark. 10: 13–16) luetaan aina. Sen edellä pappi tai joku seurakuntalaisista voi lukea yhden tai useampia kaavassa olevista lukukappaleista tai käyttää kirkkovuoden mukaisia tai muita lukukappaleita. Irtopapereita parempi vaihtoehto on lukea lukukappaleet Raamatus-

ta tai käsikirjasta. Raamatun lukuun voidaan liittää vastaus, jona voidaan käyttää esimerkiksi virttä, laulua tai soitinmusiikkia.

Pappi pitää evankeliumin lukemisen jälkeen kastepuheen. Puhe on mieluiten vapaamuotoinen, mutta myös kaavan valmiita vaihtoehtoja voidaan käyttää. Käsikirjassa on annettu vapaaseen puheeseen soveltuvia aiheita. Kastepuheessa tulee erityisesti ottaa huomioon kulloinenkin kastetilanne. Puheen ohjeessa on esitetty mahdollisuus, että pappi voi yhdessä vanhempien kanssa valita lapselle Raamatun tekstin, jota käsitellään puheessa ja joka kirjoitetaan kastetodistukseen.

Puheen jälkeen voidaan laulaa virsi tai toimitusten kirjan kastelaulu tai käyttää muuta musiikkia (kohta 10). Virsi tai muu musiikki johdattaa sakramenttiosaan. Kohta 10 on mahdollista jättää pois, mutta ilman virttä tai muuta musiikkia yhtäjaksoinen puhuttu osuus saattaa tuntua pitkältä.

Kastaminen

Kastaminen (kohdat 11–13) on toimituksen pääosa ja se toimitetaan aina kastemaljan äärellä. Ennen osan alkua kaadetaan kastemaljaan vesi, mikäli sitä ei ole tehty ennen toimituksen alkua.

Kastekäskylle (kohta 11) on kolme toteutusvaihtoehtoa. Ensimmäinen sisältää pelkät asetussanat

(Matt. 28: 18–20), jolloin korostus on julistuksessa. Toinen ja kolmas vaihtoehto ovat klassisia kasterukouksia (ns. vedenpaisumusrukous). Vastaava rukous on keskeinen osa sekä Lutherin kastekaavaa (Taufbüchlein) että useiden muiden kirkkojen kastetoimitusta. Rukoukset alkavat Jumalan pelastavien tekojen muistamisella (anamneesi) ja niitä seuraavat kasteen asetussanat. Kastekäskyn jälkeen rukoillaan avuksi Pyhää Henkeä ja kasteen lahjoja (epikleesi).

Kasterukoukset perustuvat vanhakirkolliseen ja ekumeeniseen aineistoon. Ne vastaavat sisällöltään ja muodoltaan ehtoollisrukouksia ja siksi niiden yhteydessä voidaan käyttää vastaavia eleitä vanhan tavan mukaisesti. Sanojen ”tässä vedessä” kohdalla pappi voi valuttaa kädellään vettä kastemaljassa, kuten pääsiäisyön messussa tapahtuvassa kasteen muistamisessa.

Kastekäskyä seuraa yhteen ääneen lausuttava apostolinen uskontunnustus (kohta 12). Samaa uskontunnustusta on käytetty kasteen yhteydessä jo varhaisesta kirkosta lähtien. Sen jälkeen pappi lausuu sanat: ”Tähän uskoon ja kaikkien sen lupausten omistamiseen kastamme nyt tämän lapsen.” Sanamuoto ilmaisee, että kaste, usko ja sen tunnustaminen kuuluvat yhteen. Kastettava liitetään kirkon yhteiseen uskoon ja kaikkien sen lupausten omistamiseen.

Kastaminen toteutetaan niin, että pappi valelee vettä lapsen päähän kolme kertaa ja lausuu rauhallisesti ja kuuluvasti: NN (etunimet), minä kastan sinut Isän (1. valelu) ja Pojan (2. valelu) ja Pyhän Hengen nimeen (3. valelu). Kastaminen kolmiyhteisen Jumalan nimeen julistaa, että Jumala on läsnä ja ottaa kastettavan omakseen. Minä-muoto ilmaisee papin toimivan Kristuksen persoonassa ja hänen valtuutuksellaan.

Vaikka luterilainen uskonpuhdistus käytti upottamalla kastamista, nykyisin kaste toteutetaan luterilaisissa kirkoissa yleensä valelemalla. Upotuskasteelle ei ole periaatteellisia esteitä. Se ei ole kuitenkaan valelukastetta vaikuttavampi tai täydellisempi. Lapsen pään kuivaaminen voidaan antaa esimerkiksi sisaruksen tai jonkun muun lapsen tai nuoren tehtäväksi.

Kasteen jälkeen pappi siunaa lapsen panemalla käden hänen päälleen. Siunaukseen voivat osallistua lapsen vanhemmat ja kummit sekä kastetun sisarukset. Mikäli koolla oleva seurakunta on pieni, voivat kaikki osallistua siunaamiseen. Kättenpäällepaneminen ilmaisee yhteiseen pappeuteen erottamista ja siunauksen välittämistä. Vanhemmat ja kummit edustavat seurakuntaa ja Jumalan kansaa, jonka yhteyteen lapsi kasteessa otetaan.

Siunauksen jälkeen voidaan valita yksi tai useampi kasteen sisältöä havainnollistavista vertauskuvallisis-

ta toimista. Symbolien sisältö on pyrittävä tekemään ymmärrettäväksi ja samalla välttää niiden ”puhkiselittämistä”.

Galatalaiskirjeen pukemissanojen (Gal. 3: 27) lausuminen korostaa kastetta Kristukseen pukeutumisena ja kastepuvun merkitystä Jumalan kansan hengellisenä vaatteena (alba).

Kastekynttilän sytyttäminen muistuttaa sekä Kristuksesta maailman valona että uudesta Jumalan lapsesta, joka on tullut osalliseksi Kristus-valosta. Pappi voi sytyttää kastekynttilän alttarin kynttilästä taikka pääsiäiskynttilästä ja antaa sen toiselle vanhemmista tai jollekin sisaruksista. Sytyttämisen yhteydessä tulee lukea vastaava raamatunkohta (Joh. 8: 12). Kastekynttilä on seurakunnan lahja. Vanhempia voidaan jo toimituskeskustelussa ohjata kastekynttilän polttamiseen pääsiäisenä ja/tai lapsen kastepäivänä tai nimipäivänä.

Lapsen syliin ottaminen on konkreettinen tervetulotoivotus Jumalan perheväen yhteyteen. Pappi voi tervetulosanoja lausuessaan joko pitää lapsen kädestä kiinni tai ottaa hänet syliin ja nostaa kasteseurakunnan nähtäville. Tällöin lapsen niskaa on tuettava ja noudatettava muutenkin varovaisuutta. Kastamisen jälkeen toimitus voi jatkua virrellä, kastelaululla tai muulla sopivalla musiikilla (kohta 14).

Yhteiseksi esirukoukseksi (kohta 15) on kuusi eri vaihtoehtoa. Se voidaan valmistaa myös yhdessä kastetoimitukseen osallistuvien kanssa. Pappi voi myös muokata esirukouksen keskusteltuaan ensin vanhempien kanssa. Jos valitaan esirukouksen neljäs, kastetun läheisten vuorolukuna toteuttama vaihtoehto, rukous on syytä käydä yhdessä läpi. Samalla valitaan käytettävät osat. Rukousvaihtoehtoa 5 voidaan käyttää muun muassa sairaalassa toimitettavassa kasteessa. Viimeistä rukousvaihtoehtoa käytetään tai sovelletaan silloin, kun kodin siunaaminen liitetään kasteeseen (ks. kodin siunaamisen ohjeet). Yhteisen esirukouksen laatimisessa voidaan käyttää apuna myös Kotien rukouskirjaa. Rukousvaihtoehdoissa lapsi mainitaan etunimiltään ja muista puhuteltavista käytetään myös etunimiä. Seurakunta liittyy yhteiseen esirukoukseen lausumalla aamenen. Isä meidän -rukous lausutaan yhteen ääneen.

Päätös

Toimituksen päätösosaan kuuluu siunaus ja virsi. Siunaus lausutaan tai lauletaan koko seurakunnalle. Myös liturgiset eleet kohdistetaan kaikille. Toimituksen päätösvirsi on mielellään kiitosluonteinen. Lapsen syliin ottaminen ja nostaminen voidaan tehdä myös päätösvirren jälkeen, ellei sitä ole tehty välittömästi kastamisen jälkeen. Päätösvirren jälkeen jaetaan kaste- ja kummitodistukset. Pappi kutsuu läsnäolijat seurakunnan jumalanpalvelukseen, jossa rukoillaan kastetun sekä hänen vanhempiensa ja kummiensa puolesta.

Hätäkaste

Hätäkaste toimitetaan silloin, kun pelätään kastamattoman lapsen kuolevan eikä pappia saada ajoissa paikalle. Hätäkaste voidaan toimittaa myös kastamattomalle aikuiselle, joka esimerkiksi kuoleman vaaran uhatessa pyytää kastetta. Hätäkaste toimitetaan harvoin muualla kuin sairaalassa. Jo rippikoulussa voidaan käsitellä hätäkastetta ja myöhemmin valmentaa erityisesti sairaanhoitajia ja kätilöitä sen toimittamiseen. Hätäkasteesta on viipymättä ilmoitettava asianomaiseen kirkkoherranvirastoon.

•toimituksen luonne

Hätäkaste-nimestä syntyy helposti mielikuva, ettei kyseinen toimitus ole todellinen kaste. Hätäkaste on kuitenkin pätevä kaste ja todellinen sakramentti sen täydessä merkityksessä. Kaavan mukaisesti toimitettuna se sisältää sakramentin pätevyyteen välttämättä kuuluvan osan, kastamisen vedellä kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Tämän lisäksi yleensä luetaan Isä meidän -rukous ja Herran siunaus. Joissakin tapauksissa on mahdollista laulaa kasteen yhteydessä virsi.

Hätäkasteen vahvistaminen

•esirukous

Hätäkasteen vahvistaminen merkitsee sen toteamista, että lapsi on sakramentaalisesti ja kirkko-oikeudellisesti oikein kastettu. Samalla rukoillaan kastetun ja hänen perheensä puolesta sekä muistutetaan vanhempia ja kummeja heidän tehtävästään huolehtia lapsen kristillisestä kasvatuksesta. Myös tässä toimituksessa on syy-

tä tehdä selväksi, että lapsi on jo kastettu ja sen kautta osallinen kaikista Jumalan lupauksista.

Pappi käy toimituskeskustelun ennen hätäkasteen vahvistamista. Perhe on saattanut käydä läpi vaikeita asioita lapsen syntymän yhteydessä. Siksi papin tulee perehtyä huolellisesti perheen tilanteeseen. Toisaalta toimituksessa ei tulisi unohtaa kiitoksen ja rohkaisun teemoja.

• toimituskeskustelu

Kirkkoherranviraston hoidon ohjeissa on tietoa hätäkasteeseen liittyvistä käytännön seikoista. Kastetun puolesta rukoillaan jumalanpalveluksessa. Hätäkasteen vahvistamisen yhteydessä nimetään kummit, jos hätäkasteessa on ollut läsnä vain todistajia. Hätäkasteen vahvistamisessa noudatetaan soveltuvin osin kasteesta annettuja ohjeita. Aikuisen hätäkastetta vahvistettaessa käytetään nuoren ja aikuisen kasteen kaavan aineistoa.

> Hätäkasteen vahvistaminen alkaa virrellä, jonka jälkeen tulevat lapsen kasteen kaavan mukaisesti alkusiunaus ja johdantosanat. Psalmia voidaan käyttää harkinnan mukaan. Kysymyksissä ja kehotuksessa on tehty tarvittavat muutokset. Ristinmerkin kohdalla käytössä on lapsen kasteen ensimmäinen vaihtoehto. Kastekollehdat on muokattu lapsen kasteen kahdesta päivän rukouksesta. Kaavan kolmannen osan nimenä on Kasteen vahvistaminen. Se alkaa kastekäskyllä tai rukouksella lapsen kasteen kaavasta. Varsinainen vedellä valeleminen puuttuu ja sen tilalla ovat vah-

vistussanat. Ne ilmaisevat, mitä hätäkasteen vahvistamisella tarkoitetaan.

Jos hätäkasteen vahvistaminen tapahtuu kirkossa, se vietetään kastemaljan luona. Kasteeseen liittyvistä symbolisista toimista voidaan käyttää kastekynttilän antamista ja/tai lapsen syliin ottamista. Jos hätäkasteen vahvistaminen tapahtuu kotona, se toimitetaan valkealla liinalla peitetyn pöydän ääressä, jolla on Raamattu, palava kynttilä ja kukkia.

Nuoren ja aikuisen kaste

Nuoren ja aikuisen kasteen kaavaa käytetään silloin, kun kirkkoon haluaa liittyä kastamaton henkilö, joka on täyttänyt viisitoista vuotta. Pappi voi harkintansa mukaan käyttää sitä myös varhaisnuorta kastettaessa.

Ennen kastettaan viisitoista vuotta täyttäneen ja aikuisen on saatava kristillistä opetusta (vrt. PK:n pöytäkirja 14.–15.9.2004, 8 ja 27 §; KS nro 96). Kastettavalla tulee olla ainakin kaksi kummia. Kastettava voi itse esittää kummeiksi henkilöitä, jotka kirkkojärjestyksen mukaan soveltuvat tehtävään. Vähintään kahden kummin tai muun todistajan tulee olla läsnä kastetoimituksessa. Myös aikuinen kastettava tarvitsee vähintään kaksi kummia, joita koskevat kummeihin liittyvät yleiset edellytykset (KJ 1: 4; 2: 17).

Nuoren ja aikuisen kaste, johon sisältyy uskontunnustus ja kättenpäällepaneminen, vastaa myös konfir-

•*suhde konfirmaatioon*

maatiota. Aikuisena kastetulla on kuitenkin halutessaan oikeus osallistua yhteiseen konfirmaatioon ja tämä mahdollisuus tulisi aina asettaa etusijalle. Näin yleensä tapahtuukin, kun kastettava on saanut rippikouluopetusta yhdessä kirkon kastettujen jäsenten kanssa.

•*kastepaikka*

Kaste toimitetaan kirkossa tai muussa sopivassa paikassa kummien (tai todistajien) läsnä ollessa. Kirkko on kastepaikkana ensisijainen. Kastettava pukeutuu, mikäli mahdollista, albaan. Varhaisen kristillisen perinteen mukaisesti alba voidaan pukea kastettavan päälle vasta kohdan 13 (kaste) yhteydessä. Kastettavalle annetaan kirkkokäsikirja, josta hän voi lukea uskontunnustuksen ja mahdollisesti muita tekstejä. Kastettava voi lukea Psalmin. Ei kuitenkaan ole suotavaa, että kastettava lukisi kohdassa 7 (Raamatunluku). Kyseessä on hänelle itselleen julistettu Jumalan sana. Uskontunnustus lausutaan yhteen ääneen.

Kastettava vastaa itse kastekysymykseen. Hän voi polvistua kastemaljan ääreen kasteen ajaksi. Käytännössä kirkossa sijaitseva kiinteä kastemalja on usein niin korkealla, että kaste on mahdollista ottaa vastaan vain seisaaltaan kumartumalla kastemaljan yli. Kastemaljan ääreen voidaan varata polvistumisjakkara.

Aikuisena kastetun henkilön puolesta voidaan rukoilla seurakunnan jumalanpalveluksessa, jolloin jumalanpalveluksen kehotussanat voidaan muokata tilanteeseen sopiviksi. Aikuisena kastetulla on oikeus käydä Herran pyhällä ehtoollisella. Pastoraalisesta näkökulmasta on perusteltua, että kasteen toimittaja on mukana kastetun ensimmäisellä ehtoollisella. Aikuisen kasteesta, konfir-

maatiosta ja ensimmäisestä ehtoollisesta tulee tehdä asiaan kuuluvat merkinnät kirkonkirjoihin.

Kaste jumalanpalveluksen yhteydessä

Kaste kirkon sakramenttina ja kirkollisen yhteyden juhlana sopii hyvin toimitettavaksi jumalanpalveluksen yhteydessä. Jotkut kirkkovuoden ajankohdat ovat erityisen sopivia kastejumalanpalvelukselle (loppiainen, 1. sunnuntai loppiaisesta, pääsiäisaika, helluntai ja perheen sunnuntai). Kaste voidaan liittää eri tyyppisiin jumalanpalveluksiin (messu, sanajumalanpalvelus, viikkomessu tai perhemessu). Messun yhteydessä on huolehdittava siitä, ettei jumalanpalvelus veny liian pitkäksi.

Kun kaste liitetään jumalanpalvelukseen, noudatetaan kyseisen jumalanpalveluksen kaavaa. Samoin otetaan huomioon ne kohdat, jossa Kirkollisten toimitusten kirja tarjoaa vaihtoehtoista materiaalia (johdantosanat, synnintunnustus, päivän rukous, evankeliumi). Saarna voidaan pitää päivän evankeliumista, lukukappaleista tai lasten evankeliumista. Kasteen merkitys on asetettava etusijalle.

Saarnan jälkeen vanhemmat ja kummit siirtyvät kastettavan kanssa kastemaljan ääreen. Kastamisen jälkeen sopii hyvin, että pappi ottaa lapsen syliin ja kohottaa hänet seurakunnan nähtäväksi tervetulotoivotuksen merkiksi. Nuoren ja aikuisen kasteessa aineistoa käytetään soveltaen nuoren ja aikuisen kasteen kaavan vaihtoehtoja.

Kasteen jälkeen vanhemmat ja kummit jäävät kastetun kanssa paikoilleen kirkkotilaan ja jumalanpalvelus jatkuu käytetyn peruskaavan mukaisesti. Yhteisessä esirukouksessa rukoillaan kastetun ja hänen omaistensa puolesta. Ehtoollisrukouksessa voidaan prefaationa käyttää Kirkollisten toimitusten kirjan ko. kaavassa olevaa vaihtoehtoa. Jumalanpalveluksen jälkeen pappi antaa kaste- ja kummitodistukset.

2.2. KONFIRMAATIO

Konfirmaation merkitys

Konfirmaatio perustuu kasteeseen. Kasteessa ihminen tulee Kristuksen ja hänen kirkkonsa jäseneksi. Jokainen kastettu tarvitsee kuitenkin jatkuvasti opetusta, rukousta ja kristittyjen keskinäistä yhteyttä uskonsa vahvistamiseksi. Jeesuksen lähetyskäskyyn sisältyy sekä kastaminen että opettaminen. Uuden testamentin mukaan apostolit siunasivat ja vahvistivat kristittyjä opetuksen, rukouksen ja kättenpäällepanemisen kautta.

Konfirmaatiossa ei siten vahvisteta kastetta, vaan kastettua ihmistä ja hänen uskoaan. Ennen konfirmaatiota nuorelle opetetaan, mitä on se usko, josta hän on kasteessa tullut osalliseksi. Konfirmaatiossa hän tunnustaa itse tämän uskon ja ilmaisee halunsa elää siinä. Siksi konfirmaatiossa tulee käyttää samaa apostolisen uskontunnustuksen sanamuotoa kuin kasteessa. Nuorta vahvistetaan siunaamisen ja kättenpäällepanemisen kautta. Seurakunta vahvistaa nuorta rukoilemalla hänen puolestaan. Konfirmoitavia ja koko seurakuntaa vahvistetaan julistamalla heille evankeliumia ja jakamalla heille ehtoollisen sakramentti.

Sekä rippikoulun että konfirmaation tehtävänä on vahvistaa ihmisen uskoa ja hänen yhteyttään seurakuntaan. Konfirmaatio tuo uusia oikeuksia seurakunnan jäsenelle. Hän saa toimia kummina ja osallistua itsenäisesti ehtoolliselle.

Konfirmaatioon on perinteisesti kuulunut julkinen kristinopintaidon kuulustelu. Tämä on yhä edelleen mahdollista, mutta kristillisen tiedon omaksumisen tarkastaminen kuuluu nykyisin luontevaksi osaksi konfirmaatiota edeltävää rippikoulua. Useimmat nuoret kokevat stressaavaksi ajatuksen julkisesta kuulustelusta jumalanpalveluksen yhteydessä.

Konfirmaatiosta määrätään kirkkojärjestyksessä (KJ 3: 5). Sen mukaan konfirmaatioon voivat osallistua ne, jotka rippikoulun perusteella siihen oikeutetaan. Konfirmaation toimittaa pappi tai lehtori. Kirkon yhteyteen ottaminen vastaa konfirmaatiota (KJ 1: 3). Kastettu lapsi, jolle on opetettu ehtoollisen merkitystä, saa osallistua ehtoolliselle yhdessä vanhempansa tai muun hänen kristillisestä kasvatuksestaan huolehtivan kirkon konfirmoidun jäsenen kanssa. Myös kastettu seurakunnan jäsen, joka osallistuu rippikouluun, voi ehtoollisopetusta saatuaan osallistua ehtoolliseen seurakunnan yhteisessä jumalanpalveluksessa rippikoulunsa opettajan kanssa (KJ 2: 11).

Valmistautuminen konfirmaatioon

Konfirmaatioon valmistautuminen alkaa jo rippikoulussa, jolloin nuoret tutustuvat ja osallistuvat jumalanpalveluselämään. Jumalanpalvelusta opitaan parhaiten osallistumalla siihen. Nuori aistii, mitä jumalanpalvelus merkitsee seurakunnan työntekijöille henkilökohtaisesti. Siksi pappien, kanttorien, nuorisotyöntekijöiden, diakonien ja isosten tulee kiinnittää huomiota omaan asenteeseensa ja esimerkkiinsä.

Rippikoulussa on varattava riittävästi aikaa konfirmaation sisältöön perehtymiseen ja messun yhteiseen valmisteluun. Myös isoskoulutuksessa tulee kiinnittää huomiota jumalanpalveluskasvatukseen.

Rippikoululaisten vanhempien kanssa on syytä keskustella konfirmaation sisällöstä ja käytännöstä. Mikäli siunaamisessa käytetään avustajina kummeja, heille voi etukäteen lähettää kirjeen, jossa selvitetään konfirmaation ja siinä tapahtuvan siunaamisen luonnetta. Käytännön ohjeiden lisäksi on syytä rohkaista heitä osallistumaan ehtoolliselle. Käynnit rippikoululaisten kodeissa luovat henkilökohtaista yhteyttä seurakunnan, konfirmoitavien ja heidän perheittensä kesken. Nuorille tehdään selväksi konfirmaatioon osallistumisen vapaaehtoisuus, mutta samalla rohkaistaan arkoja.

Konfirmaatiomessu on juhlajumalanpalvelus, jonka keskeiset ainekset ovat Jumalan sana ja ehtoollinen. Varsinaisen konfirmoimisen keskeiset osat ovat uskontunnustus, siunaus ja esirukous. Vaikka konfirmoitavat saavat erityisen huomion, toteutuksessa tulee huomioida myös muut seurakuntalaiset.

Musiikin suunnittelu ja valmistelu edellyttää yhteistyötä konfirmoijan, kanttorin ja rippikoulun opettajien kesken. Virsinä ja lauluina käytetään kirkkovuoden mukaisia, konfirmaatio- ja nuorten osastojen virsiä sekä Toimitusten kirjassa olevia lauluja. Ainakin osan virsistä tulisi olla sävelmältään tuttuja, jotta myös harvemmin kirkossa käyvät voisivat osallistua virsilauluun. Esimerkiksi isosista muodostettu kuoro voi tukea seurakunnan virsilaulua.

Messu ei saa olla kiireisesti toimitettu, mutta ei myöskään liian pitkä. Kolehdin kerääminen ja ehtoollisen jakaminen on hyvä suunnitella joustaviksi. Muita osia on syytä lyhentää harkiten. Jäntevä ja sisällöllisesti rikas jumalanpalvelus voidaan toteuttaa niin, että nuorten keskittyminen säilyy messun loppuun saakka.

Rippikouluryhmän valokuvaaminen on yksinkertaisinta hoitaa albojen pukemisen jälkeen ennen konfirmaatiota. Konfirmaation aikana tapahtuvasta valokuvaamisesta tulee antaa tarpeelliset ohjeet vanhemmille ja konfirmaatiovieraille. Kuvaaminen kuoriosassa ja rukousten aikana on syytä kieltää.

Konfirmaatioharjoitus on osa rippikouluopetusta. Sen tarkoituksena on lieventää jännitystä ja samalla kertoa siitä, miten konfirmaation sisältö tulee esille toimituksen eri osissa. Myös musiikkia on syytä harjoitella. Harjoituksessa käydään läpi myös isosten tehtävät konfirmaatiomessussa.

Tehtäväjako

Konfirmaatiomessussa sovelletaan messusta annettua tehtäväjakoa ja siitä sovitaan konfirmoijan johdolla. Konfirmoija (Konfirmaatio osa III) on yleensä myös konfirmaatiomessun liturgi. Hän vastaa messun kokonaisuudesta. Tavallisesti rippikoulusta vastannut pappi tai lehtori saarnaa konfirmaatiomessussa. Avustava pappi voi johtaa yhteisen ripin ja jakaa ehtoollista.

Joissakin seurakunnissa on tapana, että seurakunnan kirkkoherra johtaa konfirmaatiomessun. Käytäntö perustuu lännen kirkon vanhaan perinteeseen, jossa kon-

firmaatiomessun johtaa piispa tai hänen määräämänsä pappi. Uskonpuhdistuksen myötä yleistyi käytäntö, jonka mukaan konfirmaation voi johtaa kunkin seurakunnan pappi. Konfirmaatiomessun johtaminen ja saarna kuuluvat luontevasti rippikoulusta vastanneelle papille.

Esimerkiksi nuorisotyönohjaaja tai diakonian viranhaltija voi konfirmaatiomessussa lukea Raamattua, johtaa yhteisen esirukouksen, olla mukana kättenpäällepanemisessa sekä kirkkoherran luvalla avustaa ehtoollisen jakamisessa. Hän voi myös vastata konfirmaatiomessun käytännön sujumisesta ja ohjeiden antamisesta.

Isoset voivat tervehtiä kirkkoon tulevia ovilla, jakaa käsiohjelmia, palvella kulkueessa ristin tai kynttilän kantajina, toimia Raamatun ja yhteisen esirukouksen lukijoina sekä toimia esilaulajina, musiikin säestäjinä ja kolehdin kantajina. Mikäli yksittäisen rippikoululaisen kummi ei voi osallistua siunaamiseen, tehtävä voidaan uskoa rippikoulun isoselle tai jollekin muulle henkilölle.

Rippikoululaisilla tulee olla mahdollisuus osallistua konfirmaatiomessun valmisteluun ja toteutukseen. Myös konfirmoitavien vanhemmat ja kummit voivat hoitaa monia palvelutehtäviä. Messu toteutetaan liturgin johdolla Jumalan kansan yhteisenä juhlana.

Konfirmaatiomessun kaavat

Kirkollisten toimitusten kirjassa on kaksi konfirmaatiomessun kaavaa. Konfirmaatiomessu A pohjautuu messun kaavaan ja Konfirmaatiomessu B viikkomessun kaavaan. A-kaava on ensisijainen. Sitä käytetään aina seurakunnan päiväjumalanpalveluksessa ja sitä on mah-

dollista käyttää myös muissa konfirmaatioissa. Viikkomessuun pohjautuva B-kaava on tarkoitettu ensisijaisesti erityistilanteiden ja viikonpäivien konfirmaatiomessuksi. Konfirmaatio päiväjumalanpalveluksena muodostuu parhaimmillaan koko seurakunnan yhteiseksi juhlaksi. Mikäli seurakunnassa käytetään pääsiäiskynttilää, se voidaan sytyttää kirkon kuoriin tai lähelle kastemaljaa.

Konfirmaatiomessu A

Johdanto

Alkuvirren tulee olla tuttu. Virren sijasta voidaan käyttää psalmia, kuorolaulua tai soitinmusiikkia. Musiikin aikana on ristikulkue. Ensimmäisenä saapuvat ristinkantaja ja kynttilänkantajat, sitten konfirmoitavat, rippikoulun opettajat ja avustajat ja viimeisenä konfirmoija (liturgi).

Johdantosanat laatii konfirmoija (liturgi). Hän voi myös käyttää toimitusten kirjassa olevia johdantosanoja. Päätteeksi on synnintunnustukseen johdattava kehotus. Ripin voi johtaa myös avustava pappi. Tällöin on luontevaa, että liturgi lausuu johdantosanat ja avustava pappi johdattaa synnintunnustukseen.

Jumalanpalvelusten kirjassa on vaihtoehtoisia synnintunnustuksia konfirmaatiokaavan teksteille. Päivän psalmi voidaan laulaa tai lukea. Psalmin antifonin sisältö liittyy konfirmaatioon: ”Sinä, Herra, olet ilomme lähde, sinun hyvyytesi rohkaisee meitä.”

Konfirmaatiomessua varten on laadittu Kyrie-litanian rukoukset. Päivän rukouksessa on kolme vaihtoehtoa. Näiden sijasta on mahdollista käyttää kirkkovuoden ajankohdan mukaista päivän rukousta.

Sana

Konfirmaatiomessussa voidaan evankeliumin lisäksi lukea yksi tai kaksi lukukappaletta. Ensisijaisesti käytetään kirkkovuoden ajankohdan mukaisia tekstejä. Lukukappaleina voidaan käyttää myös seuraavia raamatuntekstejä: 1. Tim. 6: 11–12; 2. Tim. 3: 14–17. Evankeliumiteksteinä voi olla myös Matt. 4: 18–20 tai Mark. 8: 34–37. Sanaosa on mahdollista toimittaa myös messun kaavan mukaisesti (messun kaavan kohdat 9–15).

Päivän virttä ei tule korvata nuorten laululla. Sen sijaan toteutuksessa voi käyttää seurakunnan laulun rinnalla (isosista ja/tai rippikoululaisista koostuvaa) kuoroa, urkuja ja/tai muita soittimia.

Konfirmaatiomessun saarnan aiheita ovat usko, elämä ja rukous. Saarnan perustehtävä on sama kuin muissakin jumalanpalveluksissa: julistaa evankeliumia ja rohkaista elämään kristittynä. Samalla pyritään ottamaan huomioon tilanne ja sanoittamaan nuorten ja vanhempien elämänkokemusta. Konfirmaatio voi olla hyvä tilanne myös yhteisiä jumalanpalvelustapoja ja yksityistä rukousta koskevalle opetukselle.

Konfirmoiminen

Konfirmaation keskeiset ainekset ovat uskontunnustus, siunaaminen ja esirukous. Saarnan jälkeen konfirmoija kutsuu nuoret alttarin ääreen tunnustamaan uskon. Jos kuoritila on liian ahdas, uskontunnustus voidaan lausua paikaltaan. Uskontunnustuksena käytetään aina kasteen yhteydessä lausuttavaa apostolista tunnustusta. Uskontunnustuksen jälkeen seurakuntaa voidaan pyytää istuutumaan.

Seuraavaksi konfirmoija muistuttaa siitä, että nuoret on kastettu apostoliseen uskoon ja että he ovat saaneet sen mukaista opetusta. Kysymyksen johdanto-osalla on yhtymäkohta lähetyskäskyyn: ”…*ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskenyt teidän noudattaa*” (Matt. 28: 20). Tämän jälkeen seuraa konfirmaatiokysymys (kohta 14). Vastatessaan kysymykseen nuori ilmaisee tahtonsa tukeutua elämässään seurakunnan yhteiseen uskoon. Kysymyksen sijasta voi olla kehotus.

Siunaamista varten konfirmoitavat polvistuvat alttarin ääreen. Konfirmoija panee kätensä jokaisen konfirmoitavan päälle ja lukee hänelle apostolisen siunauksen. Samalla hän voi tehdä ristinmerkin. Avustajina voi toimia rippikoulun opettajia (ja isosia). Myös kummit voivat osallistua siunaamiseen. Siunaaminen tulee tehdä jokaiselle konfirmoitavalle henkilökohtaisesti. Ryhmälle yhteisesti luettavaa siunausta ei käytetä.

Siunaamisen henkilökohtaisuutta korostaa konfirmoitavan etunimien lausuminen. Konfirmoijalla voi olla nimilista tai nimen voi ilmoittaa avustaja, kummi tai kukin konfirmoitava itse. Siunauksen saatuaan konfirmoitu voi lausua aamenen ja tehdä ristinmerkin.

Siunaaminen voidaan toteuttaa joko niin, että konfirmoija avustajineen liikkuu tai niin, että nuoret tulevat kukin vuorollaan yhdessä paikassa seisovan konfirmoijan luo. Ensimmäisessä tavassa nuoret polvistuvat alttarikaiteelle kukin omalle paikalleen, jolloin konfirmoija avustajineen liikkuu konfirmoitavan luota seuraavalle, kuten ehtoollistakin jaettaessa. Jälkimmäisessä tavassa konfirmoija avustajineen seisoo yhdessä paikassa (yleensä alttarikaiteen keskikohdassa), jolloin nuoret itse kävelevät jonossa siunattavaksi kukin vuorollaan. Noustuaan ylös he (tekevät ristinmerkin ja) poistuvat sovitulle paikalle.

Siunaamista seuraavat kehotussanat konfirmoiduille sekä vanhemmille ja kummeille (kohta 16). Kaavan ohjeen mukaan ne voidaan sisällyttää myös saarnaan. Toisaalta niille on siunauksen jälkeen luonteva paikka.

Tämän jälkeen seuraa mahdollinen virsi tai konfirmaatiolaulu (kohta 17). Laulun tulee sisällöltään liittyä konfirmaation kokonaisuuteen. Sitten konfirmoidut palaavat paikoilleen.

Seurakunnan yhteinen esirukous on keskeinen osa konfirmaatiota. Sitä voidaan valmistella yhdessä rippikoululaisten kanssa. Rippikouluryhmissä voidaan kerätä yhteisen esirukouksen aiheita ja muotoilla niistä rukouksia. Rippikoulun opettaja kerää rukousaiheet ja vastaa siitä, että rukouksen lopullinen sanamuoto on kieleltään ja sisällöltään asianmukainen. Yhteisessä esirukouksessa muistetaan konfirmoituja ja heidän läheisiään. Siihen sisällytetään normaalit esirukouksen aiheet.

Ehtoollinen

Prefaation päätös muistuttaa konfirmoituja ja koko seurakuntaa kasteessa saadusta kutsusta ja johdattaa ehtoolliselle osallistuvat laulamaan ylistystä enkelien ja kaikkien pyhien kanssa. Ehtoollisosa noudattaa messun järjestystä.

Päätös

Konfirmaatiomessun ylistykseksi soveltuu messun kaavassa mainittu virsi. Mikäli rippikoulutodistukset jaetaan messun yhteydessä, lähettäminen lausutaan vasta välittömästi ennen lähtemistä. Päätösmusiikin aikana ristikulkue lähtee samassa järjestyksessä kuin kirkkoon tultaessa. Seurakunta voi liittyä kulkueeseen. Todistukset voidaan jakaa myös messun päätyttyä ja rippikoulun opettajat voivat tervehtiä nuorten omaisia. Todistusten jakamisen jälkeen konfirmoidut voivat vastaanottaa omaisten antamia kukkia ja lahjoja.

Konfirmaatiomessu B

Konfirmaatiomessu B pohjautuu viikkomessun kaavaan. Viikkomessua käytetään arkipäivän jumalanpalvelusten lisäksi Jumalanpalvelusten kirjan mainitsemissa erityistilanteissa (esimerkiksi nuorten jumalanpalveluksissa sekä oppilaitosten ja puolustusvoimien jumalanpalveluksissa).

Konfirmaatiomessua B voidaan viikkomessun periaatteiden mukaisesti lyhentää siten, että useat messun keskeiset osat jäävät pois. Tämä ei kuitenkaan ole suositeltavaa, koska tällöin konfirmaatiomessu muodostuu liian karuksi ja konfirmaation merkitys seurakunnan yhteisenä juhlana heikkenee. Konfirmaatiomessu B voidaan toteuttaa lähes yhtä monipuolisesti kuin Konfirmaatiomessu A. Viikkomessua jäsentäviä periaatteita ovat vapaamuotoisuus, väljyys ja tilan antaminen mietiskelylle ja rukoukselle. Tässäkin toteutusvaihtoehdossa seurakunnan on voitava kokea messussa Jumalan kansan juhlailo. Toteutuksessa noudatetaan soveltuvin osin konfirmaatiomessu A:n yhteydessä annettuja ohjeita.

2.3. KIRKON YHTEYTEEN OTTAMINEN

Kirkon yhteyteen ottamisen kaavaa on suositeltavaa käyttää silloin, kun kirkkoon liittyy alle 15-vuotias aiemmin kastettu henkilö tai yli 15-vuotias jo konfirmoitu henkilö. Kirkkoon liittymisen yhteydessä toimitettava kaste tai konfirmaatio korvaa tämän kaavan käytön.

Kirkon yhteyteen ottamisen toimitus merkitsee KJ 1: 3:n yhteydessä mainittua kirkon uskon tunnustamista. Kaavan johdantosanoja ja rukouksia sovelletaan tilanteen vaatimusten mukaan. Eri-ikäisten mahdollisuudesta liittyä kirkkoon saa ajan tasalla olevaa lisätietoa Kirkkoherran viraston hoidon ohjeista (kirkon intranet).

Kirkon yhteyteen ottaminen voidaan toteuttaa rikkaasti tai pelkistetysti. Olennaista on, että toimitus olisi myönteinen ja lämminhenkinen niin, että kirkon yhteyteen tuleva voisi tuntea itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi Jumalan perheväen jäseneksi.

• toimituspaikka

Kirkon yhteyteen ottaminen toimitetaan kirkossa, kotona tai muualla, sen mukaan kuin pappi ja asianosainen siitä sopivat. Koska kysymys on kirkkoon liittymisestä, luontevin paikka on seurakunnan kirkko.

• toimituskeskustelu

Toimituskeskustelussa käydään läpi kirkon yhteyteen ottamisen merkitystä, kirkkoon liittyjän elämäntilannetta ja toimituksen kulkua. Samalla sovitaan todistajista ja muista mahdollisista läsnäolijoista. Myös kirkkoon otettavan lapsen kanssa on sopivalla tavalla keskusteltava tapahtuman merkityksestä ja sisällöstä. Myös aiemmin rippikoulun käyneitten kanssa on syytä keskustella kirkon uskosta ja elämästä ottaen huomioon asianomaisen tausta ja tilanne.

Kirkkoon liittyvä voi pukeutua albaan ja pappi albaan ja stolaan. Ennen virttä pappi ja kirkkoon liittyvä saapuvat alttarin ääreen, jossa he voivat polvistua. Kaavan pohjana on sanajumalanpalveluksen järjestys, jota on tiivistetty.

Toimitus alkaa virrellä, alkusiunauksella ja johdantosanoilla. Sanajumalanpalveluksen kohta Yhteinen rippi on korvattu psalmilla.

Sanaosa alkaa raamatunluvulla. Kaavan lukukappaleiden sijasta voidaan käyttää kirkkovuoden ajankohdan mukaisia tai muita Raamatun tekstejä. Puheessa voi olla persoonallinen sävy, jolloin korostuu seurakunnan juhlan rinnalla pastoraalinen ja yhteisöllinen näkökulma.

Kirkon yhteyteen otettavalta (tai otettavilta) kysytään, tahtooko hän liittyä kirkkomme yhteyteen tunnustamalla yhteisen kristillisen uskon. Apostolinen uskontunnustus lausutaan yhdessä. Pappi lausuu kirkkoon ottamissanat, joihin voidaan vastata sanomalla aamen. Kirkon yhteyteen otettu polvistuu. Pappi panee kätensä hänen päänsä päälle ja siunaa hänet apostolisella siunauksella. Osio päättyy yhteiseen esirukoukseen ja yhteen ääneen lausuttuun Isä meidän -rukoukseen.

Herran siunauksen jälkeen toimitus voidaan päättää virteen, lauluun tai soitinmusiikkiin.

2.4. AVIOLIITON SOLMIMINEN

Yleistä

Kirkollisessa avioliittoon vihkimisessä kuullaan Jumalan sanaa, julistetaan evankeliumia, otetaan vastaan vihittävien suostumus ja lupaus, vahvistetaan ja siunataan heidän avioliittonsa sekä rukoillaan vihittävien ja heidän liittonsa puolesta.

Kirkollisessa vihkimisessä yhdistyy kaksi ulottuvuutta. Kristillisen uskon mukaan avioliitto perustuu Jumalan käskyyn ja luomisjärjestykseen. Jumala loi ihmisen mieheksi ja naiseksi, antoi avioliiton heille lahjaksi ja siunasi heidän liittonsa. Kristus vahvisti tämän luomisjärjestykseen perustuvan asetuksen (Matt. 19: 4–6). Jumalan asetuksen perusteella avioliittoon vihkiminen on hengellinen tapahtuma ja jumalanpalvelus, jossa rukoillaan vihkiparin puolesta ja siunataan heidän liittonsa.

•hengellinen ulottuvuus

Samalla avioliiton solmiminen on myös yhteiskunnan säätelemä oikeudellinen tapahtuma, jossa avioliitto saa lainvoiman. Siten se poikkeaa muista kirkollisista toimituksista. Kirkon antaman hengellisen tehtävän ohella vihkivä pappi hoitaa myös yhteiskunnan hänelle antamaa tehtävää toimimalla vihkivänä viranomaisena. Siksi vihkivän papin on tiedettävä, milloin hänellä on oikeus vihkiä, mitä juridisesti pätevä toimitus edellyttää ja mistä asiakirjoista hänen on virkansa puolesta huolehdittava. Avioliiton esteiden tutkintaan ja vihkimiseen liittyvät ohjeet ja määräykset ovat Kirkkoherranviraston hoidon ohjeissa (kirkon intranet).

•maallinen ulottuvuus

Avioliiton solmimiseen liittyviä toimituskaavoja on Kirkollisten toimitusten kirjassa kolme: Avioliittoon vihkiminen, Morsiusmessu ja Avioliiton siunaaminen. Näistä kahta ensin mainittua käytetään, kun avioliitto solmitaan kirkollisesti. Avioliiton siunaamisen kaavaa käytetään, kun avioliitto on solmittu muussa kuin evankelis-luterilaisen kirkon käyttämässä järjestyksessä ja solmitulle avioliitolle halutaan pyytää Jumalan siunausta. Teologisesti kaikissa kolmessa toimituksessa on kuitenkin kyse samasta asiasta: siunauksen pyytämisestä avioliitolle, joka julkisesti ja Jumalan edessä solmitaan yhteiskunnan lakien ja asetusten mukaisesti. Tähän liittyy seurakunnan yhteinen rukous avioliiton puolesta.

Avioliittoon vihkiminen voidaan sen oikeudellisen luonteen takia toimittaa samalle parille vain yhden kerran (elleivät nämä avioeron saatua lainvoiman avioidu keskenään uudelleen). Tällöin käytetään aina käsikirjan Avioliittoon vihkimisen tai Morsiusmessun kaavaa.

Sen sijaan avioliiton siunaaminen voidaan toimittaa erityisistä syistä kahteenkin kertaan oikeudellisen vihkimisen jälkeen. Tällainen käytäntö on yleistymässä kansainvälisten avioliittojen myötä: avioliiton virallinen solmiminen tapahtuu siviiliviranomaisen edessä, avioliiton siunaaminen ensin toisen puolison kotimaassa hänen kirkkonsa järjestyksen mukaan ja sitten toisen puolison kotimaassa tämän kirkon järjestyksen mukaan. Tälle ei periaatteessa ole teologisia eikä juridisia esteitä. Tällöin käytetään aina käsikirjan Avioliittoon siunaamisen kaavaa, ei vihkimisen eikä morsiusmessun kaavaa.

Jos avioliitolle halutaan pyytää myöhemmässä vaiheessa erityistä Jumalan siunausta ja seurakunnan esirukousta, on mahdollista käyttää rukoushetkiä tai esimerkiksi kodin siunaamisen kaavaa.

Piispainkokouksen 16.2.2005 (20 §) hyväksymän suosituksen mukaan siviilivihkimisiä ei tule suorittaa kirkossa eikä kappelissa.

Näkökohtia vihkikeskusteluun

Avioliittoon vihkimisen kaavan ingressissä todetaan, että papin ”tulee keskustella vihittävien kanssa siitä, mitä avioliitto on ja mitä Jumalan siunauksen pyytäminen sille merkitsee”. Keskustelun lisäksi vihkiparilla ja avustajilla tulisi olla mahdollisuus vihkiharjoitukseen, jossa käydään konkreettisesti läpi toimituksen yksityiskohdat. Keskustelu ja vihkiharjoitus voidaan pitää samassa yhteydessä tai erikseen sen mukaan, miten pappi ja vihkipari sopivat.

Vihkikeskustelu tulisi käydä papin ja vihkiparin välillä ilman ulkopuolisia kuulijoita. Keskustelun aiheita voivat olla esimerkiksi:

- vihkiparin yhteinen menneisyys ja nykyinen elämäntilanne
- avioliitto Jumalan asetuksena
- avioliiton oikeudelliset edellytykset
- kirkollisen vihkimisen merkitys ja käytäntö
- parisuhteen hoitaminen ja seurakunnan tuki häiden jälkeen.

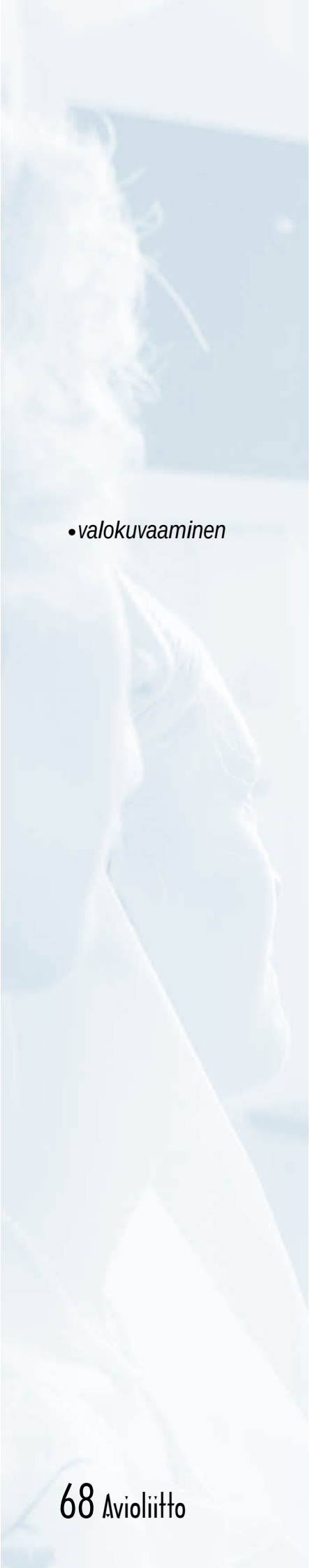

•*valokuvaaminen*

Vihkiharjoituksessa läsnä voi olla myös muita henkilöitä, kuten ”bestman”, kaaso, kirkonpalvelija sekä muita toimituksessa avustavia. Harjoituksessa voidaan käydä läpi esimerkiksi vihkiparin sisääntulo, polvistumiset ja lupauksen antaminen. Samalla voidaan sopia valokuvauksesta tai videoinnista niin, että kuvaus onnistuu toimitusta häiritsemättä. Seurakunnan tiloissa järjestettävissä vihkitoimituksissa seurakunnan edustajalla on oikeus antaa ohjeita kuvaamisesta. Se voidaan myös vihittävien toivomuksesta rajoittaa penkissä tapahtuvaksi tai kieltää kokonaan.

Toimituskeskustelussa pappi tutustuu vihkiparin yhteiseen menneisyyteen ja elämäntilanteeseen. Hänen tulee varmistaa, että avioliiton solmimiselle ei ole juridisia esteitä. Vihkiminen edellyttää todistusta avioliiton esteiden tutkinnasta. Samalla voidaan täyttää vihki-ilmoitus soveltuvin osin. Keskustelussa selvitetään myös aviopuolisoiden sukunimen valintaan liittyvät asiat. Koska avioliitolla on lainvoima vasta suostumuksen ilmaisemisen ja aviopuolisoksi julistamisen jälkeen, pappi allekirjoittaa todistuksen vihkitoimituksen päätyttyä.

Vihkipari tapaa myös kanttorin, jonka kanssa käydään keskustelu vihkitoimituksen musiikista. Tutustuttuaan vihkipariin kanttori voi esitellä ja suositella toimitukseen sopivaa musiikkia ja virsiä. Vihkitoimitukseen voi sisältyä vihkiparin toivomuksesta myös muiden esittämää musiikkia. Asiasta tulee kuitenkin aina keskustella ja sopia kanttorin kanssa. Joskus vihkipari voi ehdottaa musiikkia, joka tyyliltään ei sovi vihkitilaisuuteen. Tällöin kanttorilta vaaditaan hienotunteisuutta ja

sielunhoidollista kykyä perustella, miksi ehdotus ei sovellu kirkossa soitettavaksi häämusiikiksi.

Avioliitto on aina julkinen. Vihkiparilta on kuitenkin kysyttävä suostumus siihen, että heidän nimensä ilmoitetaan seurakunnan yhteisessä jumalanpalveluksessa ja mahdollisesti lehdissä julkaistavissa kirkollisissa ilmoituksissa. Ilmoittaminen voi tapahtua avioliiton esteiden tutkinnan pyytämistä seuraavana sunnuntaina (kuulutus avioliitosta). Ilmoittaminen voi tapahtua myös avioliiton solmimista seuraavana sunnuntaina. Nimien ilmoittaminen merkitsee, että seurakunta rukoilee jumalanpalveluksessaan avioliittoon vihittävien tai vihittyjen puolesta. Samalla avioliitto saatetaan seurakunnan tietoon ja siitä iloitaan yhdessä.

Vihkipaikka

Kirkko tai kappeli on luontevin paikka kaikille avioliiton solmimiseen liittyville toimituksille. Vihkitoimitus voidaan järjestää muuallakin sen mukaan kuin pappi ja vihittävät siitä sopivat. Vihkipaikan valinnassa on kuitenkin otettava huomioon toimituksen jumalanpalvelusluonne. Avioliittoon vihkimistä on pidettävä julkisena tilaisuutena. Tästä syystä esimerkiksi koti ei ole paras mahdollinen paikka vihkitoimitukselle. Morsiusmessun kohdalla on lisäksi noudatettava kirkkojärjestyksen säädöksiä ehtoollisen viettopaikasta.

Mikäli vihkiminen tai avioliiton siunaaminen ei tapahdu kirkossa tai kappelissa, toimituksen erityisluonne on otettava huomioon. Vihkipaikkaan rakennetaan valkoisella liinalla peitetty alttari, jota koristavat kynttilät,

•*alttari*

krusifiksi, kukat ja vihkiraamattu. Myös toimituksen liturgiseen väriin on hyvä kiinnittää huomiota. Vihittäville tulisi myös järjestää mahdollisuus polvistua.

Ulkomailla vihkimisen voi toimittaa vain sellainen pappi, jolle on erikseen myönnetty oikeus vihkiä kyseisessä maassa. Lisätietoja asiasta saa Kirkon ulkoasiain osaston ulkosuomalaistyöstä.

Avioliittoon vihkiminen

Avioliittoon vihkimisen kaavaa käytetään silloin, kun toimitukseen ei sisälly ehtoollisen viettoa. Ennen vihkitoimitusta ei ole välttämätöntä toivottaa seurakuntaa tervetulleeksi tai antaa ohjeita. Jos näin kuitenkin halutaan tehdä, järjestelypuheenvuoron voi hoitaa joku muu kuin pappi, esimerkiksi bestman. Tällöinkin on pyrittävä lyhyeen ilmoitukseen, joka sisältää vain välttämättömimmät ohjeet seurakunnan seisomisesta, valokuvaamisesta, kirkosta poistumisesta tai muusta tarpeelliseksi katsotusta asiasta.

Johdanto

Vihkiminen alkaa johdantomusiikilla. Sen aikana seurakunta seisoo ja pappi ja vihittävät saapuvat kirkkoon ja asettuvat paikoilleen. Vihkipari asettuu alttarikaiteen eteen (vihkiryijyn päälle). Pappi asettuu alttarin eteen. Paikka on valittava siten, että otetaan huomioon alttarin kunnioittaminen ja luonteva yhteys vihkipariin. Pappi voi myös sopivalla tavalla vaihtaa kuoritilassa paikkaa.

Perinteisen tavan mukaan hääväki asettuu kirkkoon siten, että morsiamen sukulaiset ja ystävät ovat alttarilta päin katsottuna oikealla puolella, sulhasen vasemmalla. Jos morsian saapuu kirkkoon isän saattamana, isä on morsiamen vasemmalla puolella. Sulhanen odottaa kirkon etuosassa oikealla puolella. Vihittävät kohtaavat toisensa kirkon keskiosassa ja kulkevat alttarin luo sulhanen morsiamen oikealla puolella. Morsiusparin jäljessä voi kulkea myös morsiustyttöjä ja sulhaspoikia. Vihkipari polvistuu saavuttuaan alttarin ääreen.

Jos vihkitoimitus tapahtuu kappelissa tai muussa pienessä tilassa, johdantomusiikkina on luontevinta käyttää seurakunnan laulamaa virttä. Kirkossa tapahtuvissa vihkitoimituksissa käytetään yleisesti johdantomusiikkina soitinmusiikkia. Virren paikka on tällöin vasta sitten, kun vihkipari on saapunut alttarin ääreen.

Johdantosanat voidaan lausua vapaasti tai käsikirjan mukaan. Hääpsalmi voidaan toteuttaa eri tavoin. Se voidaan myös korvata psalmivirrellä, jota ei kuitenkaan käytetä, jos johdantomusiikkina tai sen osana on laulettu virsi. Psalmi voidaan myös lukea. Muita mahdollisia psalmeja ovat Ps. 19: 2–7 ja 48: 10–11.

Johdanto-osan päättää päivän rukouksen luonteinen hääkollehta. Rukouskehotuksen jälkeen voi olla hiljainen rukous ennen papin ääneen lukemaa rukousta.

Johdantosanoissa ja rukouksissa vihkiparista voidaan käyttää joko pelkkiä etunimiä tai etu- ja sukunimiä tilanteen mukaan.

Sana

Luettavien Raamatun tekstien (kohta 6) lukumäärää ei ole määritelty tarkasti. Toimituskeskustelun yhteydessä valitaan vihkitilaisuudessa luettavat tekstit. Lukijoiksi voidaan valita vihittäville läheisiä ihmisiä. Raamatunteksti annetaan heille hyvissä ajoin. Vihkiharjoituksen yhteydessä voidaan harjoitella tekstien lukemista (riittävän rauhallisesti) ja mikrofonin käyttöä (riittävän läheltä).

Jos luetaan useampia raamatuntekstejä, pappi voi lukea viimeisenä evankeliumin. Erityisesti suurina juhlapyhinä, mutta muulloinkin voidaan valita myös tilanteeseen sopivia kirkkovuoden ajankohdan tekstejä.

Vihkipuhe on suositeltavaa laatia vapaasti. Kirkollisten toimitusten kirjassa oleva luettelo käsiteltävistä aiheista ja kaavan kaksi esimerkkipuhetta toimivat virikkeenä puheen laatimisessa. Vaikka hääparin tulee saada erityinen huomio, puhe osoitetaan koko häävaelle.

Vihkiminen

Vihkimisosa sisältää kysymykset, sormusten vaihtamisen, avioliiton vahvistamisen ja siunaamisen sekä rukouksen.

Kysymys (kohta 8) on luonteeltaan sekä suostumus (”tahdotko ottaa”) että lupaus (”tahdotko osoittaa”). Teologisesti ja oikeudellisesti on välttämätöntä, että molemmat puolisot solmivat avioliiton vapaaehtoisesti ja ilmaisevat suostumuksensa julkisesti. Vanhan periaatteen mukaan ”suostumus tekee avioliiton”. Siksi vihkimisessä tulee kysyä molemmilta erikseen, tahtovatko he ottaa kumppaninsa aviopuolisokseen. Samalla puolisot antavat avioliittolupauksensa, jonka mukaan he tahtovat osoittaa toisilleen uskollisuutta ja rakkautta kaikkina päivinä.

Toimituskeskustelussa voidaan sopia, kumpaa kaavan kahdesta kysymysvaihtoehdosta käytetään. Tässä yhteydessä lausutaan vihittävien koko nimi. Suositeltavaa on käyttää aina sanamuotoa ”tämän seurakunnan läsnä ollessa”. Jos vihkitoimituksessa on läsnä vain kaksi todistajaa, voidaan käyttää vaihtoehtoisesti sanamuotoa ”näiden todistajien läsnä ollessa”.

Sulhanen ja morsian vastaavat kysymyksiin kumpikin vuorollaan: ”tahdon”. Kysymys voidaan toistaa, jos vastausta ei saada. Ellei vastausta saada sittenkään tai se on kielteinen, toimitus keskeytetään. Kysymykset ovat avioliittoasetuksen mukaan välttämättömiä vihkitoimituksessa. Niitä ei voida jättää pois eikä korvata toisilla sanamuodoilla.

Kysymysten jälkeen sulhanen antaa papille vihkisormuksen. Jos käytetään kahta sormusta, morsian

antaa toisen sormuksen. Sormusten ojentaminen voidaan uskoa bestmanin tai kaason tehtäväksi. Pappi ottaa sormuksen tai sormukset käteensä. Sormusrukouksen aikana pappi pitää sormuksia koholla. Pyöreä sormus on ikuisen liiton ja yhteyden symboli. Sormusrukouksessa voidaan vihkiparista käyttää pelkästään etunimiä. Seurakunnan aamenen jälkeen vihkipari nousee.

Pappi antaa sulhaselle (kahta sormusta käytettäessä myös morsiamelle) sormuksen. Tämän jälkeen toimitus voi jatkua sormuslupauksilla (kohta 10). Sen aikana vihittävät kääntyvät toisiaan vasten, pitävät kiinni sormuksesta/sormuksista ja lausuvat jommankumman vaihtoehdon mukaisen lupauksen, ensin sulhanen, sitten morsian. Jos käytetään ensimmäistä vaihtoehtoa, pappi voi toimia esilukijana, jolloin vihittävät toistavat tekstin vuorollaan perässä. Toista vaihtoehtoa käytettäessä on luontevampaa, että vihittävät opettelevat sanat ulkoa tai lukevat ne annetusta tekstistä. Pappi voi myös pitää käsikirjaa auki vihittäviin päin niin, että he voivat lukea lupauksen suoraan käsikirjasta.

Rukouksen tai sormuslupausten jälkeen sulhanen laittaa sormuksen morsiamen vasemman käden nimettömään. Kahta sormusta käytettäessä molemmat laittavat sormuksen toistensa vasemman käden nimettömään. Tämän jälkeen vihkipari kääntyy alttariin päin.

Avioliiton vahvistaminen (kohta 11) on kysymysten ohella oikeudellisesti välttämätön osa vihkitoimitusta. Pappi vahvistaa avioliiton ja julistaa vihittävät aviopuolisoiksi käyttämällä käsikirjan sanamuotoa. Jos halutaan käyttää suudelmaa, sen luonteva paikka on tässä tai lopussa. Vahvistamisen jälkeen seuraa aviopuolisoiden siunaaminen, jonka aikana aviopuolisot voivat polvistua. Pappi voi siunatessaan kohottaa kätensä (tai asettaa molemmat kätensä vihittävien olkapäille tai pään päälle) ja tehdä ristinmerkin.

Vihkitoimitus voi jatkua virrellä tai muulla musiikilla (kohta 12). Häävirreksi voidaan valita joku avioliittotai kiitosvirsistä tai toimitusten kirjan vihkilauluista. Virren tai vihkilaulun käyttö on suositeltavin vaihtoehto. Niiden kautta koko seurakunta voi osallistua toimitukseen. Virsi voidaan korvata myös tilanteeseen sopivalla soitinmusiikilla tai lauluesityksellä. Soitinmusiikin tehtävänä on johdattaa aviopuolisoiden siunaamisesta seurakunnan yhteiseen esirukoukseen. Soitinmusiikin tai lauluesityksen ajaksi vihkipari voi kääntyä kohti musiikin esittäjää.

Yhteisen esirukouksen valmistelussa voidaan soveltaa sitä, mitä messun esirukouksesta on Jumalanpalveluksen oppaassa sanottu. Rukous voidaan laatia yhdessä tai pappi voi sen laatia keskustelun pohjalta. Rukouksessa voidaan käyttää lukijoina avioparin ystäviä ja sukulaisia (varsinkin 5. vaihtoehdossa) tai sen voi lukea joku toimituskeskustelussa esilukijaksi

valittu. Pappi johtaa yhteisesti lausuttavan Isä meidän -rukouksen.

Päätös

Herran siunauksen aikana seurakunta istuu (ellei se seiso koko vihkitoimituksen ajan). Herran siunaus luetaan koko seurakunnalle. Tämä on otettava huomioon liturgisissa eleissä. Pappi ei tässä yhteydessä pane käsiään vihkiparin pään päälle, vaan sen paikka on kohdassa 11.

Siunauksen jälkeen pappi voi antaa aviopuolisoille Raamatun ja onnitella heitä lyhyesti. Tämän jälkeen pappi lausuu lähettämisen koko seurakunnalle. Jos kirkkoon on tultu soitinmusiikin aikana, on luonnollista myös poistua samalla tavalla. Päätösmusiikin alkaessa seurakunta nousee seisomaan, vihkipari kääntyy sisäkautta seurakuntaan päin ja poistuu kirkosta. Päätösmusiikki ilmaisee kiitosta. Se voi liittyä myös kirkkovuoden ajankohtaan, erityisesti suurten juhlapyhien aikaan.

Päätösmusiikkina voi olla myös kiitosaiheinen virsi tai laulu. Se voidaan laulaa joka tapauksessa ennen soitinmusiikkia, mutta tällöin on kiinnitettävä huomiota virren/laulun ja päätösmusiikin yhteensopivuuteen. Pelkkä virsi tai laulu päätösmusiikkina sopii pienimuotoisiin vihkitilaisuuksiin. Virsi tai laulu voidaan laulaa myös ennen Herran siunausta.

Morsiusmessu

Morsiusmessun kaavaa käytetään silloin, kun avioliittoon vihkimiseen sisältyy ehtoollinen. Lähtökohta on, että ehtoollinen on tarkoitettu koko seurakunnalle. Morsiusmessun kaavan yksityiskohdista on soveltuvin osin voimassa, mitä edellä on sanottu Avioliittoon vihkimisen kaavasta ja mitä Jumalanpalveluksen oppaassa on sanottu messun viettämisestä.

Johdanto

Vihittävät saapuvat kirkkoon johdantomusiikin aikana ja polvistuvat alttarikaiteen ääressä. Ristikulkuetta voidaan käyttää. Vihkipari voi jäädä alttarikaiteen ääreen tai siirtyä kirkon kuoriosaan istumaan heille varatuille paikoille, joista siirtyminen takaisin alttarin ääreen käy vaivattomasti. Tämän jälkeen bestman ja kaaso voivat mennä kirkon etupenkkiin. Vihkiparin paikasta on sovittava toimituskeskustelussa.

Synnintunnustukseen on useita vaihtoehtoja. Morsiusmessun kaavan sanamuotojen lisäksi käytettävissä ovat Jumalanpalvelusten kirjan synnintunnustukset. Synnintunnustus voidaan lukea yhteen ääneen. Psalmi voi toimia messun introituksen tapaan. Toisaalta psalmi voi liittyä myös edellä olevaan rippiin ja toimia sen kiitosrukouksena. Tällöin voidaan käyttää esimerkiksi psalmeja 31: 20–21; 32: 1–2; 34: 2–4; 34: 18–19; 65 ja 103: 1–2.

Morsiusmessusta voidaan jättää pois Psalmi (kohta 5), Herra armahda eli Kyrie (kohta 6) sekä Kunnia ja kiitosvirsi Pyhälle Kolminaisuudelle (kohta 7). Psalmi voidaan laulaa, vaikka nämä jäisivätkin pois. Herra armahda sekä Kunnia ja kiitosvirsi voidaan toteuttaa kuten messussa. Kirkollisten toimitusten kirjan morsiusmessun Kyrie-litania on tarkoitettu ensisijaiseksi morsiusmessun Kyrieksi.

Morsiusmessun päivän rukouksena voi käyttää myös Avioliittoon vihkimisen kaavan rukouksia. Sitä ei kuitenkaan korvata kirkkovuoden ajankohdan mukaisella Päivän rukouksella tai vapaalla rukouksella.

Sana

Morsiusmessussa luetaan tavallisesti yksi lukukappale ja evankeliumi. Lukija on mielellään muu kuin pappi. Lukukappaleen ja evankeliumin välissä oleva virsi tai vihkilaulu toimii vastausmusiikkina.

Morsiusmessun saarna valmistetaan tavallisimmin evankeliumin pohjalta, mutta voidaan saarnata myös lukukappaleesta. Morsiusmessussa saarnataan koko seurakunnalle. Sanaosa päättyy yhteisesti lausuttavaan uskontunnustukseen.

Vihkiminen

Uskontunnustuksen jälkeen pappi ja vihittävät asettuvat alttarin ääreen. Seurakunta voi jäädä uskontunnustuksen jälkeen seisomaan kohtien 14–17

ajaksi. Jos bestman ja kaaso eivät seiso koko toimituksen ajan, he siirtyvät tässä vaiheessa paikoilleen. Morsiusmessussa ei ole lainkaan kysymysvaihtoehtoa ”näiden todistajien läsnä ollessa”, sillä messussa on aina koolla seurakunta. Vihkiminen toimitetaan edellisen kaavan ohjeiden mukaan.

Ehtoollinen ja päätös

Vihityt siirtyvät istumaan heille varatuille paikoille uhrivirren aikana. Uhrivirttä ei korvata avioliittovirrellä. Ehtoollisrukous (kohta 21) on suositeltava laulaa tai lausua kokonaan, vaikka Kirkollisten toimitusten kirja antaakin mahdollisuuden lyhentää toimitusta jättämällä vuorolaulun, prefaation ja Pyhän pois. Kirkollisten toimitusten kirja sisältää avioliittoon vihkimistä varten tarkoitetun prefaation päätösrukouksen. Sen sijasta voidaan käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan mukaista prefaation päätöstä.

Kutsu ehtoolliselle osoitetaan koko seurakunnalle, vaikka vihkipari vastaanottaisikin ensimmäisenä ehtoollisen. Jos ehtoollinen otetaan vastaan alttarikaiteen ääressä polvistuen, vihittävien kanssa samaan pöytään voivat tulla heidän läheisensä. Seurakunnalle voidaan antaa tarvittavia ohjeita ennen ehtoollisosan alkua.

Päätösosaan kuuluu siunaus ja päätösmusiikki. Ylistys voidaan jättää pois tai laulaa sen tilalla ehtoolli-

sen kiitosrukouksena virsi. Jos ylistyksenä käytetään virttä, siihen käy hyvin sellainen kiitosvirsi, jossa kiitetään kodista ja sen saamasta siunauksesta, esimerkiksi 331:3,5. Morsiusmessun ylistysvirreksi sopii myös virsi 231, jota voidaan toki käyttää myös ehtoollisen kiitosrukouksena.

Avioliiton siunaaminen

Avioliiton siunaamisen kaavaa käytetään silloin, kun aviopuolisot ovat solmineet avioliiton muun kuin evankelis-luterilaisen kirkon käytännön mukaisesti ja haluavat pyytää solmitulle liitolleen Jumalan siunausta (KJ 2: 20; 5: 9). Useimmiten ainakin toinen avioliiton siunausta pyytävistä aviopuolisoista kuuluu johonkin kristilliseen kirkkoon. Avioliiton siunaaminen voidaan toimittaa silloinkin, kun kumpikaan ei kuulu kristilliseen kirkkoon. Tällöin on toimituskeskustelussa tärkeää huolehtia siitä, että asianosaiset ymmärtävät, mistä toimituksessa on kysymys.

Aviopuolisoilta voidaan tarvittaessa pyytää todistusta siitä, että he ovat laillisesti vihittyjä. Vaikka avioliiton siunaamisella ei olekaan juridista tehtävää, on toimitus kuitenkin merkittävä seurakunnan toimintatilastoon. Asianosaisille voidaan antaa todistus avioliiton siunaamisesta.

Erot avioliiton siunaamisen ja avioliittoon vihkimisen toimituksissa liittyvät joihinkin sanamuotoihin. Avioliiton siunaamisen kaavassa ei ole sormusrukousta eikä sormuslupauksia. Myös sormusten vaihtamisen kat-

sotaan kuuluvan nimenomaan avioliittoon vihkimiseen. Avioliiton siunaamisen kaavan yksityiskohdissa sovelletaan avioliittoon vihkimisen ohjeistoa.

Vihkimistä koskevia erityistapauksia

Useita vihittäviä

Jos samalla kerralla vihitään useampia vihkipareja, kysymykset (kohta 8) tulee esittää kullekin vihkiparille erikseen. Vihkikaavaan sisältyviä rukouksia on muokattava siten, että kunkin vihkiparin nimet sanotaan erikseen. Myös avioliiton vahvistaminen, aviopuolisoiksi julistaminen ja aviopuolisoiden siunaaminen (kohta 11) tehdään kullekin parille erikseen.

Eri kielien käyttö

Jos vihittävillä on eri äidinkieli, on kohteliasta käyttää toimituksessa mahdollisuuksien mukaan kummankin äidinkieltä. Tämä sopii hyvin raamatunlukuun ja esirukoukseen, joissa lukijoina voi käyttää vihkiparin läheisiä. Vihkikaavaan kuuluva kysymys ja aviopuolisoiksi julistaminen on hyvä esittää, mikäli mahdollista, asianosaisen äidinkielellä. Vihkikaavan erikielisiä käännöksiä on saatavissa Kirkkohallituksen jumalanpalveluselämän ja musiikkitoiminnan yksiköstä (KJM).

Avioliittoon vihkiminen ja kaste

Entistä useammin tulee vastaan toive siitä, että samassa tilaisuudessa voitaisiin toimittaa sekä avioliittoon vih-

kiminen että kaste. Kirkollisten toimitusten kirjaan ei kuitenkaan otettu tällaista yhdistelmäkaavaa. Pastoraalisista syistä toimitukset voidaan yhdistää toimittamalla ensin vihkiminen ja sitten kaste.

Toimitus on suositeltavinta järjestää kirkossa tai kappelissa. Tällöin kahden toimituksen ero ilmaistaan siirtymällä alttarin äärestä kastemaljan viereen. Kotona järjestettävässä toimituksessa voidaan rakentaa erikseen alttari vihkitilaisuutta varten ja siirtyä vihkitoimituksen päätyttyä kastemaljan ääreen. Tilaisuudesta ei saa tulla tarpeettoman pitkää.

Toimitusta suunniteltaessa papin on otettava huomioon, että avioliittoon vihkiminen on myös oikeudellinen toimi, johon kuuluvat ainakin kysymykset ja avioliiton vahvistaminen. Kristillisestä näkökulmasta katsottuna toimitukseen kuuluu myös rukous, raamatunluku, evankeliumin julistus ja aviopuolisoiden siunaaminen. Kastetoimituksen välttämättöminä osina on pidettävä ainakin kysymystä tai kehotusta, ristinmerkkiä kehotuksineen, kasteen kollehtarukousta, kastekäskyä, uskontunnustusta, kastamista ja Isä meidän -rukousta. Toimituksen yksityiskohdissa sovelletaan kummastakin toimituksesta erikseen annettuja ohjeita.

2.5. HAUTAUS

Hautaan siunaamisessa saatetaan päätökseen kasteessa alkanut matka Jumalan luo (Joh. 13: 1) ja uskotaan vainaja Jumalan haltuun. Useissa muissa kielissä hautaan siunaamisesta käytetään haltuun antamista tarkoittavaa sanaa (lat. commendatio) Psalmin ja Jeesuksen viimeisten sanojen pohjalta: ”*Sinun käsiisi minä uskon henkeni*” (Ps. 31: 6; Luuk. 23: 46).

Kristillisessä hautauksessa vainaja saatetaan haudan lepoon ja Jumalan haltuun, muistetaan vainajaa ja rukoillaan hänen puolestaan, lohdutetaan surevia sekä julistetaan heille evankeliumia Kristuksen ylösnousemuksesta ja jälleennäkemisen toivosta. Hautaus on perinteisesti koostunut useista tapahtumista: tilaisuuksista kuoleman kohdattua, varsinaisesta hautauksesta sekä vainajan muistelemisesta.

Toimituskeskustelu

Siunauksen kohdalla toimituskeskustelu on välttämätön sekä sielunhoidollisesti että käytännön järjestelyjen kannalta. Keskustelua varten on varattava runsaasti aikaa ja rauhallinen paikka. Kotona keskusteltaessa vainajan kuvan ääreen voidaan sytyttää kynttilä. Toimituskeskustelussa käsitellään seuraavia asioita:

– vainajan elämä ja kuolema
– omaisten tunnot kuoleman jälkeen
– kristillinen käsitys kuolemasta

– hautaan siunaamisen sisältö ja käytäntö
– muut hautausjärjestelyt
– muistotilaisuuden luonne ja ohjelma
– elämä hautajaisten jälkeen.

•lasten osallistuminen

Toimituskeskustelussa voidaan ottaa puheeksi lasten osallistuminen hautaan siunaamiseen. Lähtökohtana tulisi olla, että myös lapset osallistuvat hautajaisiin. Myös heillä on tarve käsitellä kuolemaan liittyviä asioita turvallisessa ilmapiirissä. Lasten vilkas ja eläväinenkin läsnäolo voi olla myönteinen asia sureville aikuisille. Kristillisen uskon ja kasvatuksen kannalta kaikki toimitukset ovat lapselle sopivia.

•poikkeukselliset kuolemantapaukset

Toimituskeskustelu on erityisen tärkeä poikkeuksellisissa kuolemantapauksissa, kuten itsemurhan tehneen, nuorena kuolleen tai tapaturmaisesti menehtyneen henkilön omaisten kohdalla. Näissä tapauksissa papin tulee varata tavanomaista enemmän aikaa surun, syyllisyyden, katkeruuden ja muiden kokemusten kohtaamiseen. Kirkon perinteessä kuoleman kohtaamisen keskeisiä välineitä ovat muun muassa kuunteleminen, läsnäolo, keskinäinen yhteys ja evankeliumin lohdutus.

Omaiset toivovat siunaustilaisuuteen usein vainajalle tai itselleen läheisiä virsiä. Nämä toivomukset tulee ottaa huomioon. Musiikista vastaa kanttori ja siitä tulee keskustella hänen kanssaan. Vainajan siunauksesta keskusteltaessa on syytä sopia, missä jumalanpalveluksessa vainajan kuolemasta ilmoitetaan. Vainajan nimeä ei saa julkaista kirkollisissa uutisissa, jos omaiset sen kieltävät.

Yleistä

Hautaukseen liittyvistä oikeudellisista näkökohdista saa tietoa mm. Hautaustoimilaista ja Kirkkoherranviraston hoidon ohjeista. Hautaan siunaamisen toimittaa pappi. Oman kirkkomme papin lisäksi poikkeustapauksessa kirkon jäsenen hautaan siunaamisen voi toimittaa muunkin kristillisen kirkon tai siihen rinnastettavan yhteisön pappi, mikäli se perustuu vainajan selvästi ilmaisemaan tahtoon ja siitä sovitaan seurakunnan kirkkoherran kanssa (KJ 2: 22). Sen määritteleminen, mitä papilla tarkoitetaan eri kirkoissa tai kristillisissä yhdyskunnissa, jää asianomaisen yhteisön asiaksi.

•kirkkoon kuulumattoman siunaaminen

Kirkkoon kuulumaton henkilö siunataan hautaan, jos omaiset tai muut vainajan hautauksesta huolehtivat henkilöt sitä pyytävät. Siunausta ei kuitenkaan toimiteta, jos vainaja on selvästi ilmaissut tahtovansa toisin tai jos pappi sielunhoidollisessa keskustelussa tai muulla tavoin saamansa käsityksen nojalla katsoo, ettei kirkolliseen hautaan siunaamiseen ole riittäviä perusteita (KJ 2: 23). Vainajan eläessään ilmaisemaa tahtoa ja lähiomaisen toivomuksia tulee kunnioittaa. Jos vainajan kielteinen kanta on tiedossa, siunausta ei saa toimittaa, vaikka omaiset tätä toivoisivatkin.

•kuolleena syntynyt

Myös kuolleena syntynyt lapsi on mahdollista siunata. Tällöin käytetään soveltuvin osin Hautaan siunaamisen kaavaa. Siunaussanoissa (kohta 9) ja esirukouksessa (kohta 11) on otettu huomioon tällainen tilanne.

Vaikka saattoväkeä ei ole paikalla, hautaan siunaaminen toimitetaan normaalisti. Erityistilanne otetaan

huomioon puheessa tai raamattumeditaatiossa ja rukouksien valinnassa.

•ulkomailla kuollut

Mikäli ulkomailla kuolleen ruumis toimitetaan tuhkattuna uurnassa kotimaahan, on selvitettävä, onko hautaan siunaaminen jo toimitettu ulkomailla. Mikäli niin on tehty, käytetään Suomessa ensisijaisesti Maahan kätkemisen kaavaa.

•kuolleeksi julistettu

Mikäli kadonnut henkilö on julistettu kuolleeksi tai siunaamatta haudattu muualle, voidaan toimittaa hautaan siunaaminen ilman, että vainajan ruumis on paikalla. Siunaamisessa sovelletaan normaalia hautaan siunaamisen kaavaa. Tilanne on otettava huomioon raamatuntekstien ja rukousten valinnassa. Koska paikalla ei ole arkkua, siunauksessa vainajan kuva ja hänestä muistuttavia esineitä voidaan sijoittaa näkyvälle paikalle.

Poissaolevana siunatun vainajan tiedot voi lisätä suvun haudalla olevaan hautamuistomerkkiin tai haudalle voi pystyttää uuden hautamuistomerkin. Poissaolevana siunatulle voidaan osoittaa myös oma hautapaikka muistamista varten. Hautamuistomerkkiin voidaan merkitä tiedossa oleva kuolinpaikka kertomaan siitä, että vainaja on siunattu poissaolevana. Jos ruumis myöhemmin löytyy, se lasketaan hautaan. Tällöin käytetään ensisijaisesti Maahan kätkemisen kaavaa.

•hautaan siunaaminen ja tuhkaus

Hautaan siunaaminen tapahtuu ennen tuhkausta. Jos painavat syyt puoltavat päinvastaista menettelyä, ei siihen ole estettä. Tuhkan saa luovuttaa vain haudattavaksi tai muulla tavoin pysyvästi yhteen paikkaan sijoitettavaksi ja se on vuoden kuluessa tuhkaamisesta hau-

dattava tai muulla tavoin sijoitettava pysyvästi yhteen paikkaan (Hautaustoimilaki 18 ja 19 §).

•vainajan katsominen

Yleisesti voidaan sanoa, että vainajan katsominen auttaa kuoleman kohtaamisessa ja tukee surutyötä. Katsominen tapahtuu yleensä sairaalassa tai siunauskappelin tiloissa. Sairaalan tai siunauskappelin henkilökunta valmistelee tilan ja antaa tarvittavia ohjeita. Katsomisesta pidättäytyminen on tapauskohtaisesti mainittu sairaalan suosituksessa. Vainajan katsomisen yhteydessä voidaan käyttää Läheisen kuoltua -rukoushetken aineistoa. Seurakunnan tulisi varsinkin erityistilanteissa, onnettomuuksien tai kriisien yhteydessä, tarjota mahdollisuutta saada pappi, diakoniatyöntekijä tai muu seurakunnan työntekijä mukaan vainajan katsomiseen.

Hautaustavoissa noudatetaan paikallista käytäntöä. Hautaan siunaaminen voidaan toimittaa kirkossa, siunauskappelissa, sairaalan kappelissa tai haudalla. Siunaustoimituksen tapahtuessa kirkossa tai kappelissa arkun pääpuoli on alttariin päin.

•kukkatervehdykset

Kukkatervehdysten laskemisessa on eri vaihtoehtoja. Perinteisesti kukat on laskettu siunaustoimituksen päätteeksi (kohdan 13 jälkeen). Ne voidaan laskea myös vasta haudalla. Kukkien lasku siunaustoimituksen alussa on viime vuosina yleistynyt. Tähän lienee vaikuttanut tuhkauskäytäntö, jonka seurauksena kukkia ei voida asetella haudalle välittömästi siunaustoimituksen päätyttyä. Monet haluavat katsella arkulle laskettuja kukkia toimituksen ajan. Jotkut jännittävät kukkien laskua ja toivovat, että se voisi tapahtua toimituksen alussa.

Kukkien laskun yhteydessä saattoväki jättää vainajalle jäähyväiset. Mikäli vainaja tuhkataan, arkku kukkineen voi jäädä siunaustilaisuuden jälkeen kappeliin. Mikäli mahdollista, kukat voi siunaustilaisuuden tai muistotilaisuuden päätyttyä viedä tulevalle hautapaikalle.

•arkkupeite

Arkku on mahdollista verhota siunaustoimituksen ajaksi arkkupeitteellä eli arkkualballa. Se jäi aikanaan pois käytöstä, mutta on uudelleen yleistymässä. Arkkupeitteenä on voitu käyttää kangasta, ryijyä, täkänää tai muuta tekstiiliä. Monet seurakunnat ovatkin hankkineet arkkupeitteen, jolloin voidaan käyttää vaatimatonta arkkua. Arkkupeitteen käyttö sopii varsinkin silloin kun vainaja tuhkataan.

•saatto hautaan

Kun vainaja viedään saatossa hautaan, saattojoukon edellä voidaan kantaa kulkueristiä. Näin voidaan luonnollisesti menetellä myös vainajaa kirkkoon kannettaessa. Haudalle kuljettaessa voidaan laulaa virttä. Kulkuejärjestys noudattaa usein paikallisia tapoja, mutta voi olla esimerkiksi seuraava:

1. Suntio tai haudankaivaja (ristinkantaja)
2. Pappi ja kanttori
3. Arkku
4. Lähiomaiset
5. Muu saattoväki

•Suomen lipun käyttö

Suomen lipun käytöstä hautauksen yhteydessä seurataan yleisiä liputuksesta annettuja ohjeita. Siunaustoimituksessa Suomen lippu sijoitetaan kuoriin kirkosta

katsoen vasemmalle. Järjestöjen lipuista sijoitetaan valtakunnallisen järjestön lippu Suomen lipun vasemmalle puolelle ja paikallisjärjestön lippu sen oikealle puolelle. Lippuja kannettaessa Suomen lippua kannetaan edellä ja sillä tulee olla airuet. Veteraanihautausten yhteydessä lasketaan usein arkulle havuseppele. Tämä tervehdys esitetään yleensä viimeiseksi. Menettelystä on sovittava omaisten kanssa.

Jos muistotilaisuuspaikassa liputetaan, lippu lasketaan aamulla suruliputusasentoon. Siunaustoimituksen jälkeen lippu nostetaan ylös. Tällä osoitetaan viimeinen kunnioitus vainajalle. Valtiollisten hautausten ja sotilashautausten yksityiskohdista antavat asianomaiset viranomaiset täydentäviä ohjeita.

Muistotilaisuudessa lohdutetaan omaisia surussa, muistellaan yhdessä vainajaa ja kiitetään siitä hyvästä, joka hänen kauttaan tuli yhteiseen elämään. Ohjelmallisen osuuden juontaminen (virsien veisaaminen, adressien luku, puheiden ja rukousten pitäminen) jää usein papin ja kanttorin tehtäväksi. Etukäteen voi rohkaista omaisia pitämään lyhyehköjä puheita, jossa he muistelevat vainajaa, hänen elämäänsä ja yhdessä elettyjä hetkiä. Muistotilaisuudessa voi olla myös kiitoksen sävyjä. Tilaisuus voidaan päättää papin puheeseen ja rukoukseen.

Seurakunnan jäsenen kuolemasta ilmoitetaan sunnuntaina päiväjumalanpalveluksessa siten kuin kirkkokäsikirjassa määrätään (KJ 2: 21). Ilmoittaminen voi tapahtua joko esirukouksen yhteydessä tai ennen sitä.

•*muistotilaisuus*

Hautaan siunaaminen

Hautaukseen liittyviä kaavoja on kolme: Hautaan siunaaminen, Hautausmessu ja Maahan kätkeminen. Näistä ensimmäinen eli Hautaan siunaamisen kaava pohjautuu sanajumalanpalvelukseen. Vaihtoehdot eri kohdissa antavat mahdollisuuden sisällöltään ja sävyltään erilaisiin toimituksiin. Tätä kaavaa sovelletaan myös kuolleena syntynyttä lasta sekä poissa olevaa vainajaa hautaan siunattaessa.

Johdanto

Hautaan siunaaminen on luontevaa aloittaa virrellä. Sen edellä voi olla alkusoitto tai muuta sopivaa musiikkia. Alkusiunaus vastaa messua ja muita kasuaaleja. Johdantosanoissa on neljä vaihtoehtoa. Niissä korostetaan ylösnousemususkoa ja toivoa. Kolmas ja neljäs vaihtoehto johdattavat lisäksi yhteiseen rippiin.

Hautaan siunaamiseen voidaan liittää yhteinen rippi. Kuolemaan liittyy usein syyllisyyden kokemuksia. Papin tulee harkita, milloin yhteinen rippi sopii toimitukseen.

Hautauspsalmit (kohta 5) puhuvat elämän katoavaisuudesta, kuolemaan liittyvistä kokemuksista ja Jumalasta elämän ja kuoleman herrana. Saattoväki voi yhtyä Psalmin kertosäkeeseen (virsikirjan liite).

Rukous (kohta 6) on päivän rukousta vastaava hautaan siunaamisen kollehta. Rukouksessa tulee esiin kuoleman ja surun todellisuus sekä turvautuminen ylösnousseeseen

Kristukseen. Tässä kohdassa voidaan käyttää myös hautausmessun päivän rukouksia (kohta 8).

Sana

Raamatunluku ja puhe (kohta 7) sisältää kaksi toteutusmahdollisuutta. Vaihtoehtoon A kuuluu epistola- ja evankeliumilukukappaleita sekä niitä seuraava puhe. Tässä yhteydessä voidaan käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan mukaisia tai muita raamatuntekstejä (esimerkiksi vaihtoehdosta B). Lukijaksi on mahdollista pyytää joku sukulaisista tai ystävistä. Lähimmille omaisille tehtävä voi olla raskas. Useampia tekstejä luettaessa pappi voi lukea evankeliumin viimeiseksi.

B-vaihtoehto on luonteeltaan meditatiivinen. Tekstit liittyvät neljään aiheeseen: elämän katoavaisuus, valmistautuminen kuolemaan, kristityn toivo ja ikuinen elämä. Raamatun tekstien välissä voi olla vastausmusiikkia tai hiljainen mietiskely. Raamatunkohtien lukemisen väliin voidaan sijoittaa lyhyitä puhejaksoja, jotka vievät tekstien sanomaa eteenpäin ja auttavat sijoittamaan vainajan elämänkaareen liittyviä aiheita sanaosan kokonaisuuteen.

Siunauspuhe rakentuu tavallisesti kolmen aihepiirin varaan. Saarnassa käsitellään vainajan persoonaa ja elämää, ihmiselämän katoavaisuutta ja sen kohtaamista sekä ilosanomaa ylösnousseesta Kristuksesta kuoleman voittajana ja syntisten Vapahtajana. Koska

samat kolme aihetta ovat esillä siunaussanoissa, puhe on mahdollista jäsentää niiden mukaan – ilman, että asia välttämättä mainitaan. Aluksi muistetaan vainajaa ja hänen elämäänsä (”NN, maan tomua sinä olet”), tämän jälkeen puhutaan kuoleman todellisuudesta (”maan tomuun sinä palaat”) ja päätteeksi lohdutetaan ihmisiä Kristuksen ylösnousemuksella ja iankaikkisen elämän toivolla (”Jeesus Kristus, Vapahtajamme, herättää sinut viimeisenä päivänä”). Vainajan moraalinen arvostelu tai hänen liioitteleva ylistämisensä eivät kuulu hautauspuheeseen.

Siunaaminen

Uskontunnustus (kohta 8) on uusi, mutta sisällöllisesti olennainen osa käsikirjan hautauskaavaa. Luomisen ja lunastuksen ohella siinä tunnustetaan usko pyhäin yhteyteen, syntien anteeksiantamiseen, ruumiin ylösnousemiseen ja iankaikkiseen elämään. Uskontunnustus on silti vapaaehtoinen osa.

Siunaussanat (kohta 9) voidaan lausua joko kirkossa tai haudalla. Haudalla lausuttaessa ne kertovat vanhasta käytännöstä, jossa siunaussanat aloittivat haudan peittämisen. Tästä tavasta on peräisin ohje, jonka mukaan pappi heittää kolme kertaa hiekkaa arkulle.

Siunaussanoissa on viisi vaihtoehtoa. Niistä toinen vaihtoehto seuraa nykyistä raamatunkäännöstä. Tämä vaihtoehto sopii käytettäväksi hyvin myös sil-

loin, kun vainaja myöhemmin tuhkataan. Siunaussanojen jälkeen voi olla virsi, laulu tai muuta musiikkia (kohta 10).

Siunaussanoja seuraavassa rukouksessa (”multarukous”, kohta 11) on otettu huomioon erilaisia kuolemantapauksia, jotta toimitusten kirja palvelisi eri tilanteita. Kolmas vaihtoehto on klassinen niin sanottu requiem-rukous. Rukousvaihtoehtoja löytyy lisää hautausmessusta (kohta 16). Messun tapaan rukoukseen voi sisällyttää myös hiljaisen rukouksen.

Päätös

Päätös sisältää siunauksen (kohta 13) ja päätösmusiikin (kohta 14). Haudalla voidaan lausua rukous (kohta 15). Rukous on luontevaa lausua viimeisenä toimena ennen haudalta pois lähtemistä. Se voidaan lausua myös ennen arkun hautaan laskemista arkun ollessa vielä saattovaunuissa. Näin voidaan tehdä erityisesti silloin, jos pappi lausuu siunaussanat vasta haudalla.

Arkkua hautaan laskettaessa voidaan vanhan perinteen mukaan laulaa virsi (esimerkiksi 242: 7–9 tai 376:3). Välittömästi hautaan laskemisen jälkeen lähiomaiset voivat viimeisenä tervehdyksenä heittää arkulle kukan tai multaa. Kukkalaitteet lasketaan sen jälkeen, kun arkku on laskettu hautaan ja hauta on peitetty. Kun kukkalaitteet on laskettu, voidaan myös laulaa virsi (esimerkiksi 363 tai 377).

Haudan peittäminen on aikaisemmin ollut osa hautaustoimitusta. Tämä on edelleen mahdollista omaisten niin toivoessa. Käytännöstä on kuitenkin sovittava suntion kanssa. Hautaa voidaan täyttää ainakin niin paljon, että arkku peittyy. Hautaa peitettäessä voidaan laulaa virsiä.

Hautaustoimituksen päätyttyä pappi voi kätellä kaikki siunaukseen osallistuneet tai ainakin läheiset omaiset ja ilmaista heille osanottonsa. Tässä yhteydessä on hyvä ilmoittaa vielä mahdollisesta muistotilaisuudesta.

Hautausmessu

Ehtoollisen viettäminen kristillisen hautauksen yhteydessä on varhainen kristillinen tapa. Se ilmaisee, ettei kirkko tunnusta kuoleman lopullista valtaa. Sanan, ehtoollisen ja uskon synnyttämä yhteys Kristukseen ja seurakuntaan kantaa kuolemankin yli. Hautausmessu on helpointa toteuttaa kirkossa, mutta se voidaan toimittaa myös siunauskappelissa.

•kahdenlainen painotus

Hautausmessun vaihtoehtoisella aineistolla luodaan mahdollisuus viettää messua, jossa voidaan painottaa joko pääsiäisuskoa (toivo ja ylösnousemususko) tai keskiaikaista requiem-perinnettä (ihmisen suru ja kaipaus). Erilaiseen toteutukseen vaikuttaa lukukappaleiden, rukousten ja musiikin valinta. Requiem-tyyppisessä messussa Pieni kunnia, Gloria, Kiitosvirsi Pyhälle Kolminaisuudelle ja Halleluja jätetään pois.

Hautausmessun toteutuksessa noudatetaan messun ja ehtoollisen toimittamisesta annettuja yleisiä ohjeita. Uskontunnustuksen jälkeen pappi siirtyy arkun ääreen. Seurakunta seisoo uskontunnustuksen ja siunaamissanojen aikana. Kohdassa Päivän rukous (kohta 8) voidaan käyttää myös Hautaan siunaamisen kaavan rukousta (kohta 6) tai kirkkovuoden ajankohdan mukaista päivän rukousta (ks. Evankeliumikirja).

Lukukappaleeksi (kohta 9) voidaan valita jokin Hautaan siunaamisen kaavassa olevista raamatunteksteistä (kohta 7) tai käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan mukaisia tai muita raamatunteksteja. Evankeliumina (kohta 11) voidaan lukea jokin Hautaan siunaamisen kaavassa olevista evankeliumiteksteistä (kohta 7) tai käyttää kirkkovuoden ajankohdan mukaista tai muuta evankeliumia.

Yhteinen esirukous (kohta 16) on kolmiosainen: alku, jatko ja päätös. Kustakin osasta valitaan sopiva vaihtoehto. Alun ja päätöksen lukee liturgi. Rukouksen keskiosan voi lukea esilukija. Esirukouksena voidaan käyttää myös Hautaan siunaamisen kaavassa olevia rukouksia (kohta 11).

Maahan kätkeminen

Maahan kätkeminen noudattaa pienen rukoushetken kaavaa. Sitä voidaan käyttää uurnaa tai tuhkaa maahan kätkettäessä tai silloin, kun vainaja lasketaan hautaan toisella paikkakunnalla varsinaisen hautaan siunaamisen jo tapahduttua. Rukoushetken toimittaa pappi, muu seurakunnan työntekijä tai seurakuntalainen. Rukous-

hetken ajaksi voidaan sytyttää kynttilä. Rukoushetken kaava löytyy virsikirjan liiteosasta. Rukoushetki vietetään haudan äärellä, johon arkku tai uurna on laskettu (tai kolumbaariossa, jos uurna sijoitetaan sinne).

2.6. YKSITYINEN RIPPI

Rippi perustuu kasteen ja ehtoollisen tavoin Jeesuksen käskyyn ja lupaukseen. Johanneksen evankeliumin mukaan ylösnoussut Kristus antoi apostoleilleen avainten vallan: ”*Ottakaa Pyhä Henki. Jolle te annatte synnit anteeksi, hänelle ne ovat anteeksi annetut. Jolta te kiellätte anteeksiannon, hän ei saa syntejään anteeksi*” (Joh. 20: 22–23).

Henkilökohtaista rippiä varten kirkollisten toimitusten kirjassa on yksityisen ripin kaava. Rippi voi olla myös muodoltaan vapaa, jolloin sen tulee kuitenkin sisältää selvästi tunnistettavat synnintunnustus ja synninpäästö. ”Rippi sisältää kaksi osaa: ensin tunnustetaan synnit ja toiseksi otetaan ripittäjältä vastaan synninpäästö eli anteeksianto, ikään kuin sen lausuisi Jumala itse” (Lutherin Vähä katekismus).

Rippiä tulee edeltää sielunhoidollinen keskustelu. Sen kuluessa papin on selvitettävä, onko yksityisen ripin käytölle edellytyksiä vai tarvitseeko asianomainen jotain muuta apua ongelmiinsa. Ripin käyttö edellyttää, että ihminen tiedostaa tehneensä syntiä ja kaipaa siihen Jumalan armahdusta. Sielunhoidollisessa keskustelussa on mahdollista muutoinkin purkaa sisäistä ahdistusta ja se voi päättyä rukoukseen. Sielunhoidollisen keskustelun ei aina tarvitse päättyä rippiin.

Yksityisessä ripissä on kyse synnintunnustuksesta, katumuksesta ja uskolla vastaanotettavasta synninpäästöstä. Käsikirjan kaava korostaa ripin objektiivista armonvälineluonnetta: synninpäästöä edeltävissä sanoissa

•*armonvälineluonne*

lausutaan Kristuksen antama valtuutus käyttää avainten valtaa.

•*ripin toimituspaikka*

Rippi toimitetaan häiriöttömässä paikassa. Käsikirjan ohjeessa ensisijaiseksi paikaksi on mainittu kirkko. Tällä halutaan korostaa synninpäästön yhteyttä jumalanpalveluselämään. Muita sopivia paikkoja ovat kirkkoherranviraston kappeli, vastaanottohuone tai ns. hiljainen huone. Jokaisella tulee olla mahdollisuus osallistua rippiin ja sielunhoitoon myös huomiota herättämättä. Ripittäytyvä voi polvistua. Kynttilät, krusifiksi ja Raamattu voivat olla polvistumispaikan lähellä alttarilla tai pöydällä. Rippiä vastaanottaessaan pappi voi käyttää stolaa yhdessä papinpuvun tai alban kanssa. Viran tunnukset ilmaisevat, että ripin vastaanottaja ei toimi yksityishenkilönä. Jos ripin synnintunnustuksena käytetään jotakin kaavan sanamuotoa, ripittäytyvälle tulee antaa sen teksti.

•*ripin vastaanottaja*
•*vaitiolovelvollisuus*

Ripin ottaa vastaan pappi tai lehtori. Papilla ja lehtorilla on lakiin perustuva ehdoton salassapitovelvollisuus. Tämä velvollisuus koskee rippiä ja sielunhoitoa. Salassapitovelvollisuus koskee sekä ripittäytyvän henkilöllisyyttä että ripissä ilmaistua asiaa (KL 5: 2; 6: 12). Ripin vastaanottajan on vaiettava paitsi siitä, mitä hän on ripissä kuullut, myös siitä, kuka on käynyt ripittäytymässä ja milloin. Koska käsikirjaa ei ole aina saatavilla, papin ja lehtorin tulisi osata ulkoa yksi synninpäästön sanamuoto.

Ripin voi ottaa vastaan myös diakonian viranhaltija. Heidän vaitiolovelvollisuudestaan on annettu ohje piispainkokouksen hyväksymässä diakoniasäännön mal-

lissa (PK 12.–13.2.1980, 26 §). Sen mukaan ”*diakonian viranhaltija on työssään salassapito- ja vaitiolovelvollinen. Hän ei saa millään tavoin ilmaista, mitä yksityisessä ripissä ja sielunhoidossa hänelle on uskottu taikka mitä sellaista hän muuten tehtävänsä perusteella on saanut tietää, mikä asian laadun vuoksi on salassa pidettävää, eikä myöskään sitä henkilöä, joka hänelle on uskoutunut*”. Vaitiolovelvollisuus koskee sekä rippiä että laajemmin sielunhoidollista keskustelua.

Ripin voi ottaa vastaan myös muu kirkon työntekijä tai seurakuntalainen. Vaikka seurakuntalaisen vaitiolovelvollisuudesta ei ole olemassa säädöstä, se on moraalisesti sitova ja ehdoton. Tarkempia tietoja löytyy Kirkkohallituksen julkaisemasta oppaasta Kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuus (Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2002: 2).

Seurakunnissa on tärkeää tiedottaa yksityisen ripin ja sielunhoidon mahdollisuudesta. Ehtoollisjumalanpalveluksen ohjetekstissä todetaan, että ”seurakuntalaiselle varataan mahdollisuus yksityiseen sielunhoitoon ja rippiin ennen messua tai sen jälkeen.” Vastaava maininta liittyy sanajumalanpalvelukseen ja viikkomessuun (ks. myös Jumalanpalvelusten kirjan käyttäjälle).

Toimituksen alussa voidaan laulaa virsi. Alkusiunauksen jälkeen ripin vastaanottaja lausuu lyhyet johdantosanat. Ripittäytyvä polvistuu, mikäli se on mahdollista, ja ripin vastaanottaja seisoo hänen edessään tai rinnallaan. Ripittäytyvä lukee yksin tai yhdessä ripin vastaanottajan kanssa synnintunnustuksen. Poikkeustapauksessa ripin vastaanottaja lukee synnintun-

nustuksen (esimerkiksi sairaan) ripittäytyjän puolesta. Ensimmäisessä synnintunnustusvaihtoehdossa voidaan rukoukseen liittää vapaa rukous. Muiden vaihtoehtojen kohdalla voidaan synnintunnustuksen jälkeen vapaamuotoisesti rukoilla ääneen tai hiljaa. Ripittäytyvä voi tunnustaa syntinsä myös omin sanoin.

Synninpäästön sanat ovat varmat, sillä ne ovat Jumalan lupauksen mukaan hänen omia sanojaan. Synninpäästö julistetaan kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Synninpäästön sanoja ”Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” lausuttaessa voidaan tehdä ristinmerkki. Ripin vastaanottaja voi laittaa synninpäästön aikana kädet ripittäytyjän pään päälle. Ripittäytyjää voi rohkaista lausumaan aamenen rukouksiin, synninpäästöön ja siunaukseen.

Synninpäästön jälkeen ripin vastaanottaja lausuu rukouksen. Se voidaan muotoilla myös vapaasti. Herran siunaus lausutaan tilanteen johdosta yksikkömuodossa. Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää rukoushetkien siunausta ”Siunatkoon sinua kaikkivaltias ja armollinen Jumala…”. Siunauksen jälkeen ripittäytyjä voi lausua lähettämisen sanat.

2.7. SAIRAIDEN SIELUNHOITO

Oman uskonkäsityksensä pohjalta kirkko on aina kantanut huolta sairaista ja heidän sielunhoidostaan. Mielen ja ruumiin lisäksi sairaudet koettelevat uskoa ja eristävät sairaan toisista ihmisistä. Sairaissa kirkko kohtaa itse sairaisiin samaistuvan Kristuksen: ”*Minä olin sairas, ja te kävitte minua katsomassa*” (Matt. 25: 36). Yhteisessä ja yksityisessä esirukouksessa rukoillaan niiden puolesta, jotka kärsivät ja sairastavat. Kirkon elämässä on myös erityisiä toimituksia sairaita varten.

Kasuaalitoimitusten kirjaan kuuluvat:

1) Ehtoollinen sairaan luona sekä rukoushetket
2) Sairaan luona ja
3) Kuolevan luona.

Nämä ovat tavallisesti papin, lehtorin tai diakonian virkaan kuuluvia tehtäviä. Lisäksi sekä Kasuaalitoimitusten kirjaan että Rukoushetkien kirjaan kuuluvat rukoushetket:

4) Läheisen kuoltua
5) Surukodissa ja
6) Kriisitilanteessa.

Nämä voi johtaa kirkon työntekijä tai seurakuntalainen.

Sairaita koskevat kirkolliset toimitukset on tarkoitettu eheyttämään koko ihmistä. Niissä vahvistetaan sairaan uskoa ja toivoa, mieltä ja ruumista. Niissä rukoillaan sairaudesta paranemisen puolesta. Toimituksiin kuuluu sanan julistusta ja rukousta, ja niihin voidaan liittää öljyllä voitelu ja kättenpäällepanemisen kautta tapahtuva siunaaminen. Sairaiden ehtoollinen on ilmaus

•koko ihmisen eheyttäminen

seurakunnan huolenpidosta sairasta jäsentään kohtaan. Näitä toimituksia kantaa alkukirkkoon ulottuva apostolinen traditio (Mark. 6: 13; 16: 17–18; Jaak. 5: 14–15).

Rukoushetket tuovat heikkouden, avuttomuuden ja turvattomuuden keskelle evankeliumin toivon. Valmiin kaavan käyttö luo tilanteeseen turvallisuutta, mutta pappi voi kohdata sairaan ja rukoilla hänen kanssaan tai hänen puolestaan myös vapaasti.

Potilaan hengellisten tarpeiden tunnistaminen on osa hoitohenkilöstön työtä. Kirkko tukee sielunhoidossa potilaita, heidän omaisiaan ja hoitohenkilökuntaa. Suurissa seurakuntayhtymissä sairaalapappien vastuulla on laitosten ja avohoidon sielunhoidollisia tehtäviä. Sairaalassa vierailevan papin on hyvä sopia vierailustaan osaston henkilökunnan tai sairaalapapin kanssa. Hänen tulee tiedostaa sairaalan vierailukäytännöt. Aikaa on varattava riittävästi.

•*sairaalavierailu*

Sairaalassa vieraileva pappi tai muu kirkon työntekijä toimittaa tavallisesti hartaushetken. Pappi voi toimittaa myös ehtoollisen. Asiasta sovitaan sairaalan kanssa. Henkilökuntaa voidaan pyytää tiedottamaan tilaisuudesta potilaille. Sairaalassa, vanhainkodissa tai terveyskeskuksen vuodeosastolla järjestettävä messu on kaikille avoin. Yksityisessä ehtoollisessa pappi voi käyttää stolaa yhdessä papinpuvun kanssa tai pukeutua albaan ja stolaan.

Kirkon työntekijöiden vierailut hoitolaitoksissa ovat odotettuja. Mikäli sama työntekijä käy säännöllisesti samalla osastolla, hän tulee tutuksi sekä potilaille että hoitajille. Myös kuorovierailut ja musiikkiesitykset ilah-

duttavat. Lapsuudesta tutut virret, hengelliset laulut ja rukoukset herättävät turvallisuutta ja muistuttavat Jumalan huolenpidosta ja rakkaudesta.

Jos pappi kutsutaan kuolevan potilaan luokse, hänen tulee välittömästi noudattaa kutsua vuorokauden ajasta riippumatta. Potilaan kannalta voi olla tarkoituksenmukaista, että pappi on pukeutunut viran tunnuksiin.

•kutsu kuolevan luokse

Ehtoollinen sairaan luona

Ehtoollista vietetään normaalisti kirkoksi vihityssä tilassa seurakunnan yhteisessä jumalanpalveluksessa. Varhaiskristillisen tavan mukaan seurakunta on tahtonut huolehtia myös niistä, jotka eivät sairauden tai vanhuuden tähden ole voineet tulla yhteiseen jumalanpalvelukseen. Vanhin sairaiden ehtoollista koskeva merkintä on 100-luvun puolesta välistä Justinos Marttyyrin kirjoituksissa. Pyhitetyt ehtoollislahjat vietiin seurakunnan yhteisestä jumalanpalveluksesta sairaille ja vanhuksille.

Kirkkojärjestys säätää sairaiden ehtoollisesta: ”Tarvittaessa voidaan yksittäiselle henkilölle jakaa ehtoollista kirkkokäsikirjan osoittamalla tavalla myös muualla kuin jumalanpalveluksessa” (KJ 2: 10).

Ehtoollinen sairaan luona voidaan toteuttaa seuraten Ehtoollinen sairaan luona -kaavaa tai Viikkomessun kaavaa. Rippi voi ehtoollisessa olla joko yhteinen tai yksityinen. Yksityisessä ripissä on otettava huomioon siitä annetut ohjeet.

Sairaan ehtoollista vietettäessä myös muille läsnä oleville voidaan antaa ehtoollinen. Potilashuoneeseen tai muuhun rauhalliseen paikkaan valmistetaan ehtool-

•*erityistilanteet*

lispöytä. Papin tulee ehtoollisaineiden käsittelyssä noudattaa samoja periaatteita kuin seurakunnan yhteisessä messussa. Kaavassa on annettu esimerkkejä käytettävistä virsistä ja esirukouksesta. Yhteinen esirukous voi olla myös vapaamuotoinen.

Potilaan tilasta ja mahdollisuudesta ottaa vastaan sakramentti on tarvittaessa keskusteltava hoitohenkilökunnan kanssa. Tajuttomalle potilaalle ei jaeta sakramenttia. Tarvittaessa ehtoollinen voidaan jakaa vain toisessa muodossa, antaa vain pieni pala leipää tai käyttää intinktiota. Erityistilanteessa kaavaa voidaan soveltaa, mutta tällöinkin on otettava mukaan toimituksen keskeiset osat: alkusiunaus, rippi, raamatunluku, ehtoollisrukous, Isä meidän, ehtoollisen vietto sekä siunaus.

Tilanteissa, jossa sairaalle tai kuolevalle ei voida syystä tai toisesta jakaa ehtoollista, voidaan käyttää Jumalan sanan julistuksen eri muotoja. Tällaisia ovat esimerkiksi Kristuksen ja Raamatun lupauksista sekä kasteen armoliitosta muistuttaminen ja rippi. Luterilaisen käsityksen mukaan kuultu ja näkyvä Jumalan sana vahvistavat uskoa ja vaikuttavat saman armon.

Rukoushetkiä

Kasuaalitoimitusten kirjaan on liitetty eri tilanteisiin soveltuvia rukoushetkien kaavoja. Ne liittyvät usein sisältönsä puolesta varsinaisiin kasuaalitoimituksiin tai monipuolistavat mahdollisuuksia seurakuntalaisten kohtaamiseen heidän elämäntilanteessaan. Osa näistä rukoushetkistä on myös kirkollisten toimitusten kirjan kolmannessa osassa Rukoushetkiä.

Sairaan luona

Rukoushetki Sairaan luona sisältää sairaan tukemiseen ja lohduttamiseen liittyvää raamattu- ja rukousaineistoa sekä kättenpäällepanemisen ja öljyllä voitelemisen. Koska sairaan luona tapahtuvat toimitukset voivat vaihdella suuresti, kaavaa voidaan myös soveltaa. Kaavan ohjeen mukaisesti rukousalttariksi voidaan rakentaa valkoisella liinalla peitetty pöytä.

Kaavassa on annettu esimerkkejä laulettavista (tai luettavista) virsistä. Psalmin sijasta voidaan laulaa virsi. Rukousjakso voidaan aloittaa synnintunnustuksella ja synninpäästöllä. Rukousjaksossa siunaamisen vaihtoehdot ovat joko kättenpäällepaneminen tai öljyllä voiteleminen.

Piispainkokous on antanut ohjeet öljyllä voitelemisesta 17. 9. 1985. Niiden mukaan:

•öljyllä voiteleminen

– öljyllä voitelemisen tulee tapahtua sairaan toivomuksesta
– voitelun suorittajan tulee keskustella sairaan kanssa ja selvittää toimituksen luonne ja kulku
– toimituksen painopisteen tulee olla esirukouksessa ja sairaan siunaamisessa
– toimituksen suorittajan tulee olla ensi sijassa pappi, lehtori tai diakonian viranhaltija
– öljyllä voitelemisessa käytetään puhdasta oliiviöljyä.

On huomattava, että edelliset ohjeet annettiin tilanteessa, jossa toimitusten kirjasta puuttui öljyllä voitelun

kaava. Rukoushetki päättyy siunaukseen, jossa voidaan käyttää yksikön toista persoonaa. Kun toimitukseen osallistuu sairaan omaisia tai läheisiä, siunauksena voi käyttää koko seurakunnalle luettavaa Herran siunausta.

Kuolevan luona, Läheisen kuoltua, Surukodissa

Rukoushetkien Kuolevan luona, Läheisen kuoltua ja Surukodissa välityksellä kirkko haluaa elää mukana ihmisten surussa. Rukoushetkissä kohdataan kuoleman todellisuus ja rukoillaan Jumalalta apua ja lohdusta. Tällaisissa tilanteissa voidaan aina rukoilla vapaasti. Toisaalta kirkon perinteeseen liittyvät valmiit kaavat ovat tarpeellisia, kun suru on tehnyt neuvottomaksi ja vienyt voimat. Ne ovat myös osa seurakunnan sielunhoitotehtävää. Rukoushetkien kaavoja voidaan käyttää soveltaen.

Rukoushetken voi johtaa papin sijasta muu seurakunnan työntekijä tai seurakuntalainen, esimerkiksi omainen tai sairaalan henkilökuntaan kuuluva. Sitä varten rukoushetkien tekstejä on hyvä olla saatavana myös yksinkertaisina, painettuina kortteina. Työntekijät voivat ohjata tällaisten hetkien pitämiseen. On kuitenkin muistettava, että joskus omaisen voi olla vaikeaa toimia tällaisen tilaisuuden järjestäjänä tai lukijana. Silloin sen voi toimittaa seurakunnan työntekijä, seurakuntalainen tai henkilökuntaan kuuluva.

Rukoushetki Kuolevan luona vietetään yleensä sairaalassa tai kotona. Kaavassa on virsiehdotuksia. Psalmit ovat vaihtoehtoisia ja niiden sijasta voidaan lukea myös jokin muu psalmi tai laulaa (tai lukea) virsi. Ru-

koushetkessä voidaan lukea useampiakin Raamatun tekstejä, joihin voi liittyä hiljainen mietiskely.

Rukousjakso alkaa Armon vakuutuksella. Siinä kuolevaa tuetaan Jumalan lupauksilla ja hänet siunataan kättenpäällepanemisin. Armon vakuutuksen edellä voi olla synnintunnustus. Rukousjaksoon on sisällytetty toivotus, että Jumala auttaisi omaisia ja ystäviä turvautumaan Jeesukseen Kristukseen ja antaisi heille voimaa. Tämä osa jää pois, jos omaisia ei ole läsnä. Rukoushetki päättyy Sairaan luona -kaavan ohjeen mukaiseen siunaukseen.

Rukoushetki Läheisen kuoltua eli saattohartaus vietetään omaisten pyynnöstä pian vainajan kuoleman jälkeen. Se vastaa vanhaa ”ulosveisaamisen” perinnettä. Rukoushetki voidaan pitää potilashuoneessa, jos omaiset ovat olleet paikalla kuoleman hetkellä. Vainajan rinnalle voidaan asettaa kukkia. Rukoushetki voidaan viettää myös sairaalan kappelissa avoimen arkun äärellä tai kotona, ennen kuin vainajaa lähdetään viemään ruumishuoneelle. Vainajan arkun ääreen voidaan asettaa sytytetty kynttilä.

Rukoushetken rakenne palvelee hyvin tilanteessa, joka on kyettävä hoitamaan yksinkertaisesti, turvallisesti ja hallitusti. Kaavassa on virsiehdotuksia. Psalmit ovat vaihtoehtoisia ja niiden sijasta voidaan lukea myös jokin muu psalmi tai laulaa virsi tai laulu. Jäähyväissanoilla (kohta 5) ei tarkoiteta pitkää opetuspuhetta, vaan siinä on tahdottu antaa omaisille tilaisuus vapaamuotoisesti tuoda esiin omia ajatuksia ja kokemuksia ja jättää vainaja Jumalan haltuun. Kaavaan otettujen rukousten

sijasta voidaan käyttää vapaata rukousta. Isä meidän -rukouksen jälkeen voidaan hyvästellä vainaja tekemällä ristinmerkki ja peittämällä kasvot. Rukoushetki päättyy siunaukseen.

Rukoushetki Surukodissa toimitetaan tavallisesti ennen hautajaisia, kun pappi tapaa omaisia. Muussa yhteydessä sen voi johtaa pappi, muu kirkon työntekijä tai seurakuntalainen. Kaavaa voidaan käyttää toimituskeskustelun päätteeksi ja soveltuvin osin muulloinkin. Ellei viraston yhteydessä ole toimituskappelia, on hetken viettämiseen varattava muu rauhallinen paikka. Rukoushetken ajaksi voidaan sytyttää kynttilä. Kodissa pöydälle voidaan sijoittaa myös vainajan valokuva.

Kaavassa on ehdotuksia virsiksi. Psalmit ovat vaihtoehtoisia ja niiden sijasta voidaan lukea myös jokin muu psalmi tai laulaa virsi. Raamatunluvun jälkeen voi seurata puhe tai hiljainen mietiskely. Rukousjakson rukous voi olla käsikirjasta tai vapaamuotoinen. Rukoushetki päättyy siunaukseen. Rukoushetken jälkeen omaisille voidaan antaa kuolemaa ja surua käsittelevä kirjanen.

Kriisitilanteessa

Kriisitilanteessa on tarkoitettu rukoushetken aineistoksi silloin, kun onnettomuus, katastrofi tai muu vastaava tapahtuma aiheuttaa järkytystä ja haastaa seurakunnan reagoimaan tilanteeseen nopeasti. Kaava on tarkoitettu malliksi, jota sovelletaan tilanteen mukaan. Sitä voidaan käyttää päiväkodeissa, kouluissa, työpaikoilla ja seurakunnassa käytettävissä tilaisuuksissa. Kaavan tu-

eksi Kirkkohallitus on julkaissut kirjasen *Onnettomuuden tapahduttua, Suruhartauden toteuttaminen* (Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2004: 1).

Kriisitilanteesta johtuviin rukoushetkiin kokoontuu usein ihmisiä, joilla on erilainen kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Seurakunnan järjestämät rukoushetket ovat sisällöltään aina kristillisiä, mutta niissä otetaan huomioon myös erilaiset vakaumukset ja kunnioitetaan niitä. Lohdutus ja turvallisuus perustuvat yhteiseen kokemukseen: emme ole surussamme yksin. Seurakuntien on hyvä varautua erilaisten onnettomuuksien aiheuttamiin tilanteisiin ja tiedostaa, että kriisitilanteiden jälkihoito voi vaatia pitkäaikaista työtä.

•surun yhteisöllisyys

Kriisitilanteen rukoushetki on luonnollista viettää kirkossa tai muussa jumalanpalvelustilassa pian onnettomuuden tapahduttua. Varsinaisen rukoushetken lisäksi voidaan kirkossa pitää useampia lyhyitä rukoushetkiä, tarjota keskusteluapua ja mahdollisuus hiljaiseen rukoukseen. Asianosaisia tulee pyrkiä suojaamaan sellaiselta julkisuudelta, joka on heille vahingollista. Tiedotusvälineiden edustajille voidaan antaa tiedoksi rukoushetken puheet, rukoukset, virsien sanat ja musiikkitiedot heti tilaisuuden jälkeen.

Kirkkotilan siisteyteen ja kaunistamiseen tulee kiinnittää huomiota. Rukouskynttilän sytyttäminen kertoo rukouksesta ja muistamisesta. Sanojen ohella myös teoin tapahtuva rituaalinen muistaminen auttaa käsittelemään kriisiä ja sen aiheuttamaa järkytystä. Tilan valaistus tukee tarvittaessa yksityisyyttä ja keskittymistä.

•kirkkotilan kaunistaminen

Seurakunnan työntekijät pukeutuvat virkapukuun ja käyttävät rukoushetkessä albaa ja stolaa.

Rukoushetken ohjeessa on annettu esimerkkejä virsistä. Psalmi ja muut Raamatun tekstit sekä käsikirjan rukoukset sanoittavat järkytystä, ilmaisevat rukousta ja muistuttavat Jumalan läsnäolosta. Rukoushetkessä voidaan pitää lyhyt puhe, jossa todetaan, mitä on tapahtunut, käsitellään tapahtuman synnyttämiä kokemuksia ja tuodaan esille kristilliseen uskoon perustuva toivo ja lohdutus. Puhetta voi täydentää hiljaisuus, rukous ja musiikki.

Kaavan rukousjaksoon on koottu rukouksia eri tilanteissa. Rukous voidaan myös muokata tilanteeseen sopivaksi. Isä meidän -rukous ilmaisee yhteistä avunpyyntöä. Siunauksena käytetään joko rukoushetkistä tuttua trinitaarista siunausta tai Herran siunausta.

2.8. KODIN SIUNAAMINEN

Kotia siunattaessa kiitetään ja iloitaan Jumalan hyvistä lahjoista, pyydetään siunausta kodissa asuville sekä rukoillaan, että kodissa vallitsisi rakkaus. Tavallisimmin kodin siunauksen johtaa pappi, mutta toimituksen voi johtaa myös muu kirkon työntekijä tai seurakuntalainen. Kodin siunaaminen voidaan yhdistää myös kotona vietettävään kastetilaisuuteen, tupaantuliaisiin tai muuhun juhlaan.

Myös kodin siunaamista edeltää toimituskeskustelu. Siihen pätevät tässä oppaassa toimituskeskusteluja käsittelevät yleiset ohjeet.

Kodin siunaamista varten kotiin valmistellaan rukousalttari. Pöydälle voidaan asettaa muiden symbolien ohella myös perheraamattu. Suositeltavaa on, että pappi pukeutuu albaan ja stolaan. Kodin siunaamista varten voidaan tehdä käsiohjelma, johon liitetään yhdessä lausuttavat ja laulettavat osat.

Kodin siunaamisesta ei anneta todistusta eikä sillä ole oikeudellista merkitystä, mutta se mainitaan seurakunnan toimintatilastossa. Se voidaan myös merkitä vihki- tai perheraamattuun. Seurakunta voi muistaa toimitukseen osallistuneita lapsia esimerkiksi pienellä kirjalla ja lahjoittaa perheelle Kotien rukouskirjan, virsikirjan, Katekismuksen tai krusifiksin.

Jos kodin siunaaminen toimitetaan muun kirkollisen toimituksen yhteydessä, sitä on syytä lyhentää. Kastetoimituksen kaavan yhteisistä esirukouksista vaihtoehto 6 on tarkoitettu kodin siunaamisrukoukseksi. Jos kodin

•rukousalttari

•yhdistäminen muuhun toimitukseen

siunaaminen tapahtuu kasteen yhteydessä, ei tämän rukouksen lisäksi ole välttämätöntä ottaa kodin siunaamisen kaavasta muita osia kastetoimitukseen. Jos kaste toimitetaan kirkossa ja kodin siunaaminen sen jälkeen kotona, ei toimitusta ole syytä lyhentää. Muiden kirkollisten toimitusten yhteydessä kodin siunaaminen otetaan huomioon johdantosanoissa, teksti- ja virsivalinnoissa sekä rukouksissa. Varsinainen kodin siunaaminen (kohta 8) liitetään tällöin esirukouksen yhteyteen.

•ekumeeninen toimitus

Kodin siunaaminen voidaan toimittaa myös ekumeenisesti. Tällöin käsikirjan kaavan soveltaminen näkyy erityisesti musiikillisessa toteutuksessa, rukouksissa ja tekstin lukijoiden valinnassa. Tarvittaessa käytetään eri kieliä. Varsinaiseen siunaukseen voidaan liittää myös muun kirkkokunnan käyttämää symbolista toimintaa, jos osa perheen jäsenistä kuuluu tuohon kirkkokuntaan. Kodin siunaaminen voidaan toimittaa myös perheessä, jonka jäsenistä kaikki eivät kuulu mihinkään kristilliseen kirkkoon. Tällöin toimituskeskustelussa on selvitettävä, että kodin siunaamisessa on kyse Jumalan siunauksen pyytämisestä tälle kodille. Kodin siunaamisen toimitukseen ei kuitenkaan tule liittää kristilliselle uskolle vierasta aineistoa muista uskonnoista.

•toimituksen kulku

Kodin siunaaminen voidaan aloittaa kiitos-, siunaus- tai perheaiheisella virrellä. Erityisesti suurten juhlapyhien läheisyydessä voidaan käyttää myös kirkkovuoteen liittyvää virttä. Sen voi korvata muulla tilaisuuteen sopivalla musiikilla. Johdantosanat laaditaan

ja lausutaan vapaasti, ellei käytetä käsikirjan sanamuotoja.

Kodin siunaamisen toimitukseen sisältyy psalmi. Käsikirjan psalmien lisäksi voidaan käyttää kirkkovuoden ajankohdan mukaisia psalmeja. Psalmi voidaan laulaa tai lausua. Kertosäkeellisessä psalmissa seurakunta yhtyy kertosäkeeseen.

Raamatun lukukappaleet valitaan toimituskeskustelussa, jossa myös sovitaan lukijat. Viimeisenä luetaan evankeliumi. Lukukappaleiden vastausmusiikiksi sopii hyvin soitinmusiikki tai lauluesitys.

Puheessa voidaan käsitellä esimerkiksi seuraavia teemoja: kiitollisuus Jumalan lahjoista, keskinäinen yhteys ja rakkaus, toisen kunnioittaminen, vieraanvaraisuus sekä iankaikkinen koti taivaassa. Puhetta mahdollisesti seuraava virsi johdattaa rukousjaksoon ja kodin siunaamiseen. Virsikirjan uudessa jumalanpalvelusliitteessä on erityisiä kodinsiunaamislauluja (VK 830–832).

Jos rukousjakson aluksi käytetään vuororukousta, seurakunnan osuudet painetaan käsiohjelmaan. Vuororukous on mahdollista toteuttaa myös kahden esilaulajan vuorolauluna.

Toimituksen keskeinen kohta on kodin siunaaminen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Pappi (tai toimituksen johtaja) tekee ristinmerkin.

Siunaamisen jälkeinen esirukous voidaan laatia vapaasti. Esilukijoita voi olla useampia. Esirukous voidaan toteuttaa myös siten, että läsnäolijat sytyttävät rukouskynttilän ja lausuvat lyhyen rukouksen. Kynttilät asetetaan maljaan, jossa on hiekkaa. Kiitosvirttä (kohta 9) ei

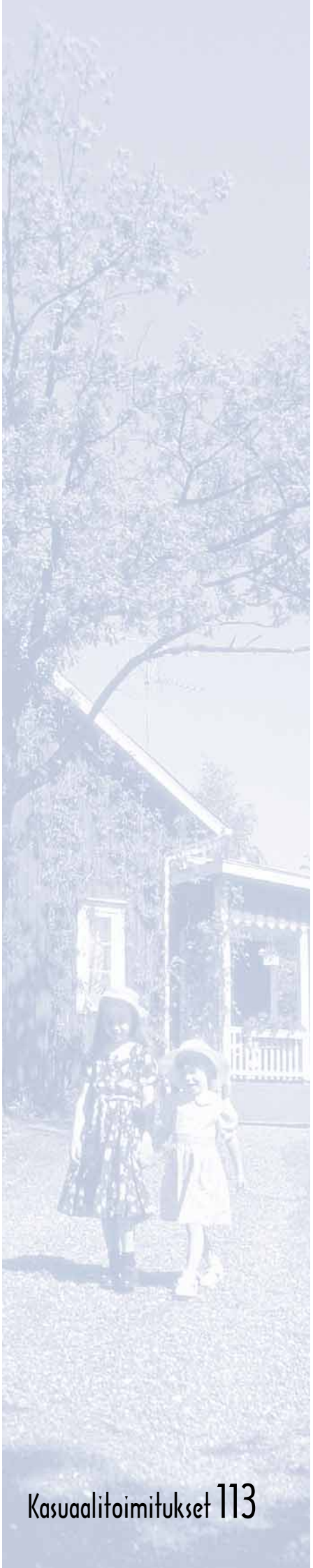

ole tarkoitus korvata muulla musiikilla eikä sitä tulisi jättää pois. Toimitus päättyy seurakunnan siunaamiseen.

Jos seurakunta lahjoittaa perheelle jotakin, se on luontevinta tehdä siunauksen jälkeen. Päätösmusiikiksi sopii hyvin soitinmusiikki tai laulu. Jos käytetään virttä, virren tulee olla lyhyt ja se voi johdattaa ajatukset iankaikkiseen kotiin taivaassa. Sopivia virsiä ovat toimitusten kirjan vaihtoehtojen lisäksi esimerkiksi virsi 462:3; 468:8 ja 582:6. Päätösmusiikin voi jättää myös pois.

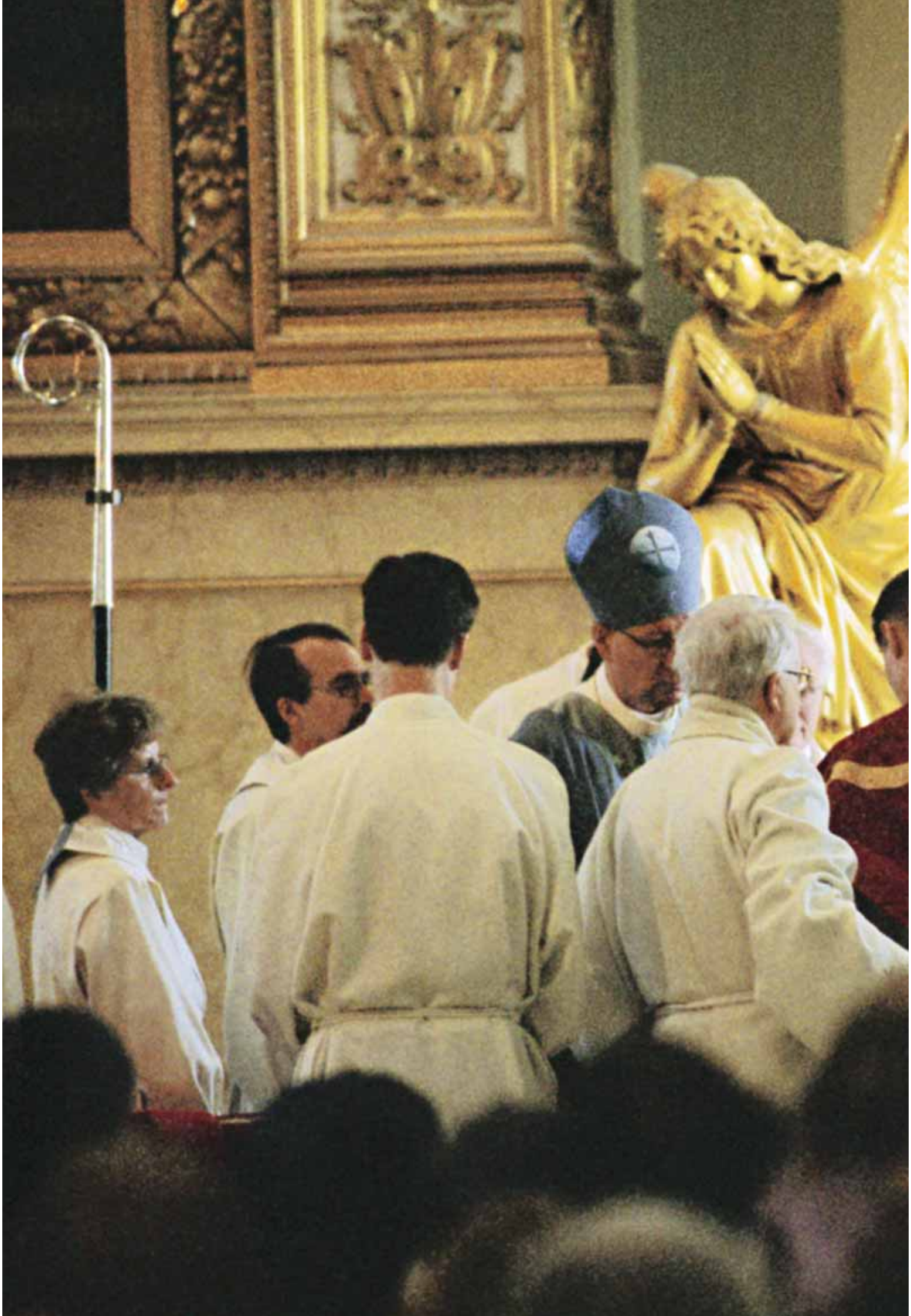

3. Virkaan vihkimiset, tehtävään siunaamiset, virkaan asettamiset ja muut vihkimiset

Kirkollisten toimitusten kirjan toinen osa sisältää perinteisesti piispan tehtäviin kuuluvia toimituksia (Pontificale). Näitä ovat henkilövihkimykset, tehtävään siunaamiset sekä kirkon, hautausmaan ja siunauskappelin vihkimiset. Piispa voi määrätä muun papin toimittamaan hiippakunnassa vihkitoimitukset ja virkaan asettamiset (KJ 18: 1). Pappisvihkimyksen (KJ 5: 1), diakonian virkaan vihkimisen ja kirkon vihkimisen toimittaa aina piispa (KJ 5: 1; ks. vihkimisten kaavojen ingressit). Piispan virkaan vihkimisen toimittaa arkkipiispa tai hänen estyneenä ollessaan virassa vanhin piispa sen hiippakunnan tuomiokirkossa, johon piispa nimitetään. Vihkijä kutsuu vähintään neljä avustajaa.

3.1. Virkaan vihkimiset

Virkaan vihkimiset (ordinaatiot) sisältävät kolme kaavaa: Papiksi vihkiminen, Diakonian virkaan vihkiminen ja Piispan virkaan vihkiminen. Tässä oppaassa vihkimiset käsitellään yhdessä.

Kirkon tunnustuksen mukaan Jumala on asettanut kirkkoonsa evankeliumin julistamisen ja sakramenttien hoitamisen viran. Se on asetettu pelastavan uskon saamista, palvelemista ja kirkon elämän rakentamista varten. Kirkon virka on luonteeltaan palveluvirka (ministerium). Se on uskottu koko kirkolle, joka kutsuu, vihkii ja valtuuttaa yksittäisiä ihmisiä virkaan.

Vihittävällä tulee olla sisäinen eli henkilökohtainen kutsumus (vocatio interna) ryhtyä virkaan ja hoitaa sitä kirkon tunnustuksen ja järjestyksen mukaisesti sekä kirkon yhteisönä antama kutsu ja valtuutus (vocatio externa). Vihittävä saa elinikäisen oikeuden ja velvollisuuden hoitaa kirkon virkaa. Hän sitoutuu viran velvollisuuksiin antamalla lupauksia. Vihkimisessä vihittävä erotetaan ja lähetetään julkisesti hoitamaan hänelle uskottua virkaa ja siihen liittyviä tehtäviä. Hänet siunataan apostolisen järjestyksen mukaan rukouksin ja kättenpäällepanemisin. Seurakunta rukoilee hänelle Pyhän Hengen lahjaa, viisautta, kestävyyttä ja voimaa viran hoitamiseen.

Virkaan vihkimiset tapahtuvat osana messua ja yleensä ne sijoitetaan seurakunnan päiväjumalanpalvelukseen. Virkaan vihkijä johtaa tavallisesti koko messun. Kirkkovuoden pyhistä erityisesti loppiainen ja helluntai sopivat virkaan vihkimisille.

Johdanto

Ordinaatiojumalanpalvelus voi alkaa virrellä 111 tai jollain kirkkovuoden ajankohdan mukaisella alkuvirrellä. Sen asemesta voi olla psalmi, kuorolaulu tai soitinmusiikkia. Alkumusiikin aikana osanottajat tulevat kirkkoon ristikulkueena. Ensimmäisenä saapuvat ristinkantaja ja kynttilänkantajat, sitten vihittävät ja avustajat virkaiältään nuorimmasta vanhimpaan. Viimeisenä saapuu piispa. Vihittävillä on yllään alba, piispaksi vihittävällä alba ja stola.

Vihkijä lausuu alkusiunauksen, johdantosanat ja päivän rukouksen. Vanhan perinteen mukaan piispa käyttää rauhan tervehdystä ”Herran rauha olkoon teidän kanssanne”. Piispa laatii johdantosanat itse tai käyttää kaavan johdantosanoja. Notaari lukee piispan kehotuksesta vihittävien nimet ja tehtävät. Tämä voidaan tehdä myös saarnan jälkeen ennen uskontunnustusta. Piispanvihkimyksessä notaari lukee valtakirjan ja antaa sen vihkijälle.

Johdantoa ja esittelyä seuraa yhteinen rippi. Sen voi johtaa avustava pappi. Tällöin on luontevaa, että vihkijä lausuu johdantosanat ja (esittelyn jälkeen) avustava pappi jatkaa kehotuksella synnintunnustukseen. Psalmit, Kyrie-litania ja päivän rukous liittyvät virkaan vihkimisen hengelliseen sisältöön. Kiitosvirtenä käytetään ensisijaisesti Laudamusta.

Sana

Sanaosan raamatunlukukappaleet ja päivän virsi liittyvät vihkimiseen, mutta on mahdollista käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan tekstejä ja päivän virttä. Jälkimmäisessä tapauksessa päivän rukous on luontevaa valita saman pyhäpäivän vaihtoehdoista.

Käsikirjan hengen mukaista on, että piispa saarnaa. Mikäli joku muu saarnaa, piispa laajentaa johdantosanat vihkimispuheeksi.

Vihkiminen

Saarnan jälkeen ennen vihkimistä voi olla virsi (esim. 112 tai 250) tai muuta musiikkia, jonka aikana piispa ja muut toimitukseen osallistuvat siirtyvät alttarin ääreen. Avustajat asettuvat piispan molemmin puolin, vihittävät tulevat alttarin eteen.

Vihkimisen aluksi vihittävät tunnustautuvat kirkon uskoon lausumalla yhdessä seurakunnan kanssa Nikean uskontunnustuksen. Uskontunnustusta seuraa neljä lupausta. Ensimmäinen lupaus liittyy välittömästi uskontunnustukseen. Se on lupaus pysyä kirkon uskossa ja vahvistaa siinä seurakuntalaisia. Muissa kysymyksissä vihittävä ilmaisee, että hän tahtoo suostua kirkon virkaan ja hoitaa sitä Jumalan sanan ja kirkon järjestyksen mukaisesti. Lupauksiin liittyvät Raamatun lukukappaleet, jotka kertovat, mitä Jumala lupaa ja mihin hän kehottaa. Samalla

> ne ilmaisevat, että virka, sen tehtävät ja vihittävien lupaukset kuuluvan yhteen.

Papiksi vihkimisen, diakonian virkaan vihkimisen ja piispaksi vihkimisen kysymykset poikkeavat hieman toisistaan, koska näihin virkoihin liittyvät tehtävätkin ovat erilaisia.

Papiksi vihkimisen kaavaan ei sisälly kirkkojärjestyksessä mainitun pappislupauksen antamista (KJ 5: 6). Se voidaan kuitenkin edelleen antaa vihkimismessun yhteydessä lupausten antamisen (kohta 17) jälkeen. Jos lupaus tehdään muualla (esimerkiksi sakaristossa), sen tulisi ajallisesti olla lähellä vihkimystä. Myös piispan lupaus, mikäli se annetaan vihkimisen yhteydessä, annetaan kysymysten jälkeen.

> Lupausten jälkeen piispa vihkii vihittävät kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Tämän jälkeen piispa pukee avustajineen vihittävät viran tunnuksiin ja lausuu pukemiseen liittyvät evankeliumin sanat. Pukemisen aikana seurakunta laulaa virttä (esim. 111 tai 112). Pukemisen jälkeen vihittävät polvistuvat ja piispa avustajineen toimittaa kättenpäällepanemisen. Viran antamisen sanat ilmaisevat viran olevan osa Kristuksen maailmanlaajaa kirkkoa: Vihittävät siunataan ja pyhitetään palvelemaan ”Kristuksen kirkkoa aina ja kaikkialla”. Piispaksi vihittävä puetaan kuorikaapuun. Arkkipiispa luovuttaa piispan viran tunnukset: piispanristin, mitran eli hiipan ja piispansauvan.

Siunaussanoja seuraa rukous, jonka keskeisenä sisältönä on Pyhän Hengen lahjan pyytäminen vihityille. Rukouksen aikana vihittävät voivat olla polvistuneena. Tämän jälkeen on seurakunnalle osoitettu kehotus. Piispa voi pyytää vihittyjä kääntymään kehotuksen ajaksi seurakuntaan päin.

Vihkiminen päättyy virkaan lähettämiseen. Yhteiseen esirukoukseen sisältyy rukous vihittyjen puolesta.

Ehtoollinen ja päätös

Ehtoollisosa noudattaa messun rakennetta ja sisältöä. Vihkimiseen liittyvän messun erityisluonne ilmenee prefaatiosta ja ehtoollisen kiitosrukouksesta. Kaavan ehtoollisrukouksen sijasta voidaan käyttää Jumalanpalvelusten kirjan vaihtoehtoja.

Virkaan vihkijä lukee tai laulaa siunauksen. Piispaksi vihkimisessä vihitty piispa siunaa seurakunnan. Hän voi lausua lyhyen tervehdyksen. Päätösmusiikin aikana ristikulkue palaa samassa järjestyksessä kuin tullessa. Seurakuntalaiset voivat liittyä kulkueeseen.

3.2. Virkaan asettamiset ja tehtävään siunaamiset

Virkaan asettamisessa eli installaatiossa aiemmin virkaan vihitty henkilö asetetaan pysyvään tehtävään seurakunnassa. Käsikirjassa on kaavat kirkkoherran ja kappalaisen virkaan asettamiselle. Asettamisen toimittaa piispa tai hänen määräämänsä pappi vähintään neljän avustajan kanssa.

Seurakunnan työntekijä ja viranhaltija, jota ei aseteta virkaan, voidaan siunata tehtäväänsä. Käsikirjassa on seurakunnan tehtävään siunaamisen yleinen kaava sekä omat kaavansa lähetystyöhön ja kirkon erityistehtävään siunaamista varten. Tehtävään siunaamisen toimittaa kirkkoherra avustajineen. Siunaamista ei tavallisesti toimiteta niille, jotka siirtyvät välittömästi pappisvihkimyksen tai diakonian virkaan vihkimisen jälkeen seurakuntaan.

Kaikki nämä toimitukset tapahtuvat ensisijaisesti seurakunnan ehtoollisjumalanpalveluksen yhteydessä. Kaikkiin kuuluu erityisenä osana esittely, valtuutuksen toteaminen (valtakirja), puhe, uskon tunnustaminen, kehotus, siunaaminen kättenpäällepanemisin, rukous ja lähettäminen. Virkaan asettamiseen liittyy lisäksi lupausten antaminen ja niihin kuuluvien Raamatun kohtien lukeminen.

Kirkkoherran ja kappalaisen virkaan asettaminen

Kirkkoherran ja kappalaisen virkaan asettamiset noudattavat papiksi vihkimisen kaavaa. Virkaan asettaja messun johtajana voi myös saarnata. Raamatun lukukappaleissa seurataan yleensä kirkkovuoden ajankohtaa, mutta ne voidaan valita myös vapaasti. Messussa luetaan kuitenkin pyhäpäivän evankeliumi.

Virkaan asettamisen lupaukset on sovellettu papiksi vihkimisessä annettavien lupausten pohjalta. Ellei virkaan asetettu saarnaa, hän voi ennen Herran siunausta lausua seurakunnalle lyhyen tervehdyksen. Vakinaisen lehtorin virkaan asettamisessa sovelletaan kappalaisen virkaan asettamisen kaavaa.

Seurakunnan tehtävään siunaaminen

Seurakuntapastoria, lehtoria, kanttoria, diakonian viranhaltijaa ja nuorisotyönohjaajaa tehtävään siunattaessa voidaan soveltaa kappalaisen virkaan asettamisen kaavan lupauksia. Toimituksen aineistoa voidaan käyttää soveltaen myös seurakunnan vapaaehtoistyöntekijöitä ja luottamushenkilöitä tehtävään siunattaessa.

Johdantosanoissa puhutaan seurakuntalaisten erilaisista lahjoista, joilla voidaan palvella Jumalaa ja lähimmäisiä. Siunattavien esittelyssä kerrotaan asianomaisten tehtävä seurakunnassa (tai järjestössä). Tehtävään siunaamisen uskontunnustuksena on apostolinen tunnustus. Siunaamisen yhteydessä avustajat voivat lukea raamatuntekstejä. Päätoimisten työntekijöiden siunaussanat ovat samat kuin kappalaista virkaan asetettaessa.

Vapaaehtoistyöntekijät ja luottamushenkilöt siunataan apostolisella siunauksella. Yhteiseen esirukoukseen liitetään rukous virkaan tai tehtävään siunattavan puolesta. Eri ryhmiä varten on laadittu omat rukoukset.

Lähetystyöhön siunaaminen

Seurakunnissa on tullut tavaksi järjestää lähetystyöhön lähteville oma matkaan siunaaminen, jonka toimittaa kirkkoherra tai hänen määräämänsä pappi. Tällöin lähetystyöhön siunaamisen kaavaa käytetään soveltaen. Johdantosanoissa on Matteuksen evankeliumin lähetyskäsky. Siunattavat esitellään nimeltä ja kerrotaan heidän tehtävänsä. Työntekijät lähetetään tehtäviinsä apostoliseen tapaan rukouksella ja asettamalla kädet heidän päälleen. Sanaosassa on toimitukseen soveltuvia kohtia Raamatusta. Myös kirkkovuoden mukaiset lukukappaleet ovat mahdollisia. Lähetystyöhön lähteminen merkitsee pysyväisluonteisen tehtävän vastaanottamista. Siksi kaavaan on liitetty vastaavat lupaukset kuin seurakunnan virkaan asetettaessa.

Kirkon erityistehtävään siunaaminen

Kaava on tarkoitettu erityisesti kirkon yhteisten virkojen hoitajien ja hiippakunnan työntekijöiden siunaamiseen. Tätä kaavaa voidaan käyttää myös kristillisten järjestöjen työntekijöitä sekä esimerkiksi sotilaspappeja työhön siunattaessa.

Jos siunaaminen ei tapahdu messun yhteydessä, kaavaa käytetään soveltuvin osin. Kirkon erityistehtävään siunaaminen seuraa lähetystyöhön siunaamisen kaavaa. Lupaukset vastaavat virkaan asettamisen lupauksia. Vaihtoehtona voidaan käyttää kehotusta pysyä uskossa, jonka siunattava on seurakunnan kanssa tunnustanut. Siunattavaa kehotetaan myös palvelemaan Kristuksen kirkkoa oikein ja uskollisesti.

3.3. Kirkon vihkiminen

Kirkon vihkimisessä kirkkorakennus erotetaan pyhään käyttöön seurakunnan kokoontumista, Jumalan sanan julistusta ja sakramenttien jakamista varten. Kirkko on sekä Jumalan huone että seurakunnan koti. Vihkimisessä pyydetään Jumalan siunausta seurakunnalle, kirkkoon kokoontuville ja siellä tapahtuvalle toiminnalle.

• toimituksen luonne

Uusi kirkko vihitään tai korjattu kirkko otetaan käyttöön sunnuntaina tai muuna pyhäpäivänä vietettävällä messulla. Kaavaa käytetään soveltaen myös kappelia, siunauskappelia tai seurakuntataloa vihittäessä, jos siinä pidetään seurakunnan yhteisiä jumalanpalveluksia. Uuden tai korjatun kirkon vihkii piispa ja muut sakraalitilat piispa tai hänen nimeämänsä pappi.

Lähtökohtaisesti kirkoksi vihitään seurakunnan omistama ja kirkoksi rakennettu tila. Joillakin yhdistyksillä tai yhteisöillä on tiloja jumalanpalveluksia varten. Tällaisissa erityisissä tapauksissa piispa ja tuomiokapituli ratkaisevat, onko edellytyksiä tilan vihkimiseksi kirkoksi.

• kirkon käyttö

Vihittyä kirkkoa saa käyttää vain sen pyhyyteen soveltuviin tarkoituksiin (KJ 14: 2). Kirkon käyttämisestä päättävät seurakunnan kirkkoherra ja kirkkoneuvosto tai seurakuntaneuvosto yhdessä (KJ 14: 2). Tästä syystä kirkossa järjestettävien tilaisuuksien sisällöstä on riittävän ajoissa neuvoteltava kirkkoherran kanssa. Kappelista on soveltuvin osin voimassa, mitä kirkosta säädetään (KJ 14: 3). Sakraalitilaksi vihitty paikka (kirkko, kappeli, siunauskappeli tai niihin verrattava rakennus)

voidaan tilapäisesti luovuttaa toisen kristillisen yhteisön käyttöön. Näiden tilojen antamisesta ei-kristillisen tai uskonnottoman tilaisuuden pitopaikaksi tulee pidättäytyä.

Johdanto ja vihkiminen

Vihkiminen alkaa virrellä. Sen sijasta voi olla psalmi, kuorolaulu tai soitinmusiikkia. Jos kirkossa on uudet urut, niitä voidaan soittaa ensimmäisen kerran kohdassa 3 (johdantosanat, pyhittäminen ja vihkimisrukous). Alkumusiikin aikana ristikulkue saapuu kirkkoon.

Piispa lausuu johdantosanat. Johdantosanoissa ilmaistaan jumalanpalveluksen elementit ja kirkkorakennuksen keskeiset tehtävät. Johdantosanojen yhteyteen sisältyy pyhittäminen ja vihkimisrukous. Käsikirjan johdantosanoihin on tiivistetty vihkimisen keskeinen sisältö ja kirkon käyttötarkoitus.

Pyhittämisessä siunataan kirkkorakennuksen keskeiset elementit: seurakunta, kastemalja, saarnatuoli, alttari, laulu, soitto ja kirkonkellot. Tämä tapahtuu piispan sanojen, avustajien lukemien raamatuntekstien ja liturgisen toiminnan kautta. Seurakunta osallistuu vihkimiseen vastauslaululla tai -virrellä. Laulun ja soiton osassa voidaan uudet urut ottaa käyttöön, mikäli ne ovat valmistuneet kirkon vihkimiseen mennessä. Kirkonkellojen osiossa soitetaan kirkonkelloja.

Vihkimisrukouksen ajaksi seurakunta nousee seisomaan. Ensimmäisessä rukousvaihtoehdossa varsinaiset siunaussanat sisältyvät rukoukseen. Toisessa ne lausutaan rukousta seuraavan aamenen jälkeen. Siunaussanoissa mainitaan seurakunnan nimi sekä mahdollinen kirkolle annettava nimi.

Messu jatkuu yhteisellä ripillä, jonka johtamisen piispa voi osoittaa jollekin papeista. Kehotussanat voivat olla myös vapaamuotoiset. Kaavan kehotussanoissa viitataan kirkon vihkimiseen. Kaavan psalmi voi jäädä pois tai sen voi korvata kirkkovuoden ajankohdan mukainen päivän psalmi. Kyrie-litania ja päivän rukous on laadittu kirkon vihkimistilaisuuteen soveltuviksi.

Sana, ehtoollinen ja päätös

Lukukappaleina voi olla toimituksen sisältöön tai kirkkovuoden ajankohtaan liittyviä raamatunkohtia. Ensimmäinen lukukappale ja siihen liittyvä vastaus voidaan jättää pois, koska vihkimisen yhteydessä on jo luettu Raamattua. Myös päivän virreksi on mahdollista ottaa kirkon vihkimiseen soveltuva virsi tai virsikirjan jumalanpalvelusliitteessä oleva erityinen kirkon vihkimisen laulu (VK 834–835). Evankeliumi on kirkkovuoden ajankohdan mukainen. Kirkon vihkimisessä käytetään Nikean uskontunnustusta. Vihkimisrukous voidaan lausua uskontunnustuksen jälkeen.

Esirukouksessa muistetaan kirkon rakentajia ja kaunistajia sekä rukoillaan, että kirkko ja sen jumalanpalveluselämä tulisivat seurakunnalle rakkaiksi.

Ehtoollisosassa seurataan messun rakennetta. Kiitosrukouksen sisältö liittyy kirkon vihkimiseen.

Ennen siunausta piispa lausuu käsikirjan sanat, joissa todetaan, että kirkko on nyt pyhitetty jumalanpalveluskäyttöön eikä sitä pidä käyttää sen pyhyyteen soveltumattomiin tarkoituksiin.

Hautausmaan tai siunauskappelin vihkiminen

Hautausmaa ja siunauskappeli on vihittävä ennen kuin niitä ryhdytään käyttämään (KJ 17: 3). Hautausmaan tai siunauskappelin vihkiminen seuraa pienen rukoushetken kaavaa. Vihkimisrukouksessa pyydetään kolmiyhteistä Jumalaa siunaamaan tämä hautausmaa tai kappeli rauhan, lohdutuksen ja toivon paikaksi. Rukousjakson jälkeen on kiitosvirsi ja päätössanat ennen siunausta.

Mikäli siunauskappeli toimii seurakunnan yhteisenä jumalanpalvelustilana, käytetään soveltaen kirkon vihkimisen kaavaa.

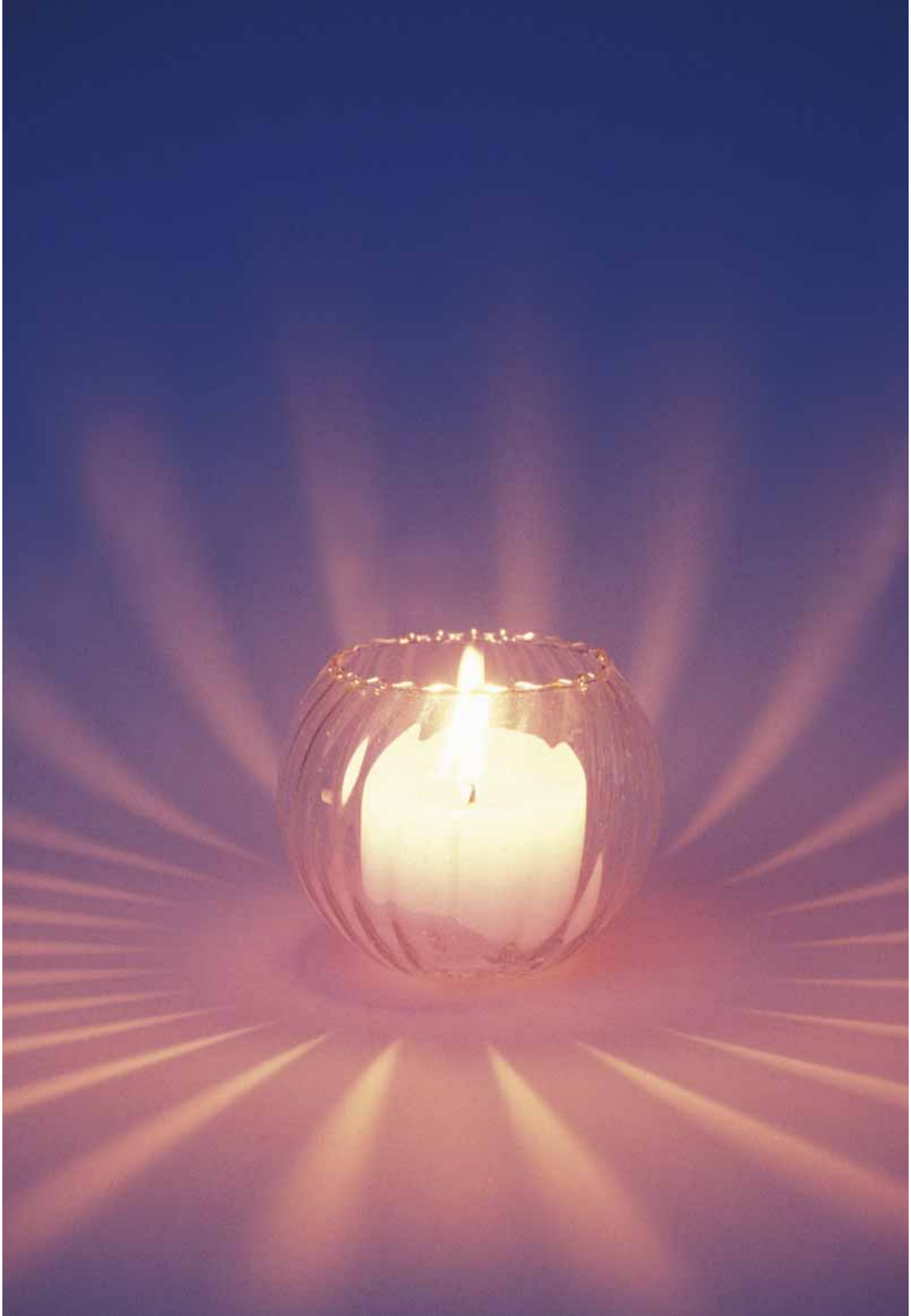

4. Rukoushetkiä

4.1. Rukoushetket kirkon elämässä

Kirkollisten toimitusten kirjan kolmas osa sisältää eri elämäntilanteisiin liittyviä rukoushetkiä. Niissä yksilön ja yhteisöjen tärkeisiin elämänvaiheisiin tuodaan sanan ja rukouksen kautta elävän Jumalan siunaus. Rukoushetket ovat kasteen lupauksien muistamista ja kristittynä elämistä. Niissä ravitaan uskoa, vahvistetaan rakkautta ja rukoillaan voimaa oman kutsumuksen toteuttamiseen perheessä ja työelämässä.

Rukoushetkiä voi johtaa pappi, muu kirkon työntekijä tai seurakuntalainen. Jotta rukoushetkien käyttö voisi yleistyä, niiden aineistoa on sijoitettu myös virsikirjan liiteaineistoon.

Rukoushetkien aineisto on jaettu kuuteen ryhmään: Perheen juhlia, Sairaus, Suru, Seurakunnan juhlia, Työ ja Ruokarukoukset. Näiden jälkeen on vielä Lauluja rukoushetkiin. Joidenkin rukoushetkien kaava (Sairaan

luona, Kuolevan luona, Läheisen kuoltua, Surukodissa, Kriisitilanteissa, Kodin siunaaminen) löytyy myös Kasuaalitoimitusten osasta. Rukoushetkien aineistoa voidaan käyttää sanajumalanpalveluksessa ja messussa.

•*alttarin varustaminen*

Kodeissa vietettäviä rukoushetkiä varten voidaan rakentaa alttari, joka kertoo Jumalan läheisyydestä ja läsnäolosta. Pöydälle asetetaan valkoinen liina. Valkoinen on ilon, kiitoksen ja puhtauden väri. Pöydälle sijoitetaan Raamattu ja risti tai krusifiksi sekä sytytetään kynttilä (tai kynttilät). Raamatuntekstit voidaan lukea alttarin Raamatusta.

Rukoushetkessä voidaan istua koko palveluksen ajan tai seisoa. Rukoushetki ei ole kovin pitkä. Silloin kun rukoushetki toimitetaan seisten, on luontevinta istua mahdollisen puheen ajaksi.

Rukoushetken rakenne

Rukoushetket rakentuvat Jumalan sanan ja rukouksen varaan. Rukoushetki noudattaa pienen rukoushetken kaavaa ja sitä voidaan käyttää soveltaen. Valinnaiset osiot on osoitettu sisennyksin.

•*rukoushetken kulku*

Johdanto alkaa yleensä virrellä. Sen sijasta voi olla muuta musiikkia. Alkuvirsi voidaan myös jättää pois. Johdanto sisältää alkusiunauksen ja johdantosanat. Alkusiunaukseen voidaan liittää versikkelipari ”*Meidän auttajamme on Herra, hän, joka on luonut taivaan ja maan*” (Ps. 124: 8) tai messusta tuttu vuorotervehdys. Siunaus ja vuorotervehdys voidaan lausua tai laulaa.

Rukoushetken kaavassa on messusävelmäsarjoihin 1–3 ja 4 liittyvät sävelmät.

Pienen rukoushetken kaavasta poiketen alkusiunausta seuraavat johdantosanat. Niissä kerrotaan kyseisen rukoushetken erityisluonne. Johdantosanat voivat olla vapaamuotoiset.

Rukoushetkessä käytetään kyseisen rukoushetken, kirkkovuoden ajankohdan tai muuta tilanteeseen soveltuvaa psalmia. Psalmisävelmiä on Jumalanpalvelusten kirjassa ja kertosäkeitä on osastossa Lauluja rukoushetkiin ja Jumalanpalvelusten kirjassa. Kertosäkeeseen voi osallistua koko seurakunta. Pieni kunnia on mahdollista laulaa virren säkeistön muodossa. Psalmin sijasta voidaan laulaa virsi.

Rukoushetkessä luetaan kaavasta löytyvä, kirkkovuoden mukainen tai muu Raamatun teksti. Jumalan sanan lukemiselle ja kuuntelemiselle annetaan riittävästi aikaa. Useita tekstejä luettaessa raamatunluku ja vastaus voivat vuorotella. Vastauksena voi olla virsi, psalmi, soitinmusiikkia tai hiljaista mietiskelyä. Vastaus antaa tilaa pohtia kuultua. Eri rukoushetkien aineistossa on vastaukseksi sopivia virsiä. Kristillisen perinteen mukaisesti psalmia voi tässä käyttää vastauksena Raamatun lukukappaleeseen. Voidaan käyttää myös meditatiivista laulua tai soitinmusiikkia.

Vastaus, puhe ja sitä seuraava virsi voidaan jättää pois. Aineistossa on esimerkkejä puheen jälkeen soveltuvista virsistä.

Rukousjaksoon kuuluvat seuraavat osiot: vuororukous, (siunaaminen,) kollehta- tai esirukous ja Isä meidän

(sekä kiitosvirsi). Kollehta- tai esirukous ja Isä meidän on luettava rukoushetkessä. Vuororukous voidaan lausua tai laulaa eri sävelmäsarjojen mukaisesti. Siunaamisessa käytetään tilanteeseen soveltuvia siunaamissanoja tai siunaamisrukousta. Siunattaessa voidaan käyttää ristinmerkkiä.

Siunauksessa voidaan käyttää joko aamu- ja iltarukouksesta tuttua siunauksen sanamuotoa tai Herran siunausta. Siunaus voidaan lausua tai laulaa. Seurakunta ottaa siunauksen vastaan aamenella. Rukoushetki voidaan päättää virteen, lauluun tai soitinmusiikkiin.

4.2. Perheen juhlia

Osastossa on aineistoa rukoushetkiin, joita vietetään muistettaessa pyhää kastetta, siunattaessa kouluun lähteviä, avioliiton muistopäivänä, syntymäpäivänä ja kotia siunattaessa. Rukoushetket voi johtaa pappi, muu seurakunnan työntekijä tai seurakuntalainen. Aineistossa on kuhunkin tilanteeseen virsivaihtoehtoja, johdantosanat, psalmi- ja raamatunlukuvaihtoehtoja sekä rukousjakson rukouksia.

Pyhän kasteen muistaminen

Pyhän kasteen muistamisen rukoushetkeä voidaan viettää kasteen vuosipäivänä. Aineistoa voidaan käyttää myös muissa tilanteissa, joissa muistetaan kastetta. Tällaisia ovat esimerkiksi 1. sunnuntai loppiaisesta (Kasteen lahja) ja sitä seuraava viikko. Aineisto soveltuu myös rippikouluun käsiteltäessä kasteen sakramenttia.

Ehdotetut virret käsittelevät kasteen lahjaa ja merkitystä eri näkökulmista. Valittujen virsien sanoman tulee muodostaa tilanteeseen sopiva kokonaisuus. Lauluja rukoushetkiin -osastossa on tilanteeseen sopiva laulu ”Kasteessa lapsi Jumalan”. Psalmina ja raamatunlukuna voidaan käyttää myös kasteen kaavan vaihtoehtoja. Puheen jälkeen voidaan lausua kasteeseen liittyvä apostolinen uskontunnustus.

Kouluun lähtevien siunaaminen

Kouluun lähtevien siunaaminen on yleistynyt ja monilla paikkakunnilla siitä on tullut merkittävä tapahtuma. Siunaaminen voidaan toimittaa päiväjumalanpalveluksen yhteydessä tai omana tapahtumanaan. Siunattavien lisäksi mukaan voidaan kutsua kouluun lähtevien perheitä ja läheisiä (kummeja), esiopetuksen ja päivähoidon henkilökuntaa sekä koulunsa aloittavien opettajia. Seurakunnan puolelta tilaisuuden toimittamiseen voi osallistua papin ja kanttorin lisäksi lapsille tuttuja lastenohjaajia ja muita työntekijöitä.

Kouluun lähtevien siunaaminen toimitetaan yleisimmin kirkossa. Pappi on pukeutuneena albaan ja stolaan, muut seurakunnan työntekijät ja siunaustoimituksen avustajat albaan. Tilaisuus voidaan toimittaa lukupulpetista, josta siirrytään rukousjakson alkaessa alttarille. Isä meidän -rukouksen ja mahdollisen kiitosvirren jälkeinen siunaus (kohta 9) voidaan toimittaa kuorista.

Kouluun lähtevien siunaaminen voidaan liittää myös seurakunnan päiväjumalanpalvelukseen. Tällöin kirkollisten toimitusten kirjan aineistoa käytetään soveltaen. Siunaaminen tapahtuu esimerkiksi yhteisen esirukouksen yhteydessä. Jumalanpalveluksen voi tällöin toimittaa perhemessuna.

Jos siunaaminen tapahtuu keväällä, tilaisuuteen liittyy esikoulun päättyminen ja kesän alkaminen. Keväällä pidettävää siunaamistilaisuutta varten voidaan esikouluryhmissä harjoitella lauluja. Ennen tilaisuuden alkua käydään lasten kanssa sen kulku läpi ja harjoitellaan yhteisiä siirtymisiä ja polvistumista.

Ristikulkueen ja perhemessun sävelmien käyttäminen tekee rukoushetkestä jumalanpalveluksen kaltaisen. Puhe on sisennetty, joten se voidaan jättää poiskin. Puheen tulee olla lapsille suunnattu, lyhyt ja riittävän havainnollinen. Se on hyvä pitää ilman paperia lasten läheltä. Puheen aiheena voi olla esimerkiksi Jumalan lahjat ja huolenpito, kiitos ja ilo, keskinäinen kunnioitus ja yhteys tai kristilliset tavat. Olennaista on, että Jumalan armo ja huolenpito tulevat esille.

Siunaamisessa voivat avustaa esimerkiksi esikoulun opettajat ja lasten tulevat opettajat. Avustaja voi lausua lapsen nimen ennen varsinaisia siunaussanoja. Lapset siunataan yksitellen panemalla kädet heidän päänsä päälle.

Avioliittoon vihkimisen vuosipäivä

Aineistoa käytetään avioliittoon vihkimisen vuosipäivänä. Rukoushetkeä voidaan viettää muulloinkin aviopari sitä toivoessa, esimerkiksi perheen kokeman kriisin jälkeen. Tällöin rukoushetken sisällössä on tilanne otettava huomioon. Rukoushetken aineistoa on mahdollista käyttää myös avioliittoleirillä ja sitä voidaan hyödyntää jumalanpalveluksen yhteisessä esirukouksessa perheen sunnuntaina.

Virsiehdotuksien sijasta voidaan käyttää vihkilaulua osastosta Lauluja kasuaalitoimituksiin. Siunaamisen ajaksi aviopari voi polvistua. Rukoushetki on mahdollista viettää kotona, kirkossa tai muualla. Vihkikirkko palauttaa mieleen vihkimispäivän ja puolisoiden yhtei-

sen elämäntaipaleen. Rukoushetkessä tehtäviä voidaan jakaa perheen jäsenille ja muille läheisille.

Syntymäpäivä

Rukoushetki syntymäpäivänä soveltuu vietettäväksi, kun seurakunnan työntekijä käy syntymäpäivää viettävän luona tervehdyskäynnillä tai seurakunnassa vietetään yhteistä syntymäpäiväjuhlaa. Virsiehdotuksiin sisältyy ekumeeninen ”Monia vuosia” ja ”Koittanut on juhlapäivä suuri” (ks. Lauluja rukoushetkiin).

Kodin siunaaminen

Katso sivut 111–114.

Sairaus

Sairaan luona, Kuolevan luona

Katso sivut 105–107.

Suru

Rukoushetkistä läheisen kuoltua, surukodissa ja kriisitilanteessa katso sivut 107–110.

Sanomakellojen soidessa

Aineistoa käytetään sanomakellojen soiton yhteydessä. Sitä voidaan käyttää myös yksityisen hiljentymisen

apuna tai pienelle ryhmälle tarkoitetun hetken tukena. Rukoushetken johtaa pappi, muu kirkon työntekijä tai seurakuntalainen. On suositeltavaa, että kaikilla läsnäolijoilla on rukoushetken teksti. Paikallisista tavoista riippuu, milloin ja miten sanomakelloja soitetaan. Omaisten tulee tietää sanomakellojen soiton ajankohta ja tavat. Muistokynttilöitä voi käyttää silloin, kun sanomakelloja kuunnellaan kirkkotilassa tai kappelissa.

Vainajan muistaminen

Vainajan muistamiseen liittyvä aineisto soveltuu erilaisiin tilaisuuksiin, joissa muistellaan vainajaa ja kiitetään hänestä (muistotilaisuus, kuoleman vuosipäivä tai sukukokous). Rukoushetkeä voidaan viettää tai sen aineistoa käyttää myös kansallisena veteraanipäivänä, kaatuneiden muistopäivänä, onnettomuuksien muistopäivänä tai järjestöjen vuosijuhlissa. Kirkollisten toimitusten kirjassa on ohje muistopöydän varustamisesta.

Läheisen haudalla

Kaavaa käytetään vietettäessä rukoushetkeä tai muutoin vainajaa haudalla muisteltaessa. Toimituskeskustelussa voidaan kertoa omaisille kaavan käyttömahdollisuuksista.

4.3. Seurakunnan juhlia

Osastossa on aineistoa seurakunnan perustamisen muistopäivän, kirkon rakentamisen, kirkon vihkimisen muistopäivän ja seurakunnan toimitilan siunaamisen rukoushetkiin. Lisäksi osastossa on aineistoa kirkon esineistön käyttöönottamiseen.

Seurakunnan perustamisen muistopäivä

Seurakunnan perustamisen muistopäivänä voidaan viettää rukoushetkeä tai aineistoa voidaan liittää messuun. Rukoushetken johtaa pappi, muu seurakunnan työntekijä tai seurakuntalainen. Siinä kiitetään kirkon Herraa kaikesta hyvästä, mikä menneinä vuosina on tullut seurakunnan osaksi: Jumala on puhunut sanassaan, ruokkinut sakramenteillaan ja luonut seurakuntaan yhteyttä.

Virsiehdotukset ovat virsikirjan osastoista Kristuksen seurakunta ja Jumalanpalvelus. Kiitosvirsiä on lisäksi Kiitos ja ylistys -osastosta. Virsien sijasta voidaan käyttää myös kirkon vihkimiseen liittyviä lauluja, jotka ovat osastossa Lauluja vihkimisiin, virkaan asettamisiin ja tehtävään siunaamisiin.

Aineiston psalmien lisäksi voidaan käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan mukaista tai apostolien päivän psalmia (Ps. 145: 3–7). Rukousjakso koostuu esirukouksesta ja päivän rukouksesta. Näitä voi edeltää rukousjaksoon sisältyvä vuororukous (rakenteen kohta 8).

Kirkon rakentaminen

Kirkon rakentamisen rukoushetkeä voidaan viettää kirkon rakentamisen paikalla ennen töiden aloittamista tai peruskiveä laskettaessa. Peruskiven laskemiseen voidaan kutsua eri-ikäisiä seurakunnan jäseniä, jolloin seurakunnalle keskeinen rakennus tulee jo rakennusvaiheessa läheiseksi tuleville käyttäjille. Peruskivi lasketaan, mikäli mahdollista, tulevan alttarin alle. Aineistoa voidaan käyttää myös seurakunnan muuta toimitilaa rakennettaessa. Rukoushetken johtaa ensisijaisesti seurakunnan kirkkoherra.

Kirkon vihkimisen muistopäivä

Aineistoa voidaan käyttää kirkon vihkimisen muistopäivän rukoushetkessä ja messun vaihtuvissa osissa. Rukoushetki voidaan viettää vuosittain tai kirkon vihkimisen pyöreinä juhlapäivinä. Tapahtumaa voidaan muistaa läheisenä sunnuntaina. Virret ja Raamatun tekstit liittyvät kirkon vihkimiseen. Rukousjakso noudattaa seurakunnan perustamisen rukouspäivän rakennetta.

Kirkon esineistön käyttöön ottaminen

Kirkon uusi esineistö otetaan käyttöön messussa. Tällaista esineistöä ovat esimerkiksi kastemalja, ehtoollisvälineet, urut, kirkonkellot, kirkkotekstiilit, vihkiryijy ja lähetyskynttelikkö. Seurakuntalaiset voivat kantaa kulkueessa käyttöön otettavat esineet.

Käsikirjan aineisto sijoitetaan messun johdantosanoihin. Kirkon esineistön käyttöön ottaminen muistuttaa kirkon vihkimismessun kohtaa 3. Tätä aineistoa voidaan soveltaa myös uutta esineistöä käyttöön otettaessa. Osastossa Lauluja rukoushetkiin on kirkon esineistön käyttöön ottamiseen liittyvä laulu.

Seurakunnan toimitilojen siunaaminen

Mikäli seurakuntatalossa vietetään seurakunnan yhteisiä jumalanpalveluksia, käytetään soveltaen kirkon vihkimisen kaavaa, ja vihkimisen toimittaa piispa. Seurakuntakodin ja muiden seurakunnan toimitilojen siunaamisen toimittaa yleensä kirkkoherra. Rukousjaksoon (kohta 8) sisältyvät siunaamissanat. Osastossa Lauluja rukoushetkiin on tähän tilaisuuteen soveltuva laulu.

4.4. Työ

Kylvön siunaaminen

Viime vuosina on yleistynyt vanha tapa kokoontua keväällä siunaamaan kylvötyö. Keskiaikana rukoussunnuntain ja helatorstain välisinä arkipäivinä oli tapana kävellä rukouskulkueena pelloille pyytämään siunausta. Myöhemmin tästä ajankohdasta käytettiin nimitystä käyntipäivät (gångdagar).

Kylvön siunaamisen rukoushetken aineistoa voidaan käyttää esimerkiksi seurakunnassa toukokuussa mahdollisesti vietettävänä luomakunnan sunnuntaina. Rukoushetki voidaan viettää pellon laidalla. Järjestelyissä on hyvä toimia yhteistyössä tuottajajärjestöjen kanssa ja etsiä keväällä kylvötöiden kannalta parhain ajankohta. Kylvön siunaamisen rukoushetkeä voidaan viettää vuorovuosin eri puolilla paikkakuntaa.

Rukoushetken johtaa pappi tai seurakunnan muu työntekijä. Pappi voi olla pukeutuneena albaan ja stolaan. Kanttori ja lauluryhmä rikastuttaa rukoushetken toteutusta. Läsnäolijat voivat lukea Raamatun tekstejä.

Ennen siunaamista (kohta 8) voidaan laulaa virsi 59 tai käyttää lauluja ”Luojalta saimme tehtävän” tai ”Herra, olet auttajamme” (ks. Lauluja rukoushetkiin). Laulun aikana voidaan kylvää siementä peltoon. Siunaamissanojen ajaksi rukoushetken johtaja voi ottaa käteensä pellosta kourallisen multaa. Siunaamissanoja seuraavaan rukoukseen on hyvä sisällyttää myös hiljaisen rukouksen osuus.

Sadosta kiittäminen

Aineistoa käytetään sadosta kiittämisen rukoushetkessä, jota voidaan viettää sadonkorjuupaikalla, kotona, kirkossa tai muussa tilassa, esimerkiksi myyjäisten yhteydessä.

Tätä aineistoa voidaan käyttää jumalanpalveluksissa kolmantena rukouspäivänä tai kiitollisuuden sunnuntaina (15. sunnuntai helluntaista). Jos sadonkorjuu on tuolloin vielä kesken, aineistoa on mahdollisuus sijoittaa myös muun messun yhteyteen tai järjestää erityinen sadonkorjuuaiheinen jumalanpalvelus. Toteutuksessa on hyvä olla yhteistyössä tuottajajärjestöjen kanssa.

Kun sadosta kiittäminen on esillä messussa, voidaan tuoda maan antimia, hedelmiä, juureksia ja leipää sopivaan paikkaan kirkon kuoriin. Siunaaminen edeltää esirukousta. Esirukouksessa voidaan huomioida sadosta kiittäminen. Jos seurakunnassa joskus käytetään itse leivottua ehtoollisleipää, tällaisessa messussa sille on luonteva mahdollisuus.

Koulun tai oppilaitoksen siunaaminen

Koulu tai oppilaitos siunataan pyydettäessä. Tavallisesti tämä tapahtuu uuden tai peruskorjatun koulun käyttöönoton yhteydessä. Siunaaminen voi olla osa laajempaa käyttöönottoon liittyvää juhlaa. Tällöin juhlan toteutuksessa on siunaamisen jumalanpalvelusluonne syytä ottaa huomioon. Yleensä luontevinta on järjestää siunaaminen muun juhlan alkuun tai loppuun.

Kirkollisten toimitusten kirjan mukainen rukoushetki toimii myös sellaisenaan koulun tai oppilaitoksen käyttöönottojuhlana. Papin pukeutuminen albaan ja stolaan vahvistaa tilaisuuden jumalanpalvelusluonnetta.

Rukoushetken lauluja ja virsiä harjoitellaan etukäteen. Mahdollisen puheen teemoiksi sopivat kiitollisuus, palvelu, työ yhteisen hyvän puolesta sekä Jumalan siunaus ja sen pyytäminen. Puheeseen voidaan sisällyttää kiitos rakennus- ja uudistustöissä mukana olleille. Raamatun lukemisessa ja rukouksessa (kohta 8) on mahdollista käyttää avustajina koulun henkilökuntaa, oppilaita, luottamushenkilöitä tai rakennustöihin osallistuneita.

Lukukauden aloittaminen

Rukoushetki lukukauden alkaessa voidaan viettää kirkossa. Se voidaan viettää myös koulun juhlasalissa tai luokassa sen mukaan miten koulun kanssa sovitaan. Tilaisuudessa laulettavia lauluja ja virsiä ei yleensä ehditä etukäteen harjoitella, joten niiden on hyvä olla entuudestaan tuttuja. Mikäli tilaisuus järjestetään koulussa, voidaan tilaan rakentaa alttari ja tilaisuuden toimittajat pukeutuvat jumalanpalvelusasuun (papilla alba ja stola, muilla alba).

Mahdollisen puheen aiheiksi käyvät luettujen Raamatun kohtien lisäksi kiitollisuus Jumalan lahjoista, opiskelu, keskinäinen yhteys, rukous, palveleminen, opiskelu ja tavoitteiden asettaminen tai jokin kirkkovuoden aihe. Raamatun luvussa ja rukouksessa (kohta 8) on mahdollista käyttää avustajina koulun tai oppilaitoksen henkilökuntaa, luottamushenkilöitä tai oppilaita.

Hoitolaitoksen siunaaminen

Hoitolaitoksen siunaamisen rukoushetkeä voidaan käyttää erilaisten sairaaloiden, hoitolaitosten tai kuntoutuslaitosten siunaamisessa. Toimituksen suorittaa pappi. Ellei vietetä rukoushetkeä, voidaan aineistoa käyttää muulla tavoin käyttöönottojuhlassa (esimerkiksi seurakunnan tervehdyksessä). Laitoksen henkilökuntaa pyydetään Raamatun tekstien ja esirukouksen lukijoiksi.

Teollisuuslaitoksen, toimiston tai muun työpaikan siunaaminen

Tätä aineistoa voidaan soveltaa hyvin monenlaisiin tilanteisiin. Rukoushetken johtaa pappi. Jos rukoushetkeä ei vietetä, aineisto antaa virikkeitä seurakunnan tervehdykseen. Keskeisiä teemoja ovat palvelu, yhteinen hyvä, keskinäinen kunnioitus, työn ja levon suhde sekä Jumalan siunaus ja sen pyytäminen. Työpaikan henkilökuntaa voidaan pyytää Raamatun tekstien ja esirukouksen lukijoiksi.

Lipun käyttöön ottaminen

Pappeja on perinteisesti pyydetty vihkimään lippuja. Piispainkokous antoi tätä varten ohjeet vuonna 1968. Kirkollisten toimitusten kirjaan on nyt otettu tähän tarkoitukseen sopiva rukoushetken aineisto, josta käytetään nimeä Lipun käyttöön ottaminen. Kirkon työntekijä siunaa vain sellaisen yhteisön lipun, jonka arvomaailma ei ole ristiriidassa kirkon uskon kanssa. Tarvittaessa

pappi selvittää asian ja keskustelee harkintansa mukaan esimiehensä kanssa.

Rukoushetken johtaa pappi. Se voidaan toimittaa kirkossa tai muussa sopivassa paikassa. Toimituksen tapahtuessa kirkossa kannetaan kuoriin Suomen lippu ja sen jäljessä käyttöön otettava lippu kokoon käärittynä. Tekstin lukijoina on hyvä käyttää lipun edustaman järjestön jäseniä. On mahdollista lukea useampi raamatunteksti. Ennen siunaamissanoja (kohta 8) käyttöön otettava lippu avataan ja sanojen lausumisen aikana pappi voi ottaa lipusta kiinni.

Ruokarukoukset

Aterian siunaamiseen on neljä vaihtoehtoa. Ensimmäinen pohjautuu Vähän katekismuksen ateriarukoukseen. Siihen sisältyy psalmi, Isä meidän -rukous ja siunaaminen. Toinen ja kolmas vaihtoehto sisältävät siunaamisrukouksen. Neljännessä vaihtoehdossa rukoukseksi on esitetty virsivaihtoehtoja.

Kiitosrukoukseksi aterian jälkeen on kolme vaihtoehtoa, joista ensimmäinen noudattaa Vähän katekismuksen kiitosrukousta. Toisena vaihtoehtona on rukous ja kolmantena kiitosrukouksena on virsi.

4.5. Yleisiä ohjeita ja erityistilanteita

Alttari ja kirkkotilan käyttö

Kirkko on Jumalan huone ja seurakunnan koti. Kirkkotila kokoaa seurakunnan yhteiseen jumalanpalvelukseen sanan ja sakramenttien ääreen. Samalla se ilmaisee kristillistä uskoa ja tarjoaa mahdollisuuden hiljentymiseen ja elävän Jumalan kohtaamiseen. Sen arkkitehtoniset muodot, rakennusmateriaalit ja taide-esineet toimivat Jumalan luomistyön merkkeinä ja tulkkeina. Kristillistä sanomaa välittävät kirkkotilan muoto ja koko sekä alttari ja kuori, kuvat, liturgiset esineet, kuvaohjelma, urut, kynttilät ja kukat sekä liturgiset vaatteet ja värit.

Alttarin käytöstä kirkollisissa toimituksissa (erityisesti vihkimis- ja siunaamistoimituksissa) noudatetaan soveltuvin osin jumalanpalveluksista annettuja ohjeita. Alttarin käytössä kasuaalitoimituksissa on otettava huomioon toimituksen sisältö, kirkkotilan rakennukselliset ratkaisut ja mahdollisten avustajien tehtävät. Kukin toimitus johdetaan sille luontevasta paikasta, ei välttämättä alttarin ääreltä.

Alttarin ja kuoritilan käytössä voidaan noudattaa seuraavia pääperiaatteita.

Kaste toimitetaan kuorista kastemaljan ääreltä. Seurakunta voi istua kuorissa tai kirkon etupenkeissä.

Avioliittoon vihkimisessä pappi seisoo alttarin edessä ja vihittävät alttarikaiteen edessä. Pappi voi harkintansa mukaan kääntyä rukousten aikana kohti alttaria. Äänentoistolaitteet joko sitovat tai vapauttavat liikkumista.

Hautaan siunaaminen johdetaan arkun äärestä. Jos siunaaminen tapahtuu kirkossa tai kappelissa, voidaan alttarialuetta käyttää sanajumalanpalveluksen tapaan. Pappi siirtyy uskontunnustuksen jälkeen arkun ääreen, missä lausutaan siunaamissanat. Päätösrukous voidaan lausua arkun ääressä (tai alttarilta). Hautausmessussa sovelletaan messusta annettuja ohjeita. Kohta 14 (Siunaussanat) johdetaan aina arkun äärestä.

Tilan kaunistaminen

Kirkkotila on kaunis sellaisenaan. Kirkollista toimitusta varten sitä voidaan kuitenkin erikseen koristaa esimerkiksi tuomalla kasteeseen kastematto ja rukouskynttilät, avioliittoon vihkimiseen kukat ja vihkiryijy sekä hautaan siunaamiseen muistokukat. Myös valaistusta voidaan käyttää hyväksi eri tavoin. Kirkollisiin toimituksiin ei sovellu sellainen koristelu, jonka symbolikieli on ristiriidassa kristillisen uskon kanssa tai on muutoin kirkkoon sopimaton.

Kotona tai työpaikalla tapahtuvia toimituksia varten voidaan rakentaa valkoisella liinalla päällystetty rukousalttari. Siihen asetetaan yksi tai useampi kynttilä, kukkia, Raamattu tai Evankeliumikirja sekä mahdollisuuksien mukaan krusifiksi. Alttarilla olevaa Raamattua tulisi käyttää lukukappaleiden lukemisessa. Muistohetkissä alttarille voidaan asettaa myös vainajan kuva.

•*rukousalttari*

Ekumeeniset ja monikulttuuriset tilanteet

Kansainvälistymisen seurauksena Suomi muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi. Kirkollisissa toimituksissa tulee yhä enemmän tilanteita, joissa kohdataan toisten kirkkojen ja toisten uskontokuntien edustajia.

Kirkollisiin toimituksiin osallistuvat ovat saattaneet tottua erilaisiin kulttuureihin ja kirkollisiin tapoihin. Seurakuntalaiset voivat toivoa toimituksiin erilaisten kokemusten ja mieltymysten mukaisia käytäntöjä. Kristilliseen uskoon sitoutunut seurakunnan työntekijä arvostaa oman kirkkonsa perinnettä ja hengellistä identiteettiään. Samalla hän kuuntelee avoimesti toisten ihmisten tarpeita ja toiveita. Hänen tulee pyrkiä rakentamaan pastoraalisesti viisaalla tavalla eri toivomukset yhdistävä kokonaisuus, joka on samalla sopusoinnussa luterilaisen uskonkäsityksen ja kristillisen perinteen kanssa.

Jumalanpalveluselämän ja musiikkitoiminnan yksikkö (KJM) on tuottanut erikielisiä versioita tärkeimmistä toimituskaavoista. Eri kielten käytöstä on hyvä sopia toimituskeskustelussa. Mikäli mahdollista, kaikille toimitukseen osallistuville tulisi tarjota mahdollisuus kuulla (tai lukea erillisestä käännöksestä) toimituksen keskeiset osat omalla äidinkielellään.

Piispainkokous on päättänyt toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai muun kristillisen uskontokunnan tai yhteisön papin edellytyksistä suorittaa kirkollisia toimituksia (KS Nro 86; vrt. KJ 2: 22).

Kirkkovuosi ja toimitukset

Kirkkovuodessa on kyse Jumalan tekojen ja Jeesuksen elämän pelastushistoriallisesta muistamisesta. Kirkko elää nykyhetkessä yhdessä ylösnousseen ja taivaaseen astuneen Kristuksen kanssa. Kirkkovuoden aikana Kristuksen pelastustyö tulee todeksi seurakunnan ja sen jäsenten elämässä.

Kirkkovuotta seurataan kirkollisissa toimituksissa erityisesti johdantosanoissa sekä raamatuntekstien ja virsien valinnassa. Kirkkovuosi voi tulla lisäksi esille puheessa ja yhteisessä esirukouksessa. Liturginen väri voidaan valita kirkkovuoden tai toimituksen mukaan. Kasteen liturginen väri on valkoinen, konfirmaation valkoinen tai punainen, avioliittoon vihkimisen valkoinen ja hautaan siunaamisen valkoinen tai musta. Kirkkotilassa toimituksen liturginen väri voi ilmetä papin jumalanpalvelusasussa, mutta kirkkotekstiilit ovat kirkkovuoden ajankohdan mukaisia. Kasuaalitoimituksen liittyessä päiväjumalanpalvelukseen noudatetaan kirkkovuoden mukaista väriä.

Kristikunnan vanhan tradition mukaisesti hiljaisella viikolla tulisi pidättyä ainakin kasteista ja avioliittoon vihkimisistä. Kirkkovuoden perinteisiä kasteaikoja ovat pääsiäinen, loppiainen ja helluntai.

Kynttilät

Kynttilä muistuttaa Kristuksesta maailman valona. Samalla se on ihmisen rukouksen merkki. Kynttilän sytyttämällä ihminen voi ilmaista esimerkiksi kiitosta tai

surua, ja samalla se on sanattoman rukouksen näkyvä merkki.

•*pääsiäiskynttilän käyttö*

Kirkollisissa toimituksissa käytetään kirkkotilassa kirkkovuoden mukaisesti kynttilöitä. Lisäksi kasteessa voidaan kastemaljan viereen sytyttää pääsiäiskynttilä. Kodin kastepöydälle voidaan asettaa yksi tai kaksi valkoista kynttilää. Konfirmaation tai kirkon yhteyteen ottamisen toimituksissa kastekynttilä voi palaa kuorissa tai lähellä kastemaljaa. Myös hautaan siunaamisessa voidaan kuoriin sytyttää pääsiäiskynttilä. Pääsiäiskynttilän käyttö liittää siunaustoimituksen kasteeseen (vrt. Jumalanpalveluksen opas s. 112).

Suurikokoinen pääsiäiskynttilä symbolisoi ylösnoussutta Kristusta ja hänen läsnäoloaan elämän valona. Se on usein koristeltu Kristusta kuvaavilla symbolimerkeillä. Jos pääsiäiskynttilää käytetään, sitä poltetaan lukupulpetin vieressä kaikissa jumalanpalveluksissa pääsiäisestä helluntaipäivän vesperiin saakka. Helluntain jälkeen pääsiäiskynttilä siirretään kuorissa lähelle kastemaljaa, ja sitä poltetaan vain kasteen ja hautaan siunaamisen aikana. Paastonajan alkaessa tuhkakeskiviikkona pääsiäiskynttilä viedään pois kirkkosalista ja tuodaan sinne vain kasteissa.

•*rukouskynttilät*

Rukoushetkien yhteydessä voidaan käyttää rukouskynttilöitä. Niitä voidaan jakaa seurakuntalaisille. Esirukouksen merkiksi seurakuntalaiset voivat sytyttää kirkossa oman rukouskynttilänsä. Rukous- ja muistokynttilöitä varten kirkkoon voidaan sijoittaa rukousalttareita tai muita sopivia paikkoja. Kynttilöitä käytettäessä paloturvallisuusnäkökohdat on otettava huomioon.

Lapset kirkollisissa toimituksissa

Lapset kuuluvat Jumalan perheväkeen. Jeesus otti vastaan lapsia, siunasi heitä ja asetti heidät uskon esikuviksi. Myös lapsilla on oikeus kuulla sanoma Jumalan armosta, rakkaudesta ja huolenpidosta. Kirkollisiin toimituksiin osallistumalla he oppivat ymmärtämään kristillistä uskoa ja tapoja.

Lapset tulee ottaa huomioon esimerkiksi musiikkivalinnoissa, käytännön järjestelyissä ja puheessa. Toimituskeskustelussa valmistetaan myös lapsia yhteiseen juhlaan. Kouluikäisiltä voidaan jo odottaa tilanteen mukaista käyttäytymistä. Kertomalla lapsille etukäteen toimituksesta he ymmärtävät enemmän ja keskittyvät paremmin.

Kastetilaisuudessa ainakin kastettavan sisarukset on otettava huomioon. Kotikasteessa sisarukset voivat koristaa kastepöydän, osallistua rukoukseen, lukea Raamatun tekstin, kuivata lapsen pään tai ottaa vastaan kastekynttilän.

Avioliittoon vihittävällä parilla saattaa jo olla omia lapsia. Tilanne voi muodostua papille haastavaksi erityisesti uusperhetilanteessa, kun nämä lapset eivät asu vihittävän vanhempansa luona. Toimituskeskustelussa asiasta voidaan puhua avoimesti. Uuden perheen yhteydessä eläviä lapsia voidaan muistaa yhteisessä esirukouksessa.

Hautaan siunaamisessa on huolehdittava, että surevat lapset eivät jää aikuisten varjoon. Toimituskeskusteluissa lasten mukanaolo on suotavaa.

Ristinmerkki

Useisiin kaavoihin on merkitty ristinmerkin tekeminen. Eräissä kohdissa sitä ei voida jättää pois (esim. kaste ja siunaus), toisissa se mainitaan mahdollisuutena. Pappi tekee läntisen tradition mukaan ristinmerkin kädellä kämmenen syrjä seurakuntaan päin niin, että poikkiviiva vedetään kämmenselkä edellä. Merkki tehdään rauhallisesti ja selkeästi sekä riittävän laajana. Seurakuntalainen voi tehdä ristinmerkin trinitaarisen siunauksen yhteydessä, vastaanottaessaan synninpäästön ja evankeliumin lukemisen alkaessa (ks. Jumalanpalveluksen opas sivut 119–123).

Liturgi tekee ristinmerkin seurakuntaan päin. Myös siunauksen yhteydessä tehtävä ristinmerkki on tarkoitettu koko seurakunnalle, samoin kuin mahdollinen siunaavan eleen käyttö.

Suntio ja kirkolliset toimitukset

”Suntion tehtävä on valmistaa konkreettinen tila, jossa mahdollistuu Jumalan ja ihmisen kohtaaminen.” (Suntion ammattitutkinto 2000). Oman asiantuntemuksensa pohjalta suntio järjestää ja kaunistaa kirkon ja seurakuntien muut tilat kirkon pyhiä toimituksia varten. Hän järjestää alttarin ja huolehtii äänentoistosta. Häneltä edellytetään myös hyvää toimitusten kaavan tuntemusta. Suntio tuntee paikalliset perinteet ja osaa opastaa toimituksiin osallistuvia. Hänen tulee kohdella ihmisiä ystävällisesti ja kunnioittavasti.

Suntio kohtaa työssään elämänsä tärkeimpiin juhliin valmistautuvia ihmisiä ja kuulee heidän toiveitaan. Hän opastaa surevia omaisia, vihkipareja, kastettavan vanhempia ja kummeja. Tämä edellyttää hyvää yhteistyötä papin ja muiden kirkon työntekijöiden kanssa.

Uusi kirkollisten toimitusten kirja edellyttää monessa kohdin seurakunnassa yhteisesti sovittuja käytäntöjä. Suntion on hyvä olla mukana neuvotteluissa, joissa näistä käytännöistä sovitaan. Käytännön ohjeita suntion työhön löytyy Suntion käsikirjasta (toim. Antti Heinola, Kirjapaja 2001).

Pukeutuminen

Virkapuku ilmaisee, että henkilö on tietyn viran palveluksessa. Siksi kirkon työntekijät käyttävät toimitusten yhteydessä virkansa tunnuksia. Koska toimituskeskustelut ovat osa papin viran hoitoa, on suositeltavaa käyttää viran tunnuksia jo niiden yhteydessä.

Piispainkokouksen hyväksymien ohjeiden mukaan kirkollisissa toimituksissa käytetään jumalanpalveluspukua (alba, vyö, stola): ”Kaikissa kirkkotilassa pidettävissä jumalanpalveluksissa ja kirkollisissa toimituksissa käytetään jumalanpalveluspukua. Kodeissa tai muualla tapahtuvissa jumalanpalveluksissa ja kirkollisissa toimituksissa on suositeltavaa pukeutua jumalanpalveluspukuun. Tämän sijasta voidaan käyttää papin juhlapukua.

Yksityisessä ehtoollisessa tai ripissä voidaan käyttää stolaa yhdessä papinpuvun kanssa.”

Pukeutumisohjeista kerrotaan tarkemmin piispainkokouksen 12.9.2001 hyväksymässä mietinnössä Viran tunnukset ja virkapukeutumisen ohjeet (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen 13.9.2000 asettaman työryhmän mietintö. Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2001: 4).

Kirjallisuutta

Ekumeeninen vihkipapin kirja Avioliittoon vihkimisen säädökset ja käytännöt Suomen kristillisissä kirkoissa ja yhteisöissä. Toim. Pirjo Työrinoja & Sirpa-Maija Vuorinen. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja LVIII. Helsinki 1999.

Hautaustoimen käsikirja Helsinki 2005.

Heikkinen, Jouko M. V. Rakas viimeinen päivä. Ajatuksia kuolemaan valmistautumisesta. Suomen ev. lut. rukousveljestö 1999.

Heinonen, Ilmari Siunauspuheen teologia. Lahti 2002.

Huovinen, Eero Fides infantium. Helsinki 1991.

Hytönen, Maarit Kirkollisten toimitusten teologia. Kirkon tutkimuskeskus A 91. Jyväskylä 2005.

Kirkkomusiikin käsikirja Lasse Erkkilä, Ulla Tuovinen, Erkki Tuppurainen (toim.) Jyväskylä 2003.

Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme Piispainkokouksen 10.-11.9.2002 asettaman työryhmän mietintö. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2004: 1.

Lempiäinen, Pentti Pyhät toimitukset. Hämeenlinna 2004.

Palvelkaa Herraa iloiten Jumalanpalveluksen opas. Hyväksytty piispainkokouksessa 13. syyskuuta 2000. Jyväskylä 2000.

Pyhät juhlat Pieksämäki 2004.

Saarnan käsikirja Jari Jolkkonen, Simo Peura, Osmo Vatanen (toim.) Pieksämäki 2001.

Sariola, Yrjö Jumalanpalveluksen käsikirja. Pieksämäki 2001.

Sihvo, Jouko Seurakunta elämän käännekohdissa. Pieksämäki 1992

Spiritualiteetin käsikirja Seppo Häyrynen, Heikki Kotila, Osmo Vatanen (toim.) Jyväskylä 2003.

Suntion käsikirja Antti Heinola (toim.) Kirjapaja 2001.

Vilenius, Eila Kirkolliset toimitukset palveluna. Kirkon tutkimuskeskus A 71. Jyväskylä 1997.

Viran tunnukset ja virkapukeutumisen ohjeet Suomen evankelisluterilaisen kirkon piispainkokouksen 13.9.2000 asettaman työryhmän mietintö. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 2001: 4.